

СТЕНОГРАФСКИ ДНЕВНИЦИ

НА

XXIII-ТО ОБИКНОВЕНО НАРОДНО СЪБРАНИЕ

III РЕДОВНА СЕСИЯ

Брой 21

София, сбота, 23 декември

1933 г.

26. заседание

Четвъртък, 21 декември 1933 година

(Открито от председателя А. Малинов в 16 ч. 5 м.)

СЪДЪРЖАНИЕ:

Стр.

Стр.

Отпуски, разрешени на народни представители . . .	437	Законопроект за облекчаване на длъжниците и за здравяване на кредита. (Първо четене — продължение разискванията)	437
Клетва. Подвеждане под клетва народния представител Петър Кораков, заместник на починалия народен представител Миню Ганчев	437	Дневен ред за следващото заседание	475

Председател: Понеже има нужното число народни представители, обявявам заседанието за открито.

(От заседанието отсъствуват следните г. г. народни представители: Апостолов Драгомир, Марчев Никола, Мустафов Али, Николаев Александър, х. Петков х. Георги, Петров Дойчин, Савов Сава и Свиначев Добри)

Председателството е разрешило отпусък на следните г. г. народни представители:

- 1 ден на г. Тодор Бошнаков;
- 2 дена на г. Сава Савов;
- 3 дни на г. Добри Свиначев.

Ще положи клетва новият народен представител г. Петър Кораков.

(Свещеникът Хараламби Караламбов подведе под клетва народния представител Петър Кораков, който подписа клетвения акт)

Пристапваме към точка първа от дневния ред: първо четене законопроекта за облекчаване на длъжниците и за здравяване на кредита — продължение разискванията.

Има думата народният представител г. Александър Радолов.

А. Радолов (з): (От трибуната) Г. г. народни представители! Пред нас е законопроектът за облекчаване на длъжниците и за здравяване на кредита. За тоя законопроект вече от дълго време се говори. Въпросът, който той третира, не е от днес, не е от вчера. Той е от преди изборите на 21 юний, защото и задълженията, големите задължения на земеделско-стопанския еснафа, на търговеца в нашата страна не са след 21 юний 1931 г., а са от преди тая дата.

Още в 1930 г. се нададе повик в цялата страна за облекчение на длъжниците. И един от лозунгите на днешното правителство в изборите през 1931 г. беше и тоя, че българските граждани ще трябва да бъдат облекчени в техните задължения. И вие знаете, че още в 1932 г., през месец април се гласуваха три закона за облекчение на българския, потънал в задължения, гражданин: законът за закрила на земеделско-стопанския, законът за превантивния конкордат и законът за облекчаване на длъжниците. Но не мина дълго време, вид се, че тия закони са недостатъчни. И в юний ме-

сец тая година се гласува законът не само за запрещение на каквито и да било описи за задължения преди тая дата, но и за задължения след тая дата. И сега, преди един месец близо, ние продължихме действието на тоя закон за временно спиране на публичните продажби по изпълнителните дъла.

Днес е представен, както казах, пред нас настоящият законопроект за облекчаване на длъжниците и за здравяване на кредита, по който ще трябва да кажем нашата дума. И аз, от името на парламентарната група, която представлявам, ида да кажа нейното мнение.

Г. г. народни представители! Какви цели преследва настоящият законопроект?

Първата цел е да се раздвижи стопанският ни живот. Защото, ще се съгласите, днес е настъпило мъртвило в стопанския ни живот. Днес нито кредиторите върват на длъжниците, нито длъжниците върват на кредиторите. И едините, и другите са настърхнали един срещу други и търсят възможност едините да приберат своите вземания, а другите да избягнат или да отложат плащането на своите задължения, защото днес за днес длъжниците не са в състояние да посрещат задълженията си.

Втората цел на законопроекта е да създаде едно успокоение всред гражданството, защото така, както днес длъжникът е постоянно преследван от кредитора, нито той е спокоен, нито пък кредиторът му е спокоен. Ако ние не бяхме гласували последното продължение на закона от юний месец за временното спиране на публичните продажби по изпълнителните дъла, аз ви уверявам, че и села и градове щяха да почервеният от съобщения за секвестри и за продажби. Това би хвърлило в страшно безпокойство едната и другата страна. Кредиторът, макар че се явява като командващ в случая, но и неговото положение е недостатъчно сигурно, тъй като многото продажби могат да докарат не само да се продават имотите на безценица, но дори и да не могат да се продават. А един длъжник, колкото и да не се бои — защото длъжникът напоследък започва да свиква с мисълта, че всеки ден е възможно да продадат неговия имот, и си казва: нека да дойдат и нека го вземат — всетаки винаги той е под една угроза и под едно вътрешно безпокойство, че може да

дойде приставът да подбере овцетъ му, да тури печатъ на хамбара му или да вземе това, което той притежава въ къщата си. Ще трѣбва този законъ, който цели да създаде успокоение въ една страна, да създаде успокоение и въ другата страна. Защото така, както се развиватъ работитѣ, не може да се очаква абсолютно отъ никого да се предаде спокойно на собствената си работа.

Кои трѣбва да бъдатъ облекчени? Ето въпросътъ, който се задава. Ние сме на мнение и дължимъ да заявимъ, че всички ще трѣбва да бъдатъ облекчени. Въ нашата страна нѣма само земледѣлци, еснафи и търговци. Въ нашата страна има и други съсловия и всичкитѣ сѫ скачени помежду си. И работникътъ, и човѣкътъ на свободната професия, и чиновникътъ, и пенсионерътъ, всички въобще ще трѣбва да бъдатъ поставени подъ единъ знаменателъ, защото кризата, задължеността тегне върху всички. Но азъ ще се впусна да кажа нѣколко думи повече за земледѣлца-стопанинъ не затуй, защото смѣтамъ, че само той трѣбва да бъде облекченъ, но защото съмъ съгласенъ съ мнозина, които сѫ говорили отъ тукъ сѣщото, че основата на нашето народно стопанство се явява нашето земледѣлие; че не само земледѣлската маса съставлява 83—85% отъ цѣлото население, но че тя дава и 90% отъ общия износъ, който прави страната вънъ; че земледѣлецътъ е, отъ когото зависи положението и на другитѣ съсловия, и на другитѣ слоеве въ страната. Когато има у земледѣлца — казано е отъ мнозина — има у всички: има у занаятчията, има у търговеца, има у тѣя, който има свободна професия, има у държавата, има у чиновника. Но когато у земледѣлца нѣма, вие виждате, че държавната машина започва да се движи все по-бавно и по-бавно и върви къмъ спиране. Последнитѣ години ни показватъ, че положението не само на всички съсловия, но и на държавата е твърде много влошено. И ако ще трѣбва държавата да се загрижи за нѣкого, то е преди всичко за земледѣлца-стопанинъ, за неговото положение. И въ това направление, действително, сѫ направени опити отъ всички правителства, които съзнаватъ, че земледѣлието е въ основата на нашето стопанство, и е дадено по нѣщо, за да може земледѣлецътъ да свърже двата края. Създаде се навремето Дирекция за износъ на храни. Днесъ тази Дирекция е обрната въ така наречената Дирекция за храноизносъ. Имаше монополенъ режимъ за търговията съ жито и има режимъ, какъвто е днешниятъ и този отъ миналата година. Ние сме държали — и азъ лично съмъ държалъ — че ще трѣбва да бъде възприетъ монополниятъ режимъ, защото, г. г. народни представители, ако бѣше възприетъ монополниятъ режимъ, Дирекцията за храноизносъ нѣмаше да дойде въ тоя задъненъ сокакъ, въ който е днесъ, и положението на земледѣлца-стопанинъ щѣше да бъде по-добро. Днесъ Дирекцията за храноизносъ не само че дава една обща загуба отъ кръгло 230 милиона лева, но има за повече отъ 240 милиона лева храни, които не сѫ изплатени. Ако бѣше се създаде режимътъ на монопола въ самото начало, това нѣщо нѣмаше да стане, защото той щѣше да ни даде по-голямъ приходъ. При тая цена на хранитѣ днесъ — 2.70 л. за пшеницата или за останалитѣ зърнени храни 2.20 л., 2 л. или 1.80 л., ако хлѣбътъ се повишеше отъ 4.50 и 5 л., колкото е днесъ, на 5.50 и 6 л., щѣха да се посрещнатъ ония загуби, които държавата днесъ търпи. Но нѣкой ще каже: защо ще повишаваме цената на хлѣба, има и консомативно население. Добре, но това не е само тукъ. Въ една Франция, където биха имали възможность, ако внасятъ жито отъ вънъ, да се хранятъ съ хлѣбъ 2—3 л. килограма, поставятъ митническа бариера и тамъ хлѣбътъ е 10—12 л. килограмътъ. Сѣщото е въ Германия, сѣщото е въ Полша, сѣщото е въ Чехия, сѣщото е въ Италия и т. н. И тамъ земледѣлското население не преодолява, не е 85%, както у насъ. Въ Германия е 30%, въ Франция е 40% и въ другитѣ страни е по-малко отъ 50%. Тамъ, казвамъ, възприематъ това положение, което не може да не се възприеме и у насъ, за да се създаде по-добро положение за земледѣлца-стопанинъ. Но възприе се днешниятъ режимъ, който, както казахъ, ще видимъ по-нататъкъ, какви окончателни резултати ще ни даде. Но въ всѣки случай дългъ се налага на правителството да намѣри срѣдства, за да раздвижи Дирекцията за храноизносъ и да се платятъ не само тия храни, които сѫ взети, но да се закупятъ и онѣзи, които се намиратъ у производителъ.

Ще трѣбва същевременно да се намѣрятъ и постоянни пазари за нашето земледѣлско производство. Отъ друга страна, ще трѣбва да се замислимъ малко повече изобщо за нашето земледѣлско стопанство. Защото, г. г. народни представители, у насъ, явно е за всѣки, който отъ малко малко се интересува, че ценитѣ на зърненитѣ храни сѫ твърде низки и че днесъ тѣзи цени далечъ не отговарятъ

на костуемата цена на хранитѣ, т. е. на труда, вложенъ за тѣхното производство. Въ 1930 г. цената на пшеницата на външния пазаръ е кръгло 3—3.50 български лева; въ 1931 г. — 2—2.50 л.; въ 1932 г. — 1.50—2 л., а днесъ е само 1.50 или 1.50 л. и нѣщо. А съответно съ намалението цената на пшеницата, сѫ намалени ценитѣ и на другитѣ зърнени храни. Днесъ цената на пшеницата е три пѣти по-малка, отколкото е била преди войнитѣ, смѣтната въ златни стотинки. Тогава цената на пшеницата бѣше срѣдно 12—15 стотинки, а днесъ е едва 4—5 стотинки на външния пазаръ. Имаше едно намаление на ценитѣ на храни три пѣти подъ нормалнитѣ цени, които сме имали въ миналото. И затуй, когато се повдига въпросъ за уеднаквяване ценитѣ на зърненитѣ храни съ ценитѣ на индустриалнитѣ произведения, ще трѣбва да си отговоримъ, че това ще стане, не съ понижение цената на известни индустриални произведения, а ще трѣбва да стане съ повишение цената на хранитѣ, за да дойде горе-долу до единъ паритетъ, до едно уеднаквяване съ ценитѣ на индустриалнитѣ произведения. Затуй ние държимъ за едни по-голямъ цени на зърненитѣ храни. Трѣбва, отъ една страна, държавата, а отъ друга страна, населението, което купува хлѣбъ, да подпомогнатъ земледѣлца, който се намира въ бедствено положение. Днесъ положението му е такова, че той не само не може да плаща задълженията и данѣцитѣ си, но не може да задоволява и най-обикновенитѣ си нужди. Той казва направо: „Про-давамъ ечемика 70 стотинки килограма; донесълъ съмъ 500 кгр. на пазара отъ 20—30 километра, за тѣхъ вземамъ 350 л.; какво мога да направя съ тия 350 л.? Като смѣтнете какво е срѣдното производство на декара — 120 кгр. — виждате, че едва се пада 80—90 л. доходъ на декаръ. Тия 80—90 л. стигатъ само да се плати на двама души надничари да поженатъ, а за оранъ, за сеитба, за превозъ, за вършитба нищо не остава — всичко това остава на гърба на земледѣлца-стопанинъ, за смѣтка на неговия непосиленъ трудъ. Въ което село и да отидете, въ който край и да спрете, на васъ ще ви се каже: изнемогваме, положението е тежко, помогнете ни. Азъ неотдавна имахъ случай, когато давахъ обяснения по този законопроектъ, единъ производителъ да ми каже: „Имамъ 50 декара земя. Тази година отъ цѣлото производство, което продадохъ, получихъ 7.500 л. Кажете ми какво мога да направя съ тия пари? Стопанскитѣ си нужди ли да посрещна, своитѣ лични нужди ли да посрещна, данѣци ли да плащамъ, дѣтвове ли да плащамъ, или какво да направя? Кажете ми, дайте ми възможность да преживѣя, да съществувамъ“.

Азъ не ща по-нататъкъ да продължавамъ, защото вър-вамъ, че въ това отношение всичкитѣ сме съгласни, че положението на земледѣлца-стопанинъ е твърде много бедствено и трѣбва да му се помогне. Но, както казахъ, заедно съ него ще трѣбва да се помогне на всички слоеве и съсловия, които сѫ въ зависимостъ отъ стопанина-земледѣлецъ, защото, както казахъ, всички въ тая страна сѫ скачени — земледѣлецътъ съ занаятчията, съ търговеца, съ инженера, съ адвоката, съ лѣкаря и пр. — и положението на единия зависи отъ това на втория, на третия, на четвъртия и т. н.

Но сега се явява другиятъ въпросъ: какъ да стане това подпомагане. Че задълженията сѫ твърде голѣми — това е безспорно. Тукъ се изнесоха различни статистики. Предъ мене е отчетътъ на Земледѣлската банка и азъ мога да ви прочета много цифри, за да ви покажа тежкото положение, въ което се намира земледѣлецътъ-стопанинъ по отношение задълженията му къмъ земледѣлската банка. Но и по отношение задълженията му къмъ частни лица, положението на земледѣлца-стопанинъ е тежко. Но не само на земледѣлското съсловие е тежко положението, но и на другитѣ съсловия, каквито имаме въ насъ. Но азъ считамъ за излишно да чета статистики, защото много статистики се четоха и много цифри се казваха. Ако ли стане нужда, въ последствие, азъ бихъ могълъ да дамъ нѣкои статистически данни.

Трѣбва, следователно, както казахъ, да се излѣзе отъ туй бедствено, отъ туй критическо положение, въ което се намиратъ всички у насъ. Но по какъвъ начинъ ще трѣбва да се излѣзе? Ето голѣмиятъ въпросъ, на който ние се спираме и по който ще трѣбва съвѣстно и почтено да кажемъ нашата дума.

Спиратъ се нѣкои на единъ вече изпитанъ въ миналото начинъ — инфлацията, т. е. спадането на нашия левъ.

С. Рязовъ (з. ст. В): Това никой не го е казалъ.

А. Радоловъ (з): Ако никой отъ тукъ не го е казалъ, мнозина го казватъ отъ много мѣста, и азъ затова искамъ

да се спра върху него. Въ миналото преди войните нашият левъ бѣше напълно златенъ, но следъ войнитѣ падна до положението да струватъ 100 швейцарски франка повече отъ 3.300 български лева, и мнозина тогава изпла-тиха леко своитѣ задължения. Нѣкои смѣтатъ, че по тоя начинъ би могло пакъ да се постѣпи, за да можемъ да се справимъ съ днешнитѣ мѣнотии и съ днешната криза. Това, г. г. народни представители, не се явява като нѣщо случайно, защото вие виждате, че и въ Англия пристѣпиха къмъ изкуственото намаление курса на лирата. Въ Америка Рузвелтъ сѣщо пристѣпи къмъ изкуствено намаление кур-са на долара; и ако доларътъ преди нѣколко месеца стру-ваше 138—140 български лева, днесъ струва едва 85—88 л. А американцитѣ целятъ да го смѣкнатъ още по-долу, и на Рузвелта отъ американския конгресъ е дадено право да го смѣкне и да го направи равенъ на 12½ французки франка, или около 70 български лева — т. е. на половината отъ онова, което струваше преди да почне да пада. — Амери-канцитѣ се движатъ натамъ.

И за да завърши съ тоя препорѣчванъ начинъ за об-лекчение — чрезъ понижаване курса на националната мо-нета — азъ ще кажа, че това може да го направи Англия, може да го направи Америка, може да го направи която и да е друга държава, но България това не може да го на-прави дори и да би искала, защото, съгласно задълже-нията, които поехме въ 1928 г. при сключването на въз-становителния заемъ, Народната ни банка се постави подъ контрола на Обществото на народитѣ. Отъ устата на г. Ша-ронъ, представителя на Обществото на народитѣ, преди 2½—3 години тукъ, чуваме, че той е въ България да пази, да крепи българския левъ и че той нѣма да допусне по никакъвъ начинъ неговото падане. Днесъ Вато сѣщото би казалъ. Тѣ считатъ, че по такъвъ начинъ изпълняватъ своя дългъ. И ако ние бихме поискали да направимъ ин-фляция, би трѣбвало не само да кажемъ на г. Вато, който е представител на Обществото на народитѣ тукъ, да си отиде, но сѣщевременно трѣбва да скѣсеме и съ самото Общество на народитѣ, което се явява като гарантъ за този нашъ заемъ. Азъ не зная, дали ще се намѣри нѣкой, който ще иска България да скѣса съ Обществото на народитѣ, да ликвидира съ пратеницитѣ му тукъ и да каже: „Азъ съмъ свободна държава и свободно ще нареждамъ своитѣ работи“. Нѣкога, въ 1914 г., Германия можеше да каже: „Договоротъ — това е едно парче хартия и нѣма значе-ние за мене“. Една Русия можеше просто да плюе на всичко.

Б. Смиловъ (нац. л. о): Ще ви изтече времето и нѣма да Ви чуемъ по законопроекта.

А. Радоловъ (з): Това е по законопроекта — та, ка-звамъ, тѣ можеха да направятъ това, но България не би могла да го направи.

Вториятъ начинъ, който се предлага за разрешаване проблемата, е намаляване на задълженията. Изказаха се отъ тукъ мнозина, че ние можемъ да се справимъ съ това тягостно и бедствено положение въ нашата страна, като намалимъ задълженията — едни казаха съ 30%, други — съ 50%.

А. Циганчевъ (з): А трети казаха: сюнгеръ на задъл-женията!

А. Радоловъ (з): А трети казаха: сюнгеръ на задълже-нията, т. е. да възприемемъ онова, което болшевишка Русия възприе въ 1917 и 1918 г.: никой никому да не плаща, отъ никого да не търси ни стотинка и отричайки задълженията си къмъ чужбина.

Преди да се спра по-обстойно на този въпросъ, азъ ще кажа нѣколко думи върху едно възражение, което не искамъ да отбѣгна. Мнозина ми задаваха въпросъ: „Нима вие не искате, когато се гласува законътъ за закрила на земеделѣца-стопанинъ, задълженията да се намалятъ съ 30%?“ Забравя се, че това бѣше предложение на пра-вительството тогава. Не само туй — но тогава бѣше въ-просъ само за закрила на земеделѣца-стопанинъ, чийто задължения, сравнени съ общитѣ задължения, се явяватъ далечъ подъ онази крупна цифра, която днесъ ще трѣбва да се засегне. Отъ друга страна, ще трѣбва да се съгласимъ всички, че днесъ, особено следъ образуването на всевъзможни комитети на длъжницитѣ, при наличността на всевъзможни агитации и пр. и пр., работата се сведе не къмъ едно разумно или възможно намаление на дълго-ветѣ. Сега вече казватъ: „Ако днесъ ни се даде 30% на-маление, нѣма да плащаме, за да добиемъ утре 50%“. А ако би се направило 50% намаление на дълговетѣ, ще

казватъ: „Ние, като се държахме, успѣхме, наложихме се; трѣбва да се държимъ още една година, и ще добиемъ 100% намаление“.

А. Аврамовъ (з. Ст. В): Миналата година Вие сами искахте 50% намаление, а сега къде сте?

А. Радоловъ (з): Азъ не съмъ искалъ 50% намале-ние, а 30%.

А. Аврамовъ (з. Ст. В): По закона за закрила на земе-дѣлца-стопанинъ искахте 50% намаление.

Министъръ-председателъ Н. Мушановъ: Разберете добре настоящия законопроектъ и ще видите какво намаление се прави.

А. Аврамовъ (з. Ст. В): Намаление нѣма, г. министре; Вие самъ не вѣрвате, че има намаление.

А. Радоловъ (з): Г. г. народни представители! И азъ държа за едно намаление, обаче, азъ желая това намаление да се направи по косвени начини, по косвени пѣтица, както действително се прави до известна степенъ чрезъ законопроекта, тъй както ни е представенъ, и както ще се направи съ измѣненията, които ще искаме ние да се вмѣ-натъ въ него. Азъ ще дойда до тия измѣнения малко по-нататѣкъ.

С. Митковъ (з): Кой ще направи тия измѣнения?

А. Циганчевъ (з): Болшинството ще ги направи.

А. Радоловъ (з): Позвовете ми сега да се спра на иска-нията за генерално намаление на задълженията.

Г. д-ръ Бешковъ отъ тая трибуна пледира за едно на-маление отъ 50% и смѣта, че по такъвъ начинъ ще може да се облекчи не само земеделѣцътъ-стопанинъ, но и всички стопански слоеве, всички съсловия, каквито има въ нашата страна. Но когато г. Бешковъ бѣше запитанъ държи ли сѣщевременно да бждатъ направени намаления и на влоговетѣ, той каза: „Не, азъ не съмъ говорилъ за намаление на влоговетѣ“. А какъ би могло да стане това намаление на задълженията — нито азъ, нито той, нито мнозина биха могли да обяснятъ. Защо? Позвовете ми да отговоря. Остава се настрана Земеделѣцката банка. Азъ отговарямъ сѣщевременно и на г. Петко Стояновъ, който държи пѣкъ за едно генерално намаление на задълже-нията съ 30%.

С. Митковъ (з): Най-малко.

А. Радоловъ (з): Да. — Разликата е само тамъ, че г. Беш-ковъ каза, между другото, че ще трѣбва Земе-лѣцката банка да се остави настрана; задълженията къмъ нея да бждатъ раздѣлени на траншъ А и на траншъ Б, като, казва той, траншъ А ще се изплаща, а траншъ Б ще се отложи за 10 години и ако се има възможностъ, ще се плати, а ако не се има възможностъ, нѣма да се плати, или факти-чески и Земеделѣцката банка се поставя подъ сѣщия зна-менателъ.

Но нека вземемъ предложението му — такова каквото го направи — въ неговата сѣщностъ. Нека да вземемъ, че ще трѣбва да стане намаление съ 50% на задълженията къмъ частнитѣ банки, къмъ популярнитѣ банки и къмъ всички останали, съ изключение само на Земеделѣцката банка. Какво би се получило въ такъвъ случай? Суще-нитѣ капитали на всички тия кредитни учреждения се рав-няватъ на една сума не повече отъ 900 милиона до 1 ми-лиардъ лева, а тѣхниятъ пласментъ не е по-долу отъ 7—8, даже повече отъ 8 милиарда лева. Ако направимъ едно на-маление на задълженията съ 50%, ще трѣбва, значи, отъ тоя, сѣдно взето, пласментъ 8 милиарда лева да смѣкнемъ 4 милиарда лева.

Тия 4 милиарда лева, следователно, ще трѣбва по нѣка-къвъ начинъ да бждатъ погасени. Кой е начинътъ, по който могатъ да се погасятъ? Чрезъ собственитѣ капи-тали на всички тия банки и кредитни учреждения, равня-ващи се кръгло на една сума, както казахъ, отъ 1 ми-лиардъ лева, че се покрие само ¼ — значи, 1 милиардъ — а другитѣ 3 милиарда ще останатъ непокрити. Значи, като се тури кръстъ на всички популярни банки, на Кооперативната банка, на всички частни банки и пр., ще остане една сума още отъ 3 милиарда лева, която ще бжде непогасена. Следователно, ако търсимъ да погасимъ тая сума отъ собственитѣ капитали на самитѣ банки, ще трѣбва да унищожимъ и пакъ ще остане да плащатъ. Бихме ли могли, следователно, да търсимъ отъ тѣхъ? Не

бихме могли. Бихме ли могли, отъ друга страна, да се обърнемъ къмъ държавата и да кажемъ: дай този дефицитъ отъ 3 милиарда лева? Не бихме могли. Бихме ли могли, отъ трета страна, да се обърнемъ къмъ другъ нѣкой и да искаме да покрие това намаление? Не бихме могли. Ако искаме правилно и логично да разсъждаваме, само едно остава.

С. Ризовъ (з. Ст. В): Само отъ чичо да вземемъ!

Б. Смиловъ (нац. л. О): Споредъ вашия законъ, държавата издава облигации на кредитора.

А. Радоловъ (з): Въ такъвъ случай би трѣбвало да се обърнемъ къмъ самитѣ вложители и да поискаме намалението на тѣхнитѣ влогове. Но, казватъ, тукъ не бива да се пипа, защото въ такъвъ случай положението се отежава. И действително, положението би се отежило страшно, защото би се създавала паника и тогава нѣма да остане нито една банка — нито Земледѣлска, нито популярна, нито Народна, нито коя да бѣде друга банка, която би могла да устои. Но, казва се отъ друга страна: не може ли държавата чрезъ облигации да поеме това задължение? Ще трѣбва да се съгласите, че нашата държава въ туй отношение не е достатъчно свободна. Мнозина смѣтатъ, че ние сме съ развързани ръце и можемъ да действуваме, както намираме за добре. Лъжатъ се.

С. Митковъ (з): Г. Радоловъ! Вие забравяте едно нѣщо: че длъжниците сѣщевременно сѣ спестители, а спестителитѣ сѣ длъжници. Вие това забравяте и правите рѣзка граница между спестители и длъжници.

А. Радоловъ (з): Спестителитѣ били длъжници, а длъжниците били спестители!

С. Митковъ (з): Едни и сѣщи хора.

А. Радоловъ (з): Това се явява парадоксъ. Но, въ всѣки случай, приемамъ, че това може да бѣде така, като изключение, но генерално това не може да се приеме. Спестителитѣ си е спестители и е вложилъ своитѣ спестявания въ банцитѣ, а длъжникитѣ си е длъжникъ, и искатъ отъ него да отговаря на своитѣ задължения.

С. Митковъ (з): Единъ човѣкъ има 10 хиляди лева спестени, но има 50 хиляди лева борчъ. Той е и спестителъ, и длъжникъ.

А. Радоловъ (з): Изключенията не могатъ да бѣдатъ взети като правило. Но не бива да се забравя, отъ друга страна, че не сѣ само нашитѣ, бѣлгарскитѣ банки, колкото ги имаме. Има и чужди капитали, има и чужди банки, където ние не бихме могли да посегнемъ. И вие знаете отъ маналото, че чуждиятъ капиталъ винаги успѣвалъ да се наложи, би успѣлъ да се наложи и днесъ, щомъ като бѣде засегнатъ. Въ миналото презъ 1922 и 1923 г., когато — позволете ми да кажа — ние, като хомогенна властъ, сме били по-силни, отколкото днесъ е правителството на Народния блокъ, ние сме били принудени да отстъпваме предъ натискитѣ, които сѣ били правени отъ вънъ.

Нима когато трѣбваше да се реализира законътъ за поземелната собственостъ, не бѣхме принудени, определяйки за нашитѣ земи една цена отъ 50 или 100 л. на декаръ, да плащаме по 500, 800 и 1.000 л. на декаръ на чужденци за земитѣ имъ, които бѣха наравно по стойностъ съ нашитѣ? Нима не бѣхме принудени по закона за консорциума да отстъпимъ? Бѣхме принудени.

С. Митковъ (з): Не само по давление на чужденцитѣ, но тѣ бѣха въ съгласие съ нашитѣ банки.

А. Радоловъ (з): Нима въ този случай бихме били току-така свободни да облекчаваме? Не бихме били свободни, г-да. Другъ би билъ въпросътъ, ако би могло да се постигне единъ реаленъ резултатъ отъ такива облекчения и да искаме да се наложимъ. Но реаленъ резултатъ абсолютно никакъвъ не би могълъ да се постигне. Ще се постигне само едно разстройство, не само на националнитѣ спестявания, но и на националния капиталъ, въобще разстройство на цѣлото наше кредитно дѣло.

Председателъ: Времето Ви изтича, г. Радоловъ.

Б. Смиловъ (нац. л. о): Г. Радоловъ! Можете ли да обясните, защо държавата по настоящия законъ ще дава

облигации, а не пари? Вие казвате, че ще се закриятъ банцитѣ, а по настоящия законъ ще даватъ облигации.

А. Радоловъ (з): Ще дойда и дотамъ, г. Смиловъ, но по реда си, а не тогава, когато Вие искате.

И така, азъ считамъ, че тезата за намаляване прѣко и генерално на задълженията се явява абсолютно неприемлива и пакостна. Ще трѣбва да се пристѣпи само къмъ известно намаление, но къмъ намаление косвено, а не прѣко. По такъвъ начинъ можемъ да направимъ повече, отколкото бихме направили съ едно прѣко намаление. Азъ казахъ, че ще се върна по-нататѣкъ и на този въпросъ.

По какъвъ начинъ би могло да се помогне на земледѣлца-производителъ? Г. г. народни представители! Нѣкои изчисляватъ задълженията на единъ земледѣлецъ срдно на 12.000 л., други ги изчисляватъ на 20.000 л., а трети — на 25.000 л. Да вземемъ срдно 20.000 л. задължения на единъ земледѣлецъ. Нима вие смѣтате, че ако ние бихме му простили 10.000 л., съ това ще го спасимъ отъ днешната криза и отъ днешното бедствено положение? Абсолютно нѣма да го спасимъ. Както ви казахъ, цената на зърненото производство продължава да спада и ако това спадане продължава така, земледѣлцитѣ-стопанинъ нѣма да бѣде абсолютно въ състояние да покрѣща своитѣ нужди. Необходимо е да се трѣгне изъ по-другъ пътъ — да се направи нашето земледѣлско стопанство преди всичко по-рентабилно, по-доходно. Ето тамъ ще трѣбва да обърнемъ нашето внимание и ще трѣбва да напрегнемъ нашитѣ сили на компетентни, на практически деятели, на хора, които сѣ работили и работятъ въ тази насока — да се трансформира общо нашето земледѣлско производство. Ние виждаме, че известни земледѣлски култури иматъ сравнително по-добра цена и по-устойчива цена. Вземете, наприкладъ, слънчогледа. Той сравнително има една по-устойчива цена — отъ 2-50 л. стигна на 3-50 л., срдно 3 л. Вземете рапичата. Тя сѣщо има, не само устойчива цена, но и сравнително твърде добра цена. Вземете конопа, вземете лена, вземете анасона, вземете редица култури, които биха могли да се засѣватъ у насъ и които биха могли да направятъ нашето земледѣлско стопанство по-рентабилно. И ако едно земледѣлско стопанство отъ 50 декари, което днесъ дава, да кажемъ, единъ доходъ отъ 10.000 л., можемъ да го обърнемъ въ едно стопанство, което ще ни даде 15-20.000 л. доходъ, азъ ви увѣрявамъ, ще сме направили много повече за нашето земледѣлско стопанство, отколкото да залѣгваме нашия земледѣлецъ съ едни палиативни и демагогски мѣрки. Днесъ най-лесното е да си направишъ една агитация: азъ искамъ 50% намаление на задълженията. Азъ ще кажа: азъ искамъ 80% намаление на задълженията, защото цената на зърненото производство въ сравнение съ нормалната цена, която то е имало въ миналото и въ сравнение съ ценитѣ на индустриалнитѣ произведения презъ 1928, 1929 и 1930 г., когато кризата започна, е три пѣти и повече по-малка. Следователно, ако искаме да бѣдемъ справедливи и да правимъ намаление, не трѣбва да се спираме на 50% или на 30%, а ще трѣбва да поискаме 70 или 80% намаление. Можемъ да защитаваме и подобна теза. Но азъ ви питамъ, може ли тя да бѣде цѣлѣбна, може ли да бѣде цѣлѣбно това срдство, което ще поддържа и съ което се искаме да облекчимъ тежкото положение, въ което се намира земледѣлцитѣ-стопанинъ, въ което се намиратъ и всички съсловия въ нашата страна? Ние не можемъ абсолютно нищо направити съ това. Ще трѣбва, следователно, да обърнемъ нашия погледъ преди всичко къмъ трансформирането на нашето земледѣлско стопанство, защото, както и въ самото начало казахъ, въ основата на цѣлото наше държавно стопанство стои нашето земледѣлие. И когато сме трансформирали и сме направили по-доходно нашето земледѣлие, тогава сме подпомогнали всички слоеве и всички съсловия, които сѣ извнъ земледѣлското съсловие. Но, за да може земледѣлцитѣ-стопанинъ и другото бѣлгарско гражданство да бѣде спокойно и да работи, ще трѣбва да се загрижимъ за облекчането му отъ тѣзи задължения, които днесъ му тежатъ, които днесъ не му даватъ възможностъ, нито свободно да работи, нито свободно да мисли. Необходимо е следъ това да се погрижимъ да намѣримъ и дадемъ ефикасно облекчение въ задълженията. И когато ще се педира, отъ една страна, че трѣбва да се защити капиталътъ било на кооперациитѣ, било на популярнитѣ банки, било на Земледѣлската банка или където и да бѣде, не може да се изпуска изъ предъ видъ положението на земледѣлца-стопанинъ и общо положението на бѣлгарското гражданство. Ние ще трѣбва да създадемъ една хармония между съсловията въ страната, за да може по-

нататък и отделилния стопанин и държавата да вървят въ пътя на едно по-правилно развитие. И аз съм там, че въ това направление се дава началото съ настоящия законопроект. Обаче, трябва да се направят редица корекции, редица промени от комисията, за да бъде законопроектът съобразен съ нуждите на земеделска-стопанин и въобще на дължника.

Какви са тѣ? Поставена е една дата, 2 януарий 1931 г., до която да са направени задълженията. Така, въ законопроекта има една празнота, защото задължения не са правени само до 1 януарий 1931 г. и нѣма никакъв режимъ, опредѣленъ за задълженията, правени следъ тая дата. Въ закона, който гласувахме презъ м. юний, предвидѣхме, че, както за стари задължения, правени преди датата 1 януарий 1931 г., не могатъ да се правятъ описи, не могатъ да се правятъ продажби, същевременно и за задължения следъ тая дата не могатъ да се правятъ такива. Щомъ тогава сме били прави да предвидимъ такъв режимъ, безспорно, че и сега ще трябва да предвидимъ сѣция. И ние смѣтаме, че преди всичко датата 1 януарий 1931 г. трябва да бъде продължена, доведена до датата 15 или 30 априлъ 1932 г., тогава, когато се създадоха законитѣ за закрита на земеделска-стопанинъ, за превантивния конкордатъ и за облекчение на дължниците. Значи, границата трябва да отиде дотамъ, защото задълженията, правени презъ това време, са задължения преходни; тѣ не са правени, че стопанинътъ е ималъ нѣкаква друга нужда, а са правени, преди всичко, за да посрещне той стари задължения, правени презъ 1929 и 1930 г. или по-рано. Сега се дава право за новирания задължения въ дадено кредитно учреждение. Но направения задължения къмъ друго кредитно учреждение, за погасяване или за посрещане на стари задължения, не се обхващатъ, а и тѣ ще трябва да бъдатъ обхванати. Следователно, друга дата ще трябва да се опредѣли.

Независимо отъ това, г. г. народни представители, тукъ ще трябва да влѣзатъ и всички недобори и глоби, които земеделците-производители и другитѣ съсловия иматъ къмъ държавата. Г. министъръ-председателъ обеща, че тия дни ще бъде внесенъ единъ такъв законопроектъ. Азъ съмтамъ, че е абсолютно необходимо да бъде внесенъ, защото на плещитѣ на българския данъкоплатецъ лежатъ повече отъ 3 милиарда лева задължения въ прѣки данѣци и глоби къмъ самата държава.

Председателъ: Свършете, г. Радоловъ.

А. Радоловъ (з): Ще резюмирамъ това, което казахъ, и ще гледамъ да свърша следъ малко.

Председателъ: Не „ще гледате“, а ще свършите.

А. Радоловъ (з): И така, азъ съмтамъ, че този законопроектъ ще трябва да бъде внесенъ. Ако днесъ има недобори къмъ държавата, то се дължи на това, че ако единъ път нѣкой стане дължникъ на бирника, абсолютно невъзможно е по-нататък да се наплати.

Независимо отъ това, ще трябва да бъдатъ обхванати, както казахъ, всички дължници, отъ които слоеве и съсловия да са тѣ, а същевременно — и всички задължения, включително, ако щете, и задълженията къмъ Народната банка, защото има много провинциални банки, които са реесконтрирали своя портфейлъ при Народната банка и днесъ Народната банка се обръща къмъ дължниците и имъ казва: вие нѣма да плащате на банка X, а ще плащате на мене; ако вие сте освободени отъ задължения къмъ частни лица, или къмъ подобни банки, това не значи, че сте освободени отъ задълженията си къмъ мене.

Н. Гавриловъ (нац. л. П): И къмъ Земеделската банка?

А. Радоловъ (з): И къмъ Земеделската банка — азъ я казахъ. Къмъ всички кредитни учреждения, включая и Народната банка, защото мнозина изключватъ и нея. И Земеделската банка, и популярнитѣ банки, и кооперациитѣ — абсолютно всички.

Н. Гавриловъ (нац. л. П): Това Ваше лично мнение ли е, или на групата Ви?

А. Радоловъ (з): Не е мое мнение, а на парламентарната ни група.

Н. Гавриловъ (нац. л. П): Ако правителството не приеме вашето искане, ще глаувате ли този законопроектъ?

А. Стоевъ и други земеделци: То си е наша работа.

Н. Гавриловъ (нац. л. П): А, тѣй ли?

А. Радоловъ (з): Когато ние казваме нашата дума, ние не я казваме, само за да я кажемъ отъ тая трибуна. Ще имаме достатъчно доблестъ да я отстояваме и въ комисията. Елате въ комисията, ако искате, да разрешимъ тия въпроси, а не само тукъ да приказваме.

Н. Гавриловъ (нац. л. П): Г. Радоловъ! Кога сте приказвали по-добре — когато сте приказвали при приемане на законопроекта за облекчение земеделска-стопанинъ ли или сега? Тогава сте поддържали съвсемъ друго.

Председателъ: (Звъни) Дайте възможност на оратора да завърши.

А. Радоловъ (з): Ще трябва да бъдатъ обхванати сѣшо и гарантитѣ. Гарантитѣ ще трябва да следватъ положението на дължниците. Не можемъ да създадемъ спокойствие за дължника, щомъ той ще мисли, че следъ единъ денъ ще дойде гарантъ да внесе на врата му и да му казва: азъ плащамъ вмѣсто тебѣ, ела да платишъ задълженията си.

Нѣкой отъ лѣвицата: Ашколсунъ, бе Радоловъ!

А. Радоловъ (з): Освенъ това, ще трябва да се засегнатъ и онѣзи, на които пасивътъ надминава актива, защото ние не желаемъ да оставимъ да умира който и да е производителъ, който и да е гражданинъ. Ние искаме на всѣкого да се помогне, да се издигне, да изплува изъ туй кризисно положение. Ние същевременно искаме и държимъ въ законопроекта да се направи измѣнение въ смисълъ, онѣзи, които се закриятъ отъ закона за облекчение на дължниците, или отъ закона за превантивния конкордатъ, или пъкъ отъ закона за закрита на земеделска-стопанинъ, да бъдатъ оставени свободно да приематъ закрита на тоя законъ или пъкъ да се ползватъ отъ другитѣ такива.

Ние искаме, освенъ това, като се даватъ облекчения, тия облекчения да се състоятъ преди всичко въ единъ мораториумъ. Тоя мораториумъ не може да бъде до две години — неопредѣленъ. Ние държимъ да бъде отъ 2 до 3 години, защото г. г. народни представители, за да може да се трансформира едно земеделско стопанство, не са достатъчни 6 месеца, не е достатъчна 1 година, ако щете, не са достатъчни и 2 години. Необходими са 3 години, за да може действително нѣщо да се направи въ земеделското стопанство.

Н. Гавриловъ (нац. л. П): Нищо нѣма да направите! Имайте доблестъ.

А. Радоловъ (з): Ние искаме разсрочкитѣ да бъдатъ не до 10 години, и въ красенъ случай до 15 години, а отъ 10 до 20 години.

С. Митковъ (з): Не е важно какво искате, а какво ще гласувате.

Председателъ: (Звъни)

Н. Гавриловъ (нац. л. П): Противъ съвѣстѣта си говоримъ.

Председателъ: (Звъни)

А. Радоловъ (з): Ние държимъ, същевременно, лихвата, която ще плаща дължникътъ, да не бъде въ никой случай по-голяма отъ 5%. Азъ бихъ казалъ и 4%.

Н. Гавриловъ (нац. л. П): 3% сте поддържали по-рано.

Председателъ: (Звъни)

А. Радоловъ (з): И 3% да бъдатъ лихвитѣ, едва ли днесъ за днесъ могатъ да се понесатъ. Но въ всѣки случай, вземайки въ съображение и редица други условия, ние се съгласяваме лихвата да бъде най-много 5%.

Председателъ: (Звъни)

А. Радоловъ (з): Независимо отъ това, ние искаме да се намалятъ и прѣкомѣнитѣ лихви. (Глъчка)

Председателъ: (Звъни)

А. Радоловъ (з): Не само това, ние ще искаме да обмислимъ този въпросъ, и да се даде дори и една обратна

сила на закона по отношение на лихвата или пък глобалната сума на лихвата, която често пъти надминава самата майка, да бъде намалена — във всеки случай да се направи едно ефикасно намаление на натрупаните лихви.

Н. Гавриловъ (нац. л. П): За процентното намаление на дълговете ли сте? Туй кажете.

А. Радоловъ (з): Г-да! Азъ ще свърша, като още веднъж ще кажа: ние държимъ за премахване сложността на процедурата, като искаме комисията да се състои от преимуществено от съдии, защото само по тоя начинъ ще бъдат защитени най-добре интересите на длъжниците.

Ние същевременно държимъ, ония длъжници, които иматъ задължения до 50.000 л., да не плащатъ никакви такси.

По отношение на облигациите. Някои считатъ, че тѣ сѣ само гаранция на кредитора, а други пък, обратното, че не сѣ гаранция. Единъ отъ ораторите вчера заяви тукъ, че ние гарантираме само кредитора, че той ще има право на цялото имотно състояние на длъжника; другъ пък, мисля г. Буровъ, заяви направо, че абсолютно сѣ нищо не сѣ гарантира кредитора, защото тѣзи облигации може да паднатъ и да дойдатъ до положението на бѣжанските. Тия облигации, господа, сѣ гарантирани отъ държавата. Но възражава се, и г. Буровъ го каза: „Бѣжанските облигации сѣ гарантирани не само отъ държавата, но и отъ Обществото на народите и, въпреки туй, пакъ паднаха; и тѣзи облигации, издадени на кредитора, сѣщо подлежатъ на падане“.

Ако питате менъ, азъ бихъ настоявалъ по-скоро да се даде мораториумъ 2—3 години, да се направятъ разсрочки за изплащане на дълговете въ 10—20 години, като същевременно бъдат оставени длъжниците и кредитора — това казвамъ като лично мнение — свободни, сами да уреждатъ своите смѣтни отношения, защото много често тѣ ще дохождатъ сами до разбирателство и до известни намаления, които, вѣрвамъ, въ много случаи ще бъдат по-големи отъ онези, за които се пледира тукъ.

Председателят: (Звъни)

А. Радоловъ (з): Заключавамъ. По такъвъ начинъ азъ смѣтамъ, г. г. народни представители, ще се даде едно ефикасно, едно сериозно, едно солидно облекчение на длъжника, билъ той земеделецъ, билъ той еснафъ, билъ той търговецъ или отъ което и да бъде съсловие.

Отъ името на нашата парламентарна група, която излиза сѣ тѣзи схващания, които ви изложихъ, азъ заявявамъ, че ние ще подкрепимъ настоящия законопроектъ. А на васъ, г-да, които критикувате законопроекта, азъ казвамъ: елате въ парламентарната комисия и тамъ заедно да разгледаме законопроекта, за да създадемъ единъ законъ, който действително да облекчи народа ни и който да даде възможност на стопанска България да диша, който да даде възможност, отъ друга страна, и на насъ, народните представители, да излъземъ сѣ открито лице предъ българския гражданинъ и да му заявимъ, че ние сме свършили една полезна работа не само за него, но и за цялия български народъ, за цялата държава. (Ръкоплѣскания отъ мнозинството)

Председателят: Има думата народниятъ представител г. Янаки Молловъ, който ще говори отъ името на групата си. Позволявамъ си тая бележка, защото, следъ като ми се заяви отъ една група, че ще говори единъ неинъ представител, впоследствие това се оспори.

Считамъ за нужно да предупредя, който ще говори отъ името на група, да се запише. За бюрото е безразлично кой ще се запише. Занапредъ ще искаме отъ председателя на групите да посочватъ кой ще говори отъ името на тѣхните групи.

(Народниятъ представител Я. Молловъ отива на трибуната. Народните представители отъ земеделската парламентарна група, сѣ изключение на нѣколцина, напускатъ залата. Оживление върху сговористите — крило Цанковъ.)

К. Лулчевъ (с. д): Защо бѣгате?

Т. Мечкарски (з): Омръзна ни да слушаме професори! (Глътка)

Председателят: (Звъни)

Я. Молловъ (д. с. Ц): (Отъ трибуната) Г. г. народни представители! Подъ силния натискъ на общественото

мнение и ангажментите, които бѣ поело предъ народното представителство въ края на миналата сесия, правителството най-сетне внесе за разглеждане въ Народното събрание дългоочаквания законопроектъ за облекчаване на длъжниците и за заздравяване на кредита.

Дветѣ проблеми, които законопроектътъ засѣга — проблемата за облекчаване на длъжниците и проблемата за заздравяване на кредита — тѣсно свързани помежду си отъ гледището на голѣмите интереси на страната, заслужаватъ най-сериозно разглеждане отъ насъ, народните представители. Отъ името на партията на Демократическия сговоръ, сѣ председателъ Александъръ Цанковъ,...

С. Митковъ (з): Извинете, г. Молловъ. Вие не сте партия, вие сте „движение“ — въ кавички.

Т. Кънчевъ (д. с. Ц): Ние сме движение, а вие сте разложение прогнило!

С. Митковъ (з): Ние сме Земеделски съюзъ.

Я. Молловъ (д. с. Ц): ... азъ ще изнеса нашето разбирание по законопроекта.

Г. г. народни представители! Страната продължава да живѣе тежка стопанска криза. Кризата засѣгна всичките слоеве на населението, особено силно тя тежи, обаче, на земеделското население. Спадането цените на земеделските произведения раздруса издѣлно, може да се каже, цялия стопански животъ, понеже сѣ обединяването на земеделското население, като последица отъ спадналата доходност на земеделските предприятия, се наруши нормалниятъ ходъ на работите въ всички клонове на народното стопанство. Търговията, индустрията и занаятите сѣ силно засѣгнати, понеже силно обединѣлото земеделско население днесъ нѣма възможностъ сѣ онова, което то реализира като доходъ, да купува продукти отъ индустриаленъ произходъ, продуктите отъ производството на занаятчиите въ такъвъ размѣръ, въ какъвто то по-рано ги купуваше.

Какъ спадането на цените на земеделските произведения се е отразило върху дохода на нашето земеделско стопанство, ако не една пълна, то поне една приблизителна представа ни даватъ данните на нашата Главна дирекция на статистиката. Отъ публикациите на Главната дирекция на статистиката се вижда, че общата стойност на зърненото производство у насъ срѣдно за периода 1925/1929 г. е възлизала на 504 милиона златни франка, въ 1930/1931 г. тази обща стойност на зърненото производство спада на 337 милиона златни франка, а въ 1932 г. тя спада на 259 милиона златни франка крѣгло. Или, сѣ други думи казано, общата стойност на зърненото производство въ 1930/1931 г. е съставлявало само 67%, а въ 1932 г. само 51% отъ общата стойност на зърненото производство презъ годините 1925/1929.

Нашето земеделско стопанство, обаче, произвежда не само зърно; то произвежда и други земеделски продукти; то произвежда и животински продукти, и зеленчукъ, и овощия, и грозде и т. н., които, взети заедно, даватъ възможност да се види какъвъ е доходътъ на нашето земеделско стопанство като едно цѣло. Материалите, които даватъ възможност да се установи доходътъ на нашето земеделско стопанство, сѣ събирани чрезъ изучавания сѣ смѣтководни книги, поставена въ отдѣлни земеделски стопанства, които сѣ водени непрекъснато въ течение на годината книги, въ които ежедневно е записванъ паричниятъ оборотъ, паричниятъ приходъ и паричниятъ разходъ, натуралниятъ оборотъ, постъпването въ натура и разходването въ натура, разходваниятъ трудъ, въобще всичките приходи и разходи на земеделското стопанство. Отъ тѣзи изучавания се вижда, че докато брутниятъ доходъ на декаръ въ 1928/1929 г., смѣтано общо за страната, отъ всички изучени земеделски стопанства, е билъ 1.475 л., въ 1929/1930 г. той е 1.132 л., въ 1930/1931 г. — 873 л. и въ 1931/1932 г. — 791 л. крѣгло. Или, като вземемъ годината 1928/1929 за изходна, доходътъ по години, въ сравнение сѣ първата, е спадналъ така: въ 1929/1930 г. сѣ 23%, въ 1930/1931 г. сѣ 40%; въ 1931/1932 г. сѣ 46.37%, или, крѣгло, общо взето, доходността на нашето земеделско стопанство, смѣтано не само отъ зърно, но отъ всички приходозточници, е спадналъ крѣгло сѣ 45%.

Още по-добре картината на тежкото положение на нашето земеделско стопанство ни дава едно сравнение между цените на земеделските произведения, отъ една страна, и цените на индустриалните произведения, служещи за задоволяване нуждите на селското домакинство и на селското стопанство, отъ друга страна.

Така, при цени на продуктите въ 1914 г., за 100 взети, продуктите отъ различните материали, служещи за про-

доволствие въ страната, при търговията на едро, сж спаднали по следващия начин: през 1930 г. растителните продукти отбелязват само 98 пункта, през 1931 г. — 74 пункта, през 1932 г. — 68 пункта; текстилните произведения — пакъ при изходна база 100 за 1914 г. — отбелязват спадане: през 1930 г. — 121 пункта, през 1931 г. — 89 пункта, през 1932 г. — 82 пункта; горивото: през 1930 г. — 98, през 1931 г. — 92, през 1932 г. — 90; строителните материали съответно: 96, 87, 83. Или, както виждате отъ тѣзи данни, растителните продукти въ страната въ последните години — 1930, 1931, 1932 — отбелязватъ едно спадане, въ сравнение съ ценитѣ на 1914 г., съ 32 пункта, текстилните произведения спадатъ съ 18 пункта, горивото съ 10 пункта, строителните материали съ 17 пункта, а то значи, че земледѣлското население днесъ, за покриване на своитѣ нужди съ предмети отъ индустриаленъ произходъ, трѣбва да разохда много по-големо количество продукти отъ земледѣлски произходъ.

И действително, ако вземемъ онова, което се реализира отъ 100 кгр. продадена пшеница въ последните години при търговията съ зърно на едро, ще се види, че съ това количество пшеница сж могли да бждатъ купени: въ 1929 г. — 68 кгр. газъ, въ 1930 г. — 40 кгр., въ 1931 г. — 33 кгр., 1932 г. — 38 кгр.; въ 1929 г. сж могли да бждатъ купени крѣгло 5 кгр. кафе, въ 1930 г. — 3 кгр.; въ 1931 г. — 2 кгр. и въ 1932 г. — 2 кгр. кафе; въ 1929 г. — 0-27 куб. метра борови дъски, въ 1930 г. — 0-19 куб. метра, въ 1931 г. — 0-16 куб. метра, въ 1932 г. — 0-19 куб. метра; 1929 г. — 1-83 м. платно въ 1930 г. — 1-44 метра въ 1931 г. 1-18 метра и въ 1932 г. — 1-14. При сжщитѣ цени на пшеницата на едро, когато се купуватъ тѣзи предмети на дребно, земледѣлецътъ трѣбва да обмѣни още по-големо количество зърно, за да може да си достави тѣзи необходими предмети. Следователно, както виждате, при покупки на дребно земледѣлецътъ за 100 кгр. пшеница, продадена на едро, доставя още по-малко количество предмети отъ индустриаленъ произходъ, които служатъ за задоволяване на неговитѣ нужди.

Още по-тежко положението, въ което е паднало нашето земледѣлско стопанство, рисуватъ известни данни за нашата експортна и импортна търговия и консомацията на предметитѣ вътре въ страната. Безъ да ви обременявамъ много съ цифри, азъ мога да ви кажа следното, като заключение. Докато ценитѣ на стокитѣ, които изнасяме — а ние изнасяме главно зърно — спадатъ бързо, и то съ 55 пункта, ценитѣ на стокитѣ, които внасяме, спадатъ само съ 27 пункта, а това значи, че съ течение на-времето за продуктитѣ, които внасяме, ние изнасяме много по-големо количество продукти отъ земледѣлски произходъ. Това ни показва, че при връзкитѣ ни съ чужди пазари, нашето население обediaва по-бързо, отколкото населението въ другитѣ страни, отъ които ние доставяме предмети отъ първа необходимостъ.

Всичко това естествено води на първо мѣсто къмъ замиране, къмъ застой въ търговия, въ индустрия, въ занаяти, въ свободни професии; всичко това води къмъ раздрусване на държавнитѣ и общински финанси, всичко това води къмъ едно състояние, при което нашиятъ земледѣлецъ стопанинъ не може да посрѣща редовно съ онова, което той реализира, своитѣ задължения къмъ държава и общини, не може да посрѣща своитѣ задължения къмъ частни лица и банки, не може да поддържа нормалния ходъ на своето земледѣлско стопанство, понеже той не разполага съ срдѣства, нито да подобри своята срутена постройка, нито да замѣни остарѣлия си воль, нито да поднови изхабения си инвентаръ и т. н. Нашиятъ земледѣлецъ-стопанинъ нѣма възможностъ съ онова, което той реализира, да прави нѣкакви подобрения въ своето стопанство, за което преди малко говори тукъ г. Радоловъ, понеже за всѣко едно нововъведение и за всѣкакво подобрение сж необходими срдѣства, а съ такива срдѣства нашиятъ изнеможѣлъ и обediaлъ селянинъ-стопанинъ днесъ не разполага. Най-сетне, съ онова, което реализира нашиятъ земледѣлецъ-стопанинъ, той не е въ състояние да спести нищо, за да го внесе въ кредитнитѣ институти като спестяване.

Положението на нашето земледѣлско стопанство, прочее, е страшно. Азъ съ това не искамъ да пресилимъ нѣщата. Нашето земледѣлско стопанство представлява днесъ една, азъ бихъ казалъ, все повече и повече затѣваща производствена единица, безъ перспектива за по-добро бждеще. За голѣмо съжаление, за мнозина това не е достатъчно ясно. Грамадната частъ отъ българската интелгенция живѣе съ убеждението, че щомъ нѣма гладъ, положението на нашия земледѣлецъ и на нашето земледѣлско стопанство не е тѣй страшно, както го рисуватъ нѣкои, или както нѣкои искатъ да го представятъ. Фактически, обаче, то е тежко, то може да доведе до сътресе-

ния, които могатъ да засегнатъ основата на нашия държавенъ, на нашия стопански и на нашия общественъ строй.

Ето защо въпросътъ за стабилизиране на земледѣлското производство, въпросътъ за създаването нормални условия за производство въ земледѣлското стопанство, въпросътъ за увеличаване доходността на земледѣлското стопанство, а заедно съ това и въпросътъ за закрепването на цѣлия стопански животъ — на занаяти, на индустрия, на търговия и т. н., въ днешнитѣ тежки времена на криза и на обediaване, представлява, по моето разбиране, най-важната задача на управлението. Тази задача сполучливо може да бжде разрешена, естествено, само при една система отъ мѣрки, които, трѣбва да отбележа, само въ своята съвкупностъ могатъ да спомогнатъ за това, понеже земледѣлското стопанство се намира подъ различни влияния, подъ влиянието на различни условия и твърде различни фактори. Когато подобна система липсва, усилията и жертвитѣ, които се правятъ, не даватъ резултати. И при това положение, твърде естествено, въ общественото съзнание се затвърждава убеждението, че държавата, или по-право управлението, не е въ състояние да се справи съ тази извънредно тежка задача.

Между мѣркитѣ, които трѣбва да се взематъ за заздравяването на нашето земледѣлско стопанство, особено мѣсто трѣбва да заематъ мѣркитѣ за облекчение на засегнатото отъ кризата земледѣлско население и по специално за облекчение на задължителитѣ земледѣлци-стопани. Тия облекчения трѣбва да иматъ, естествено, за крайна целъ намаляване на производственитѣ разходи и създаване условия за по-нормално производство, за производство безъ загуби.

Не му е мѣстото тукъ, ми се струва, да се спирамъ на всички ония мѣрки, които въ своята съвкупностъ могатъ да заздравятъ нашето земледѣлско стопанство, да създадатъ нормални условия за неговото развитие. Но не мога да не спомена, че въ реда на тия мѣрки намиратъ мѣсто и мѣрки въ областта на митническата политика, мѣрки въ областта на транзитната политика, мѣрки въ областта на данѣчната, търговската, индустриалната, кредитната политики и най-сетне, ако щете, мѣрки въ областта на земледѣлската политика като една прѣка задача на Министерството на земледѣлието. Естествено, ако ценитѣ на земледѣлскитѣ произведения сж спаднали, а ценитѣ на произведенията отъ индустриаленъ произходъ сж останали на едно и сжщо ниво, или пъкъ сж спаднали сравнително по-малко, не може да не става въпросъ за намаляване ценитѣ на произведенията отъ индустриаленъ произходъ, които земледѣлското стопанство си доставлява, за да организира производството на предмети отъ първа необходимостъ, които служатъ за задоволяване човѣшкитѣ потребности.

Ако данѣчното бреме на земледѣлското население при високитѣ цени на земледѣлскитѣ продукти е било на едно високо ниво, естествено, това ниво, при спадналитѣ цени на земледѣлскитѣ произведения, не може да се запази, то трѣбва съответно да бжде намалено. А че днесъ данѣчното бреме на земледѣлското население отбелязва едно сравнително високо ниво, азъ искамъ това да ви илюстрирамъ съ изучавания, които сж правени на самото мѣсто съ разрешение на данѣчната властъ, именно изучаванията, правени на земледѣлски стопанства въ с. Долни-Лозенъ, Софийско. Едно стопанство съ 97 декара въ 1927 г. е имало общо общински и държавни данѣци 1934 л. на декаръ; въ 1929 г. — 25-97 л.; въ 1931 г. — 26-22 л.; въ 1932 г. — 30-01 л.

А. Аврамовъ (з. Ст. В): Разбира се, безъ глобата.

Я. Молловъ (д. ст. Ц): Безъ глобата. — Друго стопанство — № 2 ще го нарека, защото не искамъ да споменавамъ имена — съ 130 декара и 4 ара въ 1927 г. е имало общо данѣци на декаръ 21-50 л.; въ 1929 г. — 34-49 л.; въ 1931 г. — 32 л.; въ 1932 г. — 33-70 л. Стопанство № 3, съ стопанска площъ 126-8 декара, въ 1927 г. е имало общо данѣци на декаръ — 39-05 л.; въ 1929 г. — 41-57 л.; въ 1931 г. — 47-46 л. и въ 1932 г. — 52-55 л. Или смѣтнато на стопанство въ абсолютни числа имаме следната картина: Стопанство № 1 въ 1927 г. е платило 1.876 л. данѣци; въ 1929 г. — 2.519 л.; въ 1931 г. — 2.543 л.; въ 1932 г. — 2.911 л. Стопанство № 2 въ 1927 г. е платило 2.814 л. данѣци; въ 1929 г. — 4.775 л.; въ 1931 г. — 4.157 л.; въ 1932 г. — 4.423 л. И най-сетне стопанство № 3, въ 1927 г. е платило — 4.952 л. данѣци; въ 1929 г. — 5.724 л.; въ 1931 г. — 6.018 л.; въ 1932 г. — 6.697 л. А това значи, че докато ценитѣ на земледѣлскитѣ произведения спаднаха, а паралелно съ това спадна и доходността на земледѣл-

ското стопанство, данъкното бремe е останало горе-долу на едно и също ниво. Действително за отдалени видове данъци се направиха промени въ посока на намаляване, но това не даде резултати, защото намаляването на някои пръки данъци беше компенсирало съ съществително облагания, които бяха прокарани. Така например, беше увеличено адвалорното мито на такова сръдство за производството, каквото е плуга. Първоначално то беше увеличено на 3%, след това на 8%, а сега на 20%, докато адвалорното мито на запасните части на автомобилите остана само 6%. Увеличиха се превозните такси на пътниците — III класа — увеличиха се по-рано таксите на писма, колети, не се намаляха акцизите и т. н. Ако превозните такси на земеделските произведения са били установени по-рано при едни високи цени на земеделските произведения, естествено, при спадналите цени на земеделските произведения, ние трябваше да имаме едно намаляване на тия превозни такси. За голямо съжаление, може да се каже, че до 1 ноември т. г. превозните такси за всички почти земеделски произведения останаха на старото ниво.

Особено тежко е положението на задължителните земеделски стопани. И ако трябва да се вземат мърки общо за облекчение на засегнатите от кризата земеделци, не по-малко върно е, че такива трябва да се вземат специално за ония, които са направили задължения за стопански нужди, за стопански цели при една друга пазарна конюнктура, по-различна от онази, която днес имаме.

От изучаванията, които са направени върху 66 земеделски стопанства, където е наблюдавано, както казах, всичко в течение на годината, ние имаме сръдно на стопанство 23,736-97 л. дълг. Ако вземете, че капиталът, вложен във земеделското стопанство, се олихвява с 4%, това стопанство може да реализира всичко на всичко 19,809 л. Виждате при това положение, че стопанството приключва годината с загуба.

Общо взето активният капитал на земеделското стопанство — земята, мелиорациите, мъртвият инвентар, растенията, добитъкът и запасите в земеделското стопанство — е олихвяван според тия изучавания, както следва: въ 1928/1929 г. с 10-21%, въ 1929/1930 г. с 5-52% и въ 1930/1931 г. с 3-57%. Както виждате от тѣзи данни, активният капитал, вложен въ нашето земеделско стопанство, е олихвен последната 1930/1931 г. три пъти по-ниско, отколкото е бил олихвен въ благоприятната 1928/1929 г. При това положение, обремененият с задължения земеделец, твърде естествено, са понадали въ извънредно тежки условия за погасяване на своя дълг и по-нататък — за изплащане лихвите по този дълг. Това особено ясно изпъква, като съпоставим тѣзи данни за олихвяването на капитала въ земеделското стопанство с онова, което се наблюдава въ Земеделската банка.

От Земеделската банка през 1928/1929 г. са раздавани сръдства с 12% лихва; през 1929/1930 г. — с 12%; през 1930/1931 г. — с 11%, без да се смѣтат таксите за подновяването и пролонгирането. Значи, докато въ Земеделската банка през 1928/1929 г. имаме олихвяване 12%, въ земеделското стопанство имаме олихвяване 10-12%; през 1929/1930 г. въ Земеделската банка имаме олихвяване 12%, а въ земеделското стопанство — 5-52%; през 1930/1931 г. въ Земеделската банка имаме олихвяване 11%, а въ земеделското стопанство — 3-57%.

Особено е тежко положението на задължителните земеделски стопани още и поради извънредно силното спадане на цените на основните сръдства на производството. Особено силно са спаднали цените на земята, на добитъка и т. н. Така, напр., един декаръ земя днес — низа, ливада, градина — струва почти три пъти по-малко, отколкото през благоприятните за земеделското производство години; една двойка волове, която по-рано струваше 8-10 хиляди лева, днес струва само 3,000—3,500 л. Спаднали са също цените на кравицата, на овците, на свинетите и т. н.

Много тежко е положението на задължителните земеделци към частни лица и банки, дето лихвите, при които са сключвани заемите, са били много високи и сроковете за изплащането на заемите — къси. Най-често онова, което е реализирано въ земеделското стопанство, не е стигнало за посрѣщане на лихвите, и твърде естествено, земеделският стопанин не е могъл да разходи никакви сръдства за подобрене на стопанството си или за създаване на по-нормални условия, въобще, на производство.

Въпросът за задълженията днес отново — азъ бихъ казалъ, по силата на една жестока необходимост — е сложенъ на разглеждане, е сложенъ на нашето внимание. Много са начините, които се предлагатъ, за разрешението на тази твърде мъчна проблема. Едни отъ тѣхъ са, азъ

бихъ казалъ, по-целесъобразни, други са по-малко целесъобразни. Ако бихме искали да групираме начините, които се предлагатъ за уреждането на въпроса за задълженията, едва ли бихме могли да направимъ това напълно сполучливо; но все пакъ ние бихме могли да сведемъ тия начини, които се предлагатъ за уреждане на въпроса за задълженията, въ няколко групи.

На първо мѣсто, предлага се пълно заличаване на дълговете. Това схващане най-често изхожда отъ сръди, които са скѣсали съ днешния редъ на нѣщата, и най-често се предлага отъ лица, положението на които е безнадеждно и които въ едно заличаване на задълженията виждатъ своето спасение.

На второ мѣсто, предлага се да се подпомагатъ задължителите съ парични сръдства отъ специални фондове. Събраните въ специалните фондове сръдства се раздаватъ на задължителите, за да посрѣщатъ тѣ амортизациите и лихвите на дълговете си, съ ангажментъ, по-нататък, при подобрене на пазарната конюнктура и при увеличение на тѣхните доходи да повърнатъ взетите суми отъ тѣзи специални фондове.

На трето мѣсто, предлага се инфляция; на четвърто мѣсто — намаляване на задълженията за смѣтка на кредиторите, частни лица и кредитни институти, а остатъкътъ да се изплаща на определени по-големи срокове; на пето мѣсто — изплащане цѣлата сума на дълга, безъ намаляване, при голяма разсрочка за нейното изплащане и при низки лихви; на шесто мѣсто, най-сетне, се предлага, да се плати отъ дължниците частъ отъ онова, което дължатъ на кредиторите, а останалата частъ да се поеме отъ цѣлото народно стопанство, отъ всичките слоеве на населението, като изплащането стане въ продължително време, при низки лихви.

Споредъ насъ, въ днешната капиталистическа епоха, при днешното парично кредитно стопанство, проблемата за задълженията може да се смѣта сполучливо разрешена при следните условия. На първо мѣсто — когато мърките, които ще се взематъ за тая целъ, нѣма да убиятъ кредита, нѣма да убиятъ спестовността, нѣма да поколебаватъ доверието между кредиторите и длъжниците — между ония, които иматъ нужда отъ парични сръдства, и ония, които разполагатъ съ парични сръдства, понеже безъ кредитъ днешното парично кредитно стопанство не може да мине. На второ мѣсто — когато оня, който дължи, се постъпи въ положение да плаща, но да плаща съ огледъ на своите стопански възможности, съ огледъ на възможностите, при които той е поставенъ. На трето мѣсто — когато оная частъ, която не ще може да бъде изплатена отъ длъжниците, се поеме за изплащане отъ цѣлото национално стопанство. На четвърто мѣсто — когато изплащането на задълженията се разсрочи на по-дълъгъ срокъ и, твърде естествено, при низки лихви. И, най-сетне, на пето мѣсто — когато мърките, които ще се взематъ за тая целъ, не ще подкопаватъ кредита на страната.

Изхождайки отъ тия основни положения, естествено, не може да се смѣта, че проблемата за задълженията ще може да се разреши съ пълното заличаване на задълженията. Пълното заличаване на задълженията води, при капиталистическата система на производството къмъ пълна парализация на стопанския животъ, къмъ убиване на спестовността и къмъ страшно влошаване положението на всички стопански слоеве. Ето защо, първиятъ начинъ за уреждане задълженията е напълно отричанъ.

Вториятъ начинъ за уреждане задълженията намира мѣсто въ ония страни, които могатъ да формиратъ единъ националенъ фондъ — било отъ специални източници за тая целъ, било пъкъ отъ редовните бюджетни сръдства на държавата. Такъвъ фондъ за подпомагане на претоварените — такъвъ е изразътъ въ швейцарското законодателство — земеделски стопани е създаденъ въ Швейцария.

Инфлацията — третиятъ начинъ на уреждане задълженията — полезно може да бъде използвана само отъ страни, които иматъ задължения къмъ чужбина въ своя национална монета, които могатъ да платятъ дълговете си съ свои пари, защото тѣ ще могатъ да платятъ своите задължения къмъ чужбина съ много по-малко златни парични единици. При инфлацията, обаче, условията на кредита ставатъ много трудни, твърде неблагоприятни, и заемите, които се отпускатъ, обикновено се отпускатъ за къси срокове и при високи лихви. Общо взето, инфлацията води къмъ ограничаване на вътрешния пазаръ.

Четвъртиятъ начинъ за облекчение на задължителните стопани, при който облекчението на длъжниците става за смѣтка на кредиторите, намѣри мѣсто отчасти у насъ съ

законитѣ, които се прокараха въ 1932 г. Този начинъ за уреждане задълженията намѣри мѣсто и въ Ромѣния. Какви сѣ резултатитѣ отъ този начинъ за облекчение на стопанитѣ у насъ, показва досегашниятъ опитъ. Самиятъ фактъ, че ние днесъ отново се занимаваме съ този въпросъ, достатъчно красноречиво говори за неговата несъстоятелностъ. Въ Ромѣния този начинъ за облекчение на длъжниците изправи предъ катастрофа банковитѣ учреждения. И понеже жертвитѣ се понесоха изключително отъ спестителитѣ, нанесе се страшенъ ударъ върху кредитното дѣло, и държавата бѣше принудена да търси изходъ отъ така създадено се положение. Държавата се задължи да покрие изцѣло всички загуби на банката „Crédit Rural“ и отчасти загубитѣ на другитѣ кредитни учреждения въ страната.

Петиятъ начинъ за облекчение на задълженията — чрезъ намаление на лихвитѣ и чрезъ разсрочване на изплащането на дълга, се предлага днесъ съ проекта на правителството. Този начинъ на облекчение е възприетъ и отъ общата конференция на кооперативнитѣ сдружения, свикана специално отъ управлението на Кооперативната банка. Този начинъ за уреждане на задълженията бѣше отчасти одобренъ и отъ Върховния кооперативенъ съветъ. Тази форма, която се предлага днесъ у насъ за уреждането на въпроса за задълженията, може да се каже, че не е предложена нито въ една страна. Но все пакъ азъ трѣбва да кажа, че този проектъ, който днесъ предлага правителството, въ известно отношение представлява една крачка напредъ въ сравнение съ онова, което по-рано се предлагаше, но въ друго отношение той представлява и крачка назадъ. При тежкото положение, въ което се намира днесъ нашето земеделско стопанство, селянитѣ-земледѣлци и, бихъ казалъ, всички други стопански слоеве, само намалението на лихвитѣ и разсрочването на изплащането на дълговетѣ не може да даде нищо; само тѣзи мѣрки не могатъ да създаватъ условия за нормална стопанска работа. Това, което днесъ се предлага, споредъ законопроекта, е абсолютно недостатъчно.

Е. Поповъ (з): Г. Молловъ! Извинете, единъ въпросъ: какъ тълкувате и какъ разбирате Вие чл. 8, буква г?

И. Куртевъ (нац. л. П): Той говори по принципъ; той не говори по отдѣлни членове.

Е. Поповъ (з): Защото въ този членъ се съдържа едно постановление, което Вие отбѣгвате да разгледате.

Председателътъ: (Звъни)

Я. Молловъ (д. сг. Ц): Въ всѣки случай онова, което се предлага днесъ, не е въ състояние да създаде обстановка, за да може да се произвежда при по-нормални условия, условия, при които поне стопанитѣ да произвеждатъ толкова, че да не реализиратъ загуби. Азъ не искахъ да отивамъ много надалечъ и настрана, но шомъ ми се задава този въпросъ, азъ, отъ специалнитѣ изучвания които имамъ, мога да кажа, че отъ 14 до 20% отъ наблюдаванитѣ 66 земеделски стопанства у насъ приключаватъ годината съ загуби. Това значи, г-да, че близо 80—100 хиляди земеделски стопанства въ България приключватъ годината съ загуби. Азъ ви приведохъ данни, за да ви покажа, какъ се олихвява капиталътъ, вложенъ въ нашето земеделско стопанство. Вие виждате, че въ последнитѣ години, при онова, което се реализира въ земеделскитѣ стопанства, това олихвяване едва ли стига 3%, и даже по-малко отъ 3%.

Проектътъ на правителството отдѣля специално внимание на спестяванията. Спестяванията у насъ сѣ твърде малко и отъ друга страна твърде дребни, и заради това азъ смѣтамъ, че онова становище, което е заето отъ правителството, е добро. Трѣбва, обаче, да кажа, че спестяванията сѣ необходими специално, ако щете, за задължителитѣ; тѣ сѣ необходими, за да могатъ да бѣдатъ турени на разположение на немошнитѣ, на ония, които нѣматъ възможностъ да разполагатъ съ парични сръдства за обнова. Ние смѣтаме, обаче, че проектътъ на правителството не ще даде необходимото успокояване, не ще създаде условия за стопанска работа съ повишена активностъ.

Правилното решение на проблемата за задълженията ние виждаме въ: тѣхното намаление до стопанскитѣ възможности на задължителитѣ; намалението на главницата, намаление на лихвитѣ, разсрочка на плащанията за единъ голѣмъ периодъ отъ време, като, за да не бѣде убитъ кредитътъ въ страната и за да не пострада спестовността, се налага създаването на една погасителна каса,

която ще има назначението да възстанови довѣрието между кредитори и длъжници — между ония, които иматъ нужда отъ парични сръдства, и ония, които разполагатъ съ парични сръдства.

Тежкото положение на задължителитѣ земеделци-стопани не е нищо друго, освенъ една проява на кризата въ земеделството. И ето защо както мѣрките, които се взематъ за облекчение на засегнатитѣ отъ кризата земеделци-стопани, засѣгатъ всички слоеве на населението, цѣлото българско население, тѣй и мѣрките, които се взематъ за облекчаване задължителитѣ земеделци-стопани, трѣбва да легнатъ върху цѣлото народно стопанство. Тѣ не могатъ да бѣдатъ стоварени само върху едни. На кризата, която не е дошла по волята нито на длъжниците, нито по волята на кредиторитѣ, а по общи свѣтлови причини, не може да се не гледа като на едно национално бедствие. И като всѣко национално бедствие, то трѣбва да бѣде лѣкувано съ общи мѣрки, то трѣбва да бѣде понесено отъ всички слоеве на населението, отъ цѣлото население.

Проблемата за облекчаване на задълженията у насъ, по наше разбиране, е общонационална. Тя трѣбва да бѣде разрешена съ жертви отъ всички сръди, съ огледъ на възможноститѣ, понеже не е справедливо да се посѣга само на имуществото на едни, макаръ и въ пари, а на имуществото на други, вложили спестяванията си въ индустриални предприятия, отъ които печелятъ, или вложили сръдствата си въ доходни здания, да не се посѣга. Разрешението на въпроса за облекчение на задължителитѣ трѣбва да бѣде съградено върху принципа на обществената солидарностъ — както въ повечето случаи се и постѣпва при обществени бедствия, при национални бедствия, като, напр., при земетръсъ, при наводнения, при безработица, каквато има днесъ въ индустриалнитѣ страни — понеже въ дадения случай бедствието не е дошло нито по волята на кредитори, нито по волята на длъжници, а по силата на едни общи свѣтлови причини.

Облекченията, които се правятъ на пострадалитѣ при обществени бедствия, както и помощитѣ, които се даватъ на сѣщитѣ, като, напр., при земетръсъ и при наводнения, се даватъ за смѣтка на всички, като се събиратъ сръдства за тая целъ въ специални фондове, и сръдствата на тия фондове по-нататъкъ се раздаватъ, за да се подпомогнатъ пострадалитѣ. Такива фондове имаме и у насъ, напр., фондътъ „Обществени бедствия“, фондътъ „Обществени осигуровки“, фондътъ „Подпомагане пострадалитѣ отъ земетръсъ“ и т. н.

У насъ законътъ за защита на земеделска-стопанинъ и законътъ за облекчение на длъжниците не дадоха резултати. Съ тия закони окончателно се загуби довѣрието между кредитори и длъжници — между ония, които иматъ нужда отъ парични сръдства, и ония, които разполагатъ съ парични сръдства. Днесъ рѣдко се даватъ пари въ заемъ. Положението въ страната се крайно отеги, и заради това ползата отъ тия закони, може да се каже, е равна на нула. Вредата отъ тѣхъ, обаче, се чувствувалъ по-силно и по-силно, когато земеделецътъ-стопанинъ има остра нужда отъ парични сръдства, за да замѣни остарѣлитѣ си волове, за да възстанови разсипанитѣ си сгради, за да замѣни овехтялия си инвентаръ и т. н.

В. Мариновъ (д): Г. Молловъ! Кажете, къде има пари, за да ги изземемъ.

Председателътъ: (Звъни)

Н. Захариевъ (з): (Къмъ В. Мариновъ) У тебе има 3 милиона лева.

Председателътъ: (Звъни)

В. Мариновъ (д): Вие, Сговорътъ, издохте най-много пари презъ ваше време, а сега искате отъ насъ да подпомагаме. Кажете, откъде да вземемъ?

Председателътъ: (Звъни) Моля, г. Мариновъ.

Я. Молловъ (д. сг. Ц): Това е много плоско възражение, уважаеми господине. Това показва, че говорите безъ загриженостъ за положението.

В. Мариновъ (д): Презъ ваше време се правѣше лудо прахосничество, а днесъ ние ще плащаме!

Я. Молловъ (д. сг. Ц): Вземете думата, качете се на трибуната и говорете.

В. Мариновъ (д): Кажете, откъде да вземемъ? Азъ Ви задавамъ тоя въпросъ — отговорете.

Д. Ачковъ (нез): Г. Молловъ! Оставете г. министъръ Гичевъ да му отговори.

Министъръ Д. Гичевъ: Г. Ачковъ! Ако трѣбва да отговоря, азъ мога само да възража на г. Молловъ, че не е истина, какво законътъ за закрила на земеделѣца-стопанинъ е причина да се убие кредитътъ, а намалената платежеспособностъ на земеделѣцътъ е, която кара кредиторитъ — толкова, колкото ги има у насъ — да не даватъ кредитъ, първо, и второ, че този законъ даде действително облекчения, отъ които сж се възползували, по влѣзли въ законна сила решения, надъ 20 000 души. Единъ длъжникъ, който плащаше 18% лихва, а сега плаща само 7% върху намалената сума, безспорно, се чувствува облекченъ.

Я. Молловъ (д. сг. Ц): Но все пакъ ангажментитъ, които се поеха по закона за предпазния конкордатъ, не могатъ да се изпълняватъ.

Министъръ Д. Гичевъ: Това се дължи на тежкото стопанско положение, на намаления париченъ доходъ на българския земеделѣецъ, който париченъ доходъ нѣма да го увеличимъ съ такива закони.

Т. Кънчевъ (д. сг. Ц): Г. Молловъ каза това нѣщо преди Васъ.

Министъръ Д. Гичевъ: Ние, обаче, спрѣхме процеса на обезземляването. (Ръкоплѣскания отъ нѣкои земеделѣци)

Председателътъ: Г. Молловъ! Имате да говорите още 1/4 часъ.

Я. Молловъ (д. сг. Ц): При уреждането на въпроса за задълженията днесъ, естествено е, че най-много отъ тежестта ще понесатъ кредиторитъ, както най-много се понася най-често отъ онѣзи, които сж пострадали отъ нѣкое бедствие. Както този, който е пострадалъ отъ земетръсъ, понася най-много. въпрѣки всички помощи, които му се даватъ, така и въ случая, при уреждането на този въпросъ, най-много ще пострадатъ кредиторитъ — тѣ ще бѣдатъ най-много ошетенни. Това не значи, че другитъ слоеве отъ населението, които сж поставени въ по-благоприятни условия да печелятъ, които сж съ по-голѣми доходи, не трѣбва да помогнатъ за разрешението на тази прѣлема. Но, за да не се убие кредитътъ, за да не се убие спестовността, трѣбва една частъ отъ онова, съ което ще бѣдатъ облекчени длъжниците, да бѣде поета отъ всички слоеве на населението. Само така, въ интереса на цѣлото, може да бѣде сполучливо уреденъ въпросътъ за задълженията. Така е уреденъ въпросътъ за задълженията въ Полша, така е уреденъ този въпросъ въ Германия, така е уреденъ и въ Унгария.

Понеже времето, което ми остава да говоря, е много малко, азъ нѣма да се спирамъ надълго и широко върху това, какъ е уреденъ този въпросъ въ другитъ страни, но не мога, обаче, да не спра вниманието ви само на начина, по който е уреденъ въпросътъ за задълженията въ Унгария.

Въ Унгария въпросътъ за задълженията е уреденъ съ законъ отъ 1931 г. Този законъ поставя за задача да намали дълговетъ на изпадналитъ въ тежко положение земеделѣцъ, да конвертира краткосрочнитъ задължения въ дългосрочни при намалена лихва. Техническата служба е възложена на единъ специаленъ синдикатъ, на тѣй наречения Унгарски финансовъ синдикатъ, образуванъ отъ кооперациитъ на земеделѣцитъ и отъ централата на кредитнитъ и потребителнитъ кооперации. Самогто установяване на облекчението се извършва отъ специаленъ комитетъ. Законътъ се стреми — и азъ искамъ да се спра специално на този въпросъ — да въздействува енергично върху кредиторитъ за постигане на доброволно намаление установенитъ задължения на земеделѣцитъ-стопани, като въ замѣна на това на кредиторитъ се гарантира редовното изплащане на намаленитъ суми, на онова, което остава да получаватъ. Ония кредитори, чиито вземания се окажатъ порочни, могатъ да бѣдатъ приети въ числото на редовнитъ кредитори само ако се намали главницата и ако намалятъ лихвитъ по своитъ креанси.

Въ Германия законътъ за уреждане на задълженията си поставя за целъ, чрезъ намалението на задълженията, да даде възможностъ на задължѣнитъ, при скромнъ животъ, да могатъ доходно да стопанисватъ. Такава е основ-

ната задача на закона за уреждане на задълженията въ Германия. Всички вземания се превръщатъ въ дългосрочни и се погасяватъ съ ежегодни погасителни вноски, които се уговорватъ отъ института за облекчение на длъжниците и се движатъ отъ половинъ до петъ на сто отъ общата дължима сума. Ако не се постигне съгласие между кредитора и длъжника, мѣстниятъ съдъ опредѣля ежегодната погасителна вношка отъ половинъ до две на сто отъ общата дължима сума.

По-нататъкъ. При задължителното уреждане на задълженията се изхожда отъ тѣй нареченитъ ненакърними вземания, които сж гарантирани съ специални ипотеки, като вънъ отъ това всичко се смѣта за накърнимо и то може да бѣде намалено до 50%, безъ да се иска съгласието на кредитора. Лихвата тукъ се пресмѣта съ 4 1/2%.

Министъръ Д. Гичевъ: И безъ да се обезщетява кредиторътъ.

Я. Молловъ (д. сг. Ц): Въ Полша отъ 1932 г. се иска едно намаление на лихвата и погашенията съ 40%.

Както виждате отъ изтъкнатитъ тукъ начини за уреждане задълженията...

Министъръ-председателъ Н. Мушановъ: Г. Молловъ! Имате ли отбелязано каква е държавната помощъ въ Полша и въ Германия? Въ Полша е 80 милиона злоти Въ Германия колко е?

Я. Молловъ (д. сг. Ц): Не знамъ.

Министъръ-председателъ Н. Мушановъ: То е важниятъ въпросъ.

Я. Молловъ (д. сг. Ц): Както виждате отъ изтъкнатитъ тукъ начини за уреждане задълженията, винаги се има за задача, наредъ съ редицата мѣрки да се оздрави силно засегнатото отъ кризата земеделѣско стопанство, да му се създадатъ условия да може да произвежда безъ загуби, а също така да може да се осигури едно сносно съществуване на селското домакинство.

Тази основна задача, голѣмъ брой лица, които се занимаватъ съ проблемата на задълженията и проблемата за тежкото положение, въ което се намира нашето земеделѣско стопанство, смѣтатъ, че може да бѣде разрешена, безъ да спираме вниманието си дори на въпроса за задълженията. Така, напр., въ едно издание на Централната кооперативна банка различни автори, които даватъ мнения за уреждане на въпроса за задълженията у насъ, даватъ и следното мнение: (Чете) „Въпросътъ за задълженията“ — казватъ едни — „трѣбва да бѣде предшествуванъ отъ голѣмия, отъ основния въпросъ за размразяване на стопанския животъ, за импулсирането му, за оживотворяването му“. Други казватъ: „По-важни сж мѣрките за съживяване и рационализиране на стопанския животъ и на първо мѣсто на земеделѣското стопанство“.

Едва ли нѣкой може да спори по аксиомата, че най-важната прѣлема днесъ е проблемата за раздвижването, за импулсирането на стопанския животъ съ огледъ на условията, при които се намира той. Спорътъ, обаче, е другаде. Спорътъ е тамъ: кои сж срѣдствата, чрезъ които може да се постигне това размразяване, това раздвижване на стопанския животъ? Проблемата за размразяването на стопанския животъ е тѣсно свързана между другото и съ въпроса за задълженията. Напразно нѣкой си въобразяватъ, че разрешението на проблемата за задълженията ще дойде чрезъ оживотворяването на стопанския животъ. Когато стопанскиятъ животъ се съживи, не ще има нужда да се урежда проблемата за задълженията. Ония, които иматъ възможностъ да работятъ нормално, да реализиратъ доходи, тѣ ще могатъ да платятъ дълговетъ си по-нататъкъ и безъ специални закони. Размразяването на стопанския животъ ще дойде наредъ съ другитъ мѣрки, които ще трѣбва да се взематъ за тази целъ: намаление сумата на дълга, на главницата, намаление на лихвата, разсрочка на плащанията, съ огледъ на стопанскитъ условия, при които се намира земеделѣското стопанство, намаление на задълженията на другитъ стопански съсловия — търговци, занаятчи и т. н. Намалението ще се понесе отъ всички стопански слоеве, отъ всички стопански срѣди. Казва се, обаче, че намалението не може да бѣде понесено отъ цѣлото народно стопанство и заради това то не бива да се допуска. Та нима може тази непоносима тежестъ да се носи отъ крайно изнемошѣлитъ отъ кризата, отъ крайно малокръвнитъ земеделѣцъ-стопани, отъ крайно изнемошѣлитъ стопански срѣди? И тѣй, както проблемата за задълженията днесъ е сложена, за

разрешение от правителството, ние като-че-ли се намираме въ един затворен и твърде порочен кръг: „Намаление на задължения не може да има, понеже нѣма кой да го понесе. Държавата и народното стопанство не могат. Спестяванията трѣбва да се запазят, понеже тѣ сѣ необходими за съживяване на стопанския живот; на тѣх не бива да се посѣга. Всички изнемогват, всички страдат — и търговци, и индустриалци, и занаятчи, и земледѣлци, и хората на свободните професии и т. н. Тежко е положението на задължениците. Но нѣма какво да се прави. Нека сами се пѣржат въ маслото си. Ще имъ дадемъ отсрочка, ще имъ намалимъ лихвата, стига имъ това“. — Никой като-че-ли не взема подъ внимание, че онова, съ което се олихвяватъ вложените въ земледѣлското производство срѣдства, е твърде малко — не повече отъ 3-5%. Твърде естествено е, че съ това, което получава земледѣлецътъ-стопанинъ, той не е въ състояние да покрие нито лихвите по задълженията, намалени дори на 6%, съ които лихви се обременяватъ съ законопроекта и другите стопански срѣди при уреждането на своите задължения. Живѣе се съ убеждението, като-че-ли нашето земледѣлско стопанство олихвява капиталитѣ си едва-ли не съ 8, 10, 12%. Така, г-да, не може. Изходътъ отъ положението трѣбва да се дири. И този изходъ трѣбва да се дири не въ най-силно засегнатитѣ и изнемошѣли отъ кризата длъжници-стопани; ще се дири въ жертви и отъ по-малко засегнатитѣ стопански слоеве, отъ всички, отъ цѣлото народно стопанство. Ако тѣзи по-добре поставени стопански срѣди и слоеве не могатъ да понесатъ нѣщо, още по-малко могатъ да понесатъ обремененитѣ съ дългове свършено изнемошѣли земледѣлци-стопани. Не се ли поставятъ засегнатитѣ отъ кризата стопани, отъ една страна, въ положението да плащатъ отчасти поне своите задължения и, отъ друга страна, да развиятъ по-голяма стопанска активност, едва-ли може да се смѣта, че въпросътъ за задълженията добива едно правилно и задоволително разрешение. Съ разрешението, което ни дава законопроектътъ на правителството за облекчение на длъжниците и за заздравяване на кредита, положението на задължениците не се облекчава. Тѣхното положение се отегчава между другото и съ това, че всички тѣхни недвижимости и тѣхниятъ едър инвентаръ се поставятъ подъ възбрана. А това значи, че за всички длъжници вън отъ Земледѣлската банка и контролиранитѣ отъ Централната кооперативна банка популярни банки никой не се грижи. Тѣмъ остава само да плащатъ, ако могатъ, разбира се, дълговетѣ си при разсрочки и при намалени лихви.

Две думи и за погасителната каса. Тя е една необходимостъ. Навремето, когато ние изнесохме своето разбиране по въпроса за уреждане на задълженията у насъ, ние изтъкнахме нуждата отъ една погасителна каса съ задача да се възстанови доверието между кредитори и длъжници и да се запази стабилността на кредита. Тогава, навремето, нашиятъ проектъ се посрещна отъ правителствения печатъ съ насмѣшка. Днесъ, обаче, въ проекта, който ни се поставя за разглеждане, погасителната каса е усвоена като срѣдство за заздравяване на кредита. Въ погасителната каса, както знаете, ще се внасятъ ежегодно намаленитѣ лихви по дълговетѣ и следъ двѣтѣ години мораториумъ вече ще се внасятъ и амортизационнитѣ вноски, опредѣлени отъ специалнитѣ комисии. Не е ясно само, защо единъ дългъ, който, напр., ще бѣде разсроченъ за изплащане въ 5 години, ще бѣде погасенъ съ облигациитѣ, издадени отъ погасителната каса, въ единъ срокъ отъ 18 години, плюсъ двѣтѣ години мораториумъ — всичко 20 години. Това може да бѣде обяснено съ желанието да се реализиратъ печалби отъ внесенитѣ по-рано суми за лихви. Но съ това, г-да, се подбива силно кредитътъ въ страната. Въ германския законъ за уреждане задълженията въпросътъ е уреденъ много сполучливо. Тамъ кредиторътъ получава капитала си следъ приключване на погасението, а ако не се съгласи на този начинъ на погасяване, той може да получи тиражни облигации съ 4½% лихва отъ Германската рента банка.

Председателъ: Времето Ви е на привършване, г. Молловъ, и азъ Ви поканвамъ да се съобразите съ това.

Я. Молловъ (д. сг. Ц): Сега ще свърша.

По-нататъкъ, като източници на погасителната каса сѣ предвидени: постъпленията отъ преминали върху нея вземания на кредитори и длъжници и сумата, която се предвижда ежегодно въ държавния бюджетъ въ размири до-статъчни да покрятъ службата по изплащане съ настъпили падежи купони и излѣзлитѣ въ погашение облигации. Обстоятелството, че сумата за гарантирането на загубата отъ службата по изплащането на купонитѣ и обли-

гациитѣ не се осигурява съ специални приходни източници, а се осигурява съ срѣдства, които ежегодно ще се предвиждатъ въ бюджета на държавата, ще подбие курса на облигациитѣ. Въ това отношение ние имаме доста голямъ опитъ. Нашето законодателство, между другото, може да бѣде характеризирано и съ това, че винаги е възлагало ангажменти на държавата, които никога не сѣ били изпълнявани. Достатъчно е да напомнимъ ангажментитѣ на държавата по отношение фонда „Застраховка“ при Кооперативната банка и къмъ редица други фондове, които държавата никога не е изпълнила.

Министъръ-председателъ Н. Мушановъ: Г. Молловъ! Позволете да Ви уясня този въпросъ.

Отъ сговориститѣ: Време нѣма.

Министъръ-председателъ Н. Мушановъ: За една-две минути ще обясня, защото въпросътъ е интересенъ, а виждамъ, че не се знае. Защо негодувате?

С. Поповъ (д. сг. Ц): Тогава да се продължи времето на оратора, за да се изкаже.

Министъръ-председателъ Н. Мушановъ: Това, което ще кажа, е за обяснение, и смѣтамъ, че е полезно. Ако е за една-две минути, азъ лично ще настоя да му се продължи времето.

А. Ц. Цанковъ (д. сг. Ц): Много сте строги съ правилника.

Министъръ-председателъ Н. Мушановъ: Облигациитѣ ще посятъ 5% годишна лихва, а лихвата на дълга е 6%. Тази разлика отъ 1% стива въ полза на погасителната каса. Смѣта се, че, както е опредѣлена цифрата на дълговетѣ, които подлежатъ на облекчение, до 500 хиляди лева, нѣма да се издадатъ облигации за повече отъ 1 милиардъ лева. Значи ще имаме 10 милиона лева отъ тази разлика.

Я. Молловъ (д. сг. Ц): Отъ конверсната маса.

Министъръ-председателъ Н. Мушановъ: Да, отъ конверсната маса. — Плюсъ това, както споменахте Вие, облигациитѣ ще се погасяватъ въ 20 години, и понеже срѣднитъ срокъ за изплащането на единъ дългъ ще бѣде 7—8 години, тогава къмъ разликата, която даса този маржъ отъ 1% — най-малко отъ 10 милиона лева — ще имате още 10 милиона маржъ на 50-тѣ милиона лева, колкото ще се плаща годишно; или всичко 20 милиона лева — сума, която е достатъчна да може да понесе даже 25% загуба отъ облигациитѣ. Нищо не е поменато за приходитѣ на касата, тъй като се смѣта, че този въпросъ ще се уреди, когато комиситѣ се произнесатъ, да се види, каква е конверсната маса, колко сѣ облигациитѣ и дали лихвата съ срока, който е опредѣленъ, ще насмогне, за да се покрятъ напълно анюитетитѣ на облигациитѣ. На това искахъ да обърна внимание.

Т. Кънчевъ (д. сг. Ц): Думата е за приходитѣ на погасителната каса.

Я. Молловъ (д. сг. Ц): Моята мисль е, първо, че трѣбва да бѣдатъ осигурени специални източници за погашение на облигациитѣ и, второ, тѣзи задължения, които сѣ разсрочени за изплащане въ кѣсь периодъ отъ време, да се даде възможностъ да бѣдатъ получени своевременно.

Най-сетне, постановенето на законопроекта, че погасителната каса изплаща съ облигации вземанията на всички кредитори, освенъ на Българската земледѣлска банка и на популярнитѣ банки, не е отъ естество да подобри кредита въ страната, а неминуемо ще доведе до влошаването на кредита.

Азъ съмъ, г-да, къмъ приключването си. Законопроектътъ на правителството за облекчение на длъжниците и за заздравяване на кредита не държи смѣтка за фактически тежкото положение, въ което сѣ изпаднали длъжниците. Той не държи смѣтка по-нататъкъ и за стопанскитѣ възможности, въ които сѣ поставени задължениците.

Отъ длъжниците законопроектътъ иска тѣ да плащатъ, безъ да държи смѣтка дали сѣ въ състояние да платятъ. Облекченията, които предвижда законопроектътъ, не сѣ отъ естество да допринесатъ за по-голяма стопанска активност, за раздвижване на стопанския животъ.

Не допринасятъ нищо за това и постановленията въ законопроекта за заздравяване на кредита. Прибавимъ ли

към това и извънредно мъжната, тежката процедура, която се предвижда в законопроекта, ясно е, че цѣлния проект на правителството не държи сметка за нуждите на времето, за голѣмѣтѣ нужди на страната. Той не дава нищо за заздравяване на основната клетка на нашия народостопански организъм, за заздравяване на земеделското стопанство и, следователно, той не дава нищо и за заздравяване на занаятите, на търговията, на индустрията и въобще на цѣлия стопански живот.

И този законопроект на правителството, ако стане закон, не ще даде повече от онова, което дадоха двата прокарани от него съ голѣм шум и апломб закони — законът за облекчение на длъжниците и законът за закрила на земеделеца-стопанин.

Отъ такъв закон страната нѣма нужда. България има нужда отъ единъ закон за облекчение на длъжниците и заздравяване на кредита и тя го очаква, но законът, който днесъ, сега, да даде едно намаление на размѣритѣ на дълга, намаление на главницата, на лихвитѣ, една по-значителна разсрочка за изплащане на намаленитѣ и разсрочени за изплащане суми и една по-къса и по-лека процедура при установяване на задълженията на всички стопански сѣди, на земеделеца на първо мѣсто, на занаятчията, на работника, на търговеца и на всички застъпнати отъ кризата стопански категории.

А. Циганчевъ (з): Въ какъв процентъ?

Я. Молловъ (д. сг. Ц): Азъ ви казахъ, съ проценти не се занимавамъ.

А. Циганчевъ (з): Ама така не може да се говори.

Я. Молловъ (д. сг. Ц): Вие ще кажете за процентитѣ.

А. Капитановъ (з): Вашиятъ шефъ каза, че ще плащатъ.

Министър-председателъ Н. Мушановъ: Заключение е противно на хубавата логика, която ораторътъ разви досега. Заключение е партизанско.

А. Циганчевъ (з): То е за галерията.

Т. Мечкарски (з): (Къмъ Я. Молловъ) На Вашия шефъ тронната речъ бѣше друга.

Я. Молловъ (д. сг. Ц): Страната има нужда днесъ отъ единъ законъ, който действително да може да възстанови изгубеното доверіе между ония, които иматъ нужда отъ парични сѣдства, и ония, които разполагатъ съ такива. България днесъ има нужда отъ единъ законъ за облекчение на длъжниците и за заздравяване на кредита, който да внесе по-голѣмо спокойствие въ всички стопански сѣди, да извика на работа творческата воля на стопанскиѣ съсловия, и който, най-сетне, да предизвика по-голѣма активностъ въ всички области на стопанския животъ.

Такъвъ законъ намъ не ни се предлага; той не може да се даде. Ето защо ние сме противъ законопроекта въ тази му форма, въ която ни се предлага, понеже той не дава нито разрешение на проблемата за облекчение на длъжниците, нито на проблемата за заздравяване на кредита, и ние ще гласуваме противъ него. (Ръкоплъскания отъ сговориститѣ — крило Цанковъ и отъ нѣкои отъ лѣвицата)

А. Циганчевъ (з): Почнахте го съ сюнгеръ, а свършихте...

А. Капитановъ (з): (Къмъ Я. Молловъ) Вашиятъ шефъ каза, че длъжниците ще трѣбва да плащатъ.

Председателътъ: Има думата народниятъ представителъ г. Георги Петровъ, който ще говори като представителъ на своята парламентарна група.

Г. Петровъ (нац. л. П): (Отъ трибуната) Г. г. народни представители! Нѣкои хора, неосведомени по въпроса за задълженията на нашето стопанство, мислятъ, че той или не съществува, или се изнася предъ нашата общественостъ съ целъ за политически изгоди, или пъкъ съ него се прави една демагогия. Това убеждение не е право, защото всички ония, които следятъ нашия стопански животъ, сѣ свидетели на едно състояние, което се усложнява все повече и повече, и признава вълошаването на което е съществуването на този въпросъ за задължеността. Той не съществува отъ днесъ — откакъ прави-

телството на Народния блокъ управлява. Тоя въпросъ съществува още отъ времето на бившето управление. И тогава въ известни направления дори се взеха мѣрки, съ които се целѣше да се постигнатъ нѣкои облекчения въ положението. Тоя въпросъ съществува за цѣлата българска общественостъ. И изразъ на вниманието къмъ него е фактътъ, че партиитѣ, които образуваха Народния блокъ, го вписаха като единъ отъ най-важнитѣ лозунги въ своята платформа, съ която излъзоха предъ избирателитѣ. Тоя въпросъ се наложи поради отекчената стопанска конюнктура и на грижитѣ на управлението.

Трѣбва да изследваме причинитѣ на тази задълженостъ и да разберемъ на какво се дължи тя, за да можемъ и да посочимъ съответнитѣ мѣрки за подобрене на положението. Мене ми се струва, че причинитѣ на тая задълженостъ не се криятъ само въ нашата действителностъ; тѣ не се криятъ въ причини, които лежатъ въ волята на управлението или въ волята на една дирижирана стопанска политика. Нѣма съмнение, че и управлението би могло да облекчи това положение, би могло да създаде условия, при които остротитѣ на стопанската криза да бѣдатъ притѣпени, но въ голѣма степенъ положението е усложнено отъ причини отъ свѣтовенъ характеръ, отъ причини, които лежатъ въ процеса на развитието на свѣтовното стопанство.

Една отъ тѣзи главни причини е нарушението на равновесието въ свѣтовния стокообмѣнъ, вследствие на това, на първо мѣсто, че следъ войната, поради изчерпване на запаситѣ отъ земеделски продукти, всички земеделски страни взеха мѣрки да увеличатъ своето производство, съ целъ да набавятъ тѣзи запаси и да поддържатъ своето влияние въ международнитѣ пазари. Ние знаемъ, че въ Америка, въ Канада, че въ Съветска Русия — въ Уралъ и въ Сибиръ — че сѣщо така и въ Австралия, бѣха разработени голѣми пространства мери, за да се увеличи производството на пшеницата. Този стремежъ да се попълнятъ запаситѣ и чрезъ това да се поддържа влиянието на международния пазаръ, докара едно увеличение въ производството. Стигна се до свръхпроизводство. Въ тсва време още вещи познавачи на дѣлото предупреждаваха, че се отбелязва една тенденция въ стопанското развитие къмъ свръхпроизводство. Още въ 1922—1923 г., ако се не лъжъ, мнозина видни икономисти бѣха отбелязали тоя фактъ и бѣха направили своитѣ предупреждения. Отъ 1923 г. насамъ у насъ тая политика сѣщо така се въведе като единъ важенъ фактъ въ живота на управлението. Ние знаемъ какъ уважаемиятъ г. Димитъръ Христовъ бѣше единъ отъ най-активнитѣ пропагандатори на идеята за увеличаване земеделското производство, за рационализиранието му, за въвеждането на машини и т. н. и т. н. Въ момента, когато тенденцията къмъ свръхпроизводството бѣше забелязана, а сѣщо така и опасността отъ спадане ценитѣ, въ момента, когато хора надаваха тревога предъ тая опасна перспектива, у насъ, въ България, се иницирира една политика тѣкмо противъ тая тенденция. И мене ми е много странно, какъ г. Христовъ можа вчера да направи тукъ предложение, което е достойно да бѣде изнесено отъ други хора — за заличаване на задълженията на стопанствата до 50 декара.

А. Циганчевъ (з): Съ сюнгеръ.

Г. Петровъ (нац. л. П): Ако г. Христовъ мисли, че съ това той би могълъ да изкупи грѣха си къмъ българското стопанство, чрезъ даване поменъ, който прави съ чужда пита, мене ми се струва, че той се лъже. Тоя резултатъ — резултатъ на неговата политика — е може би една отъ причинитѣ, които отегчиха положението въ нашата страна.

А. Капитановъ (з): Много право

Г. Петровъ (нац. л. П): Ние знаемъ, че въ изпълнението на тая политика, която прокарваше г. Христовъ, Земеделската банка задължително раздаваше кредити на населението. Когато отиваха да поискатъ 5000 л. за единъ волъ на онова време, банката ги караше да взематъ повече и да си купятъ единъ тракторъ, единъ плугъ, една брана и т. н.

А. Циганчевъ (з): Единъ тракторъ го вземаха по 1.400 л. и после го продаваха по 400 л., на килограмъ, като желѣзо.

Г. Петровъ (нац. л. П): Това е ноторно, известно; това е белегъ на политиката, която Земеделската банка води въ ония години на стопанско благополучие, при тая опасна тенденция, която хората забелязваха въ земеделското производство. Съ покупка на машини, нѣкои отъ

които и до днесъ стоятъ въ складоветъ на банката, или по двороветъ въ селата, ...

А. Капитановъ (з): Стоятъ подъ сайвани изъ селата.

Г. Петровъ (нац. л. П): ... съ машини ненужни за нашето стопанство, защото ние не можемъ да излъземъ успѣшно въ конкуренция съ голѣмитъ производители на пшеница, ние отегчихме положението на нашия земеделецъ-стопанинъ. Това е една отъ причинитъ на задължеността на нашето земеделско население.

А. Циганчевъ (з): Резултатъ на дълбоката оранъ!

Г. Петровъ (нац. л. П): Друга една по-голѣма причина, която се крие въ липсата на политическа сигурностъ въ свѣта, която е резултатъ на тази липса — това е аграри-зирането на индустриалнитъ страни. Ние сме свидетели, че въ последнитъ години земледѣлието се развива интензивно въ Италия въ Германия и въ Франция, страни, които сж били голѣми импортьорки на земеделски продукти. Днесъ Франция вече задоволява своитъ нужди и може би е готова и за единъ износъ на земеделски произведения, специално на жито. Нѣма съмнение, че и новитъ стопански системи, новитъ системи на самозадоволяване, изиграха една твърде фатална роль за влошаване положението на нашето малко национално стопанство. Митнишката политика, която усвоиха много отъ държавитъ, специалнитъ условия на търговия, изразени въ системитъ на клиринги, на компенсации и т. н. — отъ друга страна — отекчиха твърде много нашето положение и създадоха една неблагоприятна конюнктура за нашия земеделецъ-производител.

Но една отъ най-голѣмитъ причини е обезценяването на земеделския трудъ, намаляването ценитъ на земеделското производство и по-специално — ценитъ на зърненитъ храни.

Ценитъ на зърненитъ храни, споредъ статистиката, сж паднали до 60—70% отъ оная стойностъ, която имаха презъ 1929 г. Въ сжщото време, когато ценитъ на земеделските произведения сж спаднали въ тоя размѣръ, ценитъ на индустриалнитъ продукти иматъ едно по-слабо спадане. И поради това се явява въпросътъ, известенъ въ науката подъ името „въпросъ за ножицата на ценитъ“. Различното отношение между ценитъ на индустриалнитъ и на земеделските продукти иде да влоши още повече стопанското положение, защото оная индустриаленъ продуктъ, който въ 1929 г. можеше да се купи съ единица мѣрка жито, днесъ се купува съ три единици жито.

Очевидно е, че спадането ценитъ на зърненитъ храни е твърде голѣмо и че народното стопанство не може да реагира срещу тоя процесъ, който въ голѣма степенъ — нека се забележи и запомни това — се дължи и на обективни причини. Дължи се и на обстоятелството, че работническата надница не е спаднала въ размѣръ, съответенъ на спадането на ценитъ на земеделските произведения. Дължи се и на особеноститъ на индустриалната дейностъ. Не казвамъ, че това състояние на нѣщата е оправдано. То би могло и то би трѣбвало да бѣде поправено, за да можемъ наистина да постигнемъ въ известна степенъ, чрезъ мѣрки въ това направление, нѣкои резултати.

Азъ ще ви цитирамъ нѣколко цифри, за да иллюстрирамъ мисълта си за това несъответствие между ценитъ на индустриалнитъ и земеделските продукти. Ако вземемъ за база 1929 г. и опредѣлимъ единъ индексъ отъ 100, стойността на нашитъ експортни артикули, главното перо отъ които сж били земеделските произведения, е спаднала днесъ на 36.59. Или, ако презъ 1929 г. сме изнасяли стока за 100 л., презъ октомврий месецъ 1933 г. изнасянитъ отъ насъ стоки струватъ вече само 36.59 л. Въ това време вносътъ е запазилъ горе-долу по-стабилни цени. И ако приемемъ 1929 г. за основа, при единъ индексъ отъ 100, презъ октомврий месецъ на 1933 г. индексътъ за цената на вноса е намалѣлъ едва на 72.68.

Следователно, по отношение на вноса имаме намаление само отъ 27.32. Виждате, следователно, каква е голѣма разликата между ценитъ на земеделските артикули и индустриалнитъ продукти. Това е единъ отъ голѣмитъ факти, които влияятъ за задължеността на нашето земеделско население.

Но бедата не е само тамъ. Задължаването на земеделското население причинява задължаване и на всичкитъ стопански деятели въ страната — търговци, занаятчи и други, защото основата на нашето национално стопанство е земеделското производство, и защото връзката между земедѣлието и другитъ стопански деятельности е органическа. Нито земедѣлието може да съществува безъ дру-

гитъ помощни стопански деятельности, нито тѣ, отъ своя страна, могатъ да се развиватъ успѣшно безъ земедѣлието. Това е ясно. И всѣка политическа деятельность, която е построена върху едно противно схващане, т. е. върху основното начало, нѣма съмнение, г. г. народни представители, не може да бѣде резултатна. Защото основата на стопанската ни деятельность — принципътъ, на който е построено нашето стопанство — е сътрудничеството на производителнитъ слоеве, а не противодействието между тѣхъ. Тия деятельности взаимно се допълватъ. И само когато тѣ взаимно, съ огледъ на производственитъ цели, си правятъ негласно една на друга отстъпки, може да се постигне единство и полезни резултати.

Но, като говоря за задължеността на търговцитъ, на занаятчитъ и на другитъ производители слоеве въ връзка съ тая на земедѣлцитъ, азъ трѣбва да прибавя, че има и самостоятелни или съ самостоятелно значение причини за тая задълженостъ, причини, които иматъ единъ специфиченъ на дейността на тия слоеве характеръ. Напримѣръ, навремето бившето управление създаде много голѣми стопански надежди съ сключването на двата заема. Днесъ можемъ да оценимъ тия надежди: тѣ бѣха илюзорни. На онова време, обаче, тѣ изиграха една грамадна роль. Тѣ създадоха въ стопанскитъ срѣди илюзията за една по-благоприятна, за една по-радостна перспектива и това стана причина за много увлечения въ търговскитъ срѣди, за задължения вътре въ страната, за задължения и въ чужбина. Ако г. министъръ Стефановъ често пѣти наблѣга на въпроса за разпийаването на нашитъ девизи презъ онова време, той е много правъ, особено съ огледъ на този ефектъ, който това разпийаване оказа върху нашата търговия. Тукъ има, следователно, една специфична причина, която създаде задължеността на нашитъ търговци.

Подобно нѣщо ние наблюдаваме и въ политиката на Земеделската банка по отношение на земеделския кредитъ.

Ние видѣхме презъ 1927 и 1928 г. сжщата тая причина да играе роль и за задължеността на търговцитъ у насъ. Българската народна банка, вървейки по пѣтя на Земеделската банка по отношение земеделския кредитъ, предлагаше своитъ срѣдства, раздаваше ги твърде щедро и много отъ предприятията, обнадеждени отъ илюзорната перспектива, която разкриваха засмѣтъ, засилена и отъ пресилениитъ оценки на мѣродавици управленици личности за по-благоприятни изгледи въ бъдещето, се натовариха съ твърде много кредити. А следъ това, г. г. народни представители, ние дойдохме до дефлационната политика на Българската народна банка въ 1929 г., когато тя ограничи срѣдствата, ограничи пуснатитъ въ обращение банкноти, поиска си сумитъ отъ задълженитъ, твърде круто действуваше, за да ги събере, и създаде единъ крахъ въ нашата търговия. Поводъ за това бѣше фалитътъ на известната фирма „Братя Бъклови“. Поводътъ може да е билъ основателенъ. Но и да го приемемъ за такъвъ, азъ въ него виждамъ едно доказателство за липса на една контролирана кредитна политика въ нашата страна, което обстоятелство е станало причина, щото паритѣ на Народната банка да бѣдатъ раздавани по единъ начинъ, който не гарантира тѣхното връщане, да бѣдатъ раздавани на нестабилни предприятия и да бѣде увеличена и по този пѣтъ задължеността на българското народно стопанство.

Не само този фактъ, но и други факти ми даватъ основание да припиша, като още една причина на нашата обща задълженостъ, липсата на здрава и контролирана кредитна политика. Като примѣръ за това безконтролно ангажиране на кредити отъ нашитъ кредитни учреждения въ несигурни предприятия, ще ви напомня излишнитъ търговски сдѣлки, сключени отъ управителния съветъ на Земеделската банка — за които, струва ми се, г. Гичевъ въ отговора си на интерпелацията по управлението на тая банка напомни — и за ангажирането на Земеделската банки въ предприятия, които, споредъ мене, излизатъ изъ сферата на нейната дейностъ.

И, най-сетне, като последна причина за задължеността ще посоча и на хищната дейностъ на финансовия капиталъ по отношение на нашитъ стопански предприятия, изключаваша се въ извличане на високи лихви отъ тѣзи предприятия, една дейностъ, която, за съжаление, не бѣше контролирана отъ държавната власть.

А и държавата, не само съ пасивното си отношение къмъ условията на стопанския животъ и раздаването на кредита, но и съ активни действия, съ своята данъчна политика, способствува, отъ своя страна, да се отегчи стопанското положение и да се увеличи задължеността.

Вие ще си спомните, че когато настъпи инфлацията и се обезцени нашият левъ, държавното съкровище, за да си набави необходимите средства, увеличи данъчното бреме — увеличи го въ многократни размери — и данъците скочиха твърде много нагоре. Тогава ние имаме инфлацията. Тогава, обаче, ние имаме едно народно стопанство, произведенията на което намираха добри цени на международния пазар; тогава ние имаме един стопански просперитет; тогава ние имаме задоволени стопански дейатели, и това увеличение бѣ лесно поносимо.

Следъ туй, въ 1929 г., настъпиха обратни условия. Дойде дефлационната политика на Българската народна банка, дойде голѣмото затруднение на нашето стопанство, дойдохъ страшните перспективи, които се набелязваха отъ преди 4—5 години, а днесъ сѣ действителностъ, и които ни каратъ да мислимъ върху всички прояви на нашия общественъ животъ, защото той е тѣсно свързанъ съ стопанския такъвъ. И държавата, която тогава намѣри възможностъ да извлѣче изъ народното стопанство толкова много средства за своето финансово стопанство, днесъ не намира не само възможностъ да намали тия данъци, не само да се откаже стъ нѣкои отъ тѣхъ, но дори ги и увеличава.

На 1 януарий 1933 г. ние имаме за събиране 3.704.498.302 л. недобори, безъ глобитъ и безъ лихвитъ, по сега действащите закони. Отъ тѣхъ 2.075.940.301 л. сѣ за държавата, останалата сума е разпредѣлена между окръжните постоянни комисии, общините, търговско-индустриалните камари, фонда за пострадали отъ войните, за нови желѣзници, за учителски заплати и т. н.

Днесъ върху нашите стопански дейатели, които сѣ задължили къмъ банки и частни лица, тежи и това голѣмо, твърде голѣмо, задължение къмъ държавното съкровище. Това задължение е могло и да не съществува, ако имаме организирана една финансова администрация, която да бѣше развила по-голѣма дейтелностъ, за да събере сумите отъ задължителите днесъ, а на времето си въ добро материално положение данъкоплатци. То се дължи и на лошата данъчна система, и на лошото данъчно облагане.

Каква е днесъ стопанската конюнктура, какво е положението, при което се намираме, когато ще трѣбва да създадемъ тоя законъ? Ние сме свидетели на единъ постоянно намаляващ се националенъ доходъ. Въпрѣки страшното, непосилно реагиране отъ нашето народно стопанство, цената на произведенията на неговия трудъ постоянно намалява. Г. министърътъ на финансите изчисли при една своя речъ, ако се не лѣжа миналата година, националниятъ доходъ на 16 милиарда лева. Азъ намирамъ, че тая цифра не е точна по данните, които даватъ сведащи лица; тя е, за щастие, малко по-голѣма — може би къмъ 18-19 милиарда лева. Тоя националенъ доходъ, който презъ 1929 г., ако се не лѣжа, бѣше стигналъ до 40 милиарда лева,...

Д-ръ Г. М. Димитровъ (з. Ст. В): 45 милиарда лева.

Г. Петровъ (нац. л. П): Да, 45 милиарда лева, както се обажда колегата тамъ. Да приемемъ, че е 45 милиарда лева. — ... днесъ е намалѣлъ съ 55—60%. При тоя националенъ доходъ, въпрѣки реагирането на народното стопанство, ние имаме ангажирани разходи, чрезъ нашата бюджетна политика, които не отиватъ въ размеръ, съответенъ на намалението на националния доходъ.

Като се вземе предъ видъ какво грамадно значение има за нашата стопанска дейностъ, въобще за нашето стопанско развитие тоя фактъ — намалението на националния доходъ; като се вземе въ съображение сѣщо така, че всѣка година прирастъ на населението въ България е около 100—120 хиляди души, и като се има предъ видъ, че площта си остава една и съща, че само обработваемата площъ, може би, се увеличава все повече и повече; като се вземе въ съображение, че въ 1920 г., при едно население 4.825.000 души, ние сме имали гъстотата на населението върху 1 кв. км. отъ територията 46-8 души, въ сѣщата година сме имали, на 1 кв. км. обработваема площъ, 131-6 жители, а днесъ, десетина години по-късно, къмъ края на 1931 г., имаме население 5.830.800 души, следователно, гъстотата на населението се е възкачила на 56-5 души върху 1 кв. км. отъ територията — значи, съ 10 души повече на квадратенъ километъръ, отколкото презъ 1920 г. — а по отношение на обработваемата площъ имаме увеличение на гъстотата пакъ съ 10 души — т. е. 141-2 жители върху единъ квадратенъ километъръ. Като вземемъ въ съображение всичко това, заедно съ другите условия, при които се развива стопанската дейтелностъ у насъ и които азъ изтъкнахъ, трѣбва да отбележимъ една твърде нерадостна перспектива за нашия стопански животъ.

Най-добре свидетелствува за това стопанскиятъ балансъ на нашето домакинство. Нашиятъ другаръ г. Джанкардашлийски изнесе тукъ данни за едно сръдно типово стопанство съ 70 декара земя, което свършва стопанската си година съ 18.000 л. дефицитъ. А вие искате да разрешите проблемата за задължителността съ разисквания законопроектъ, безъ да държите смѣтка, че днесъ нашите домакинства не могатъ да покриватъ своите разходи.

Прави ми страшно впечатление единъ голѣмъ фактъ, върху който вчера се спре и г. Стояновъ — за сключените заеми отъ Българската земеделска банка за домашни нужди — като даде относителни цифри, въ проценти. Азъ искамъ да посоча абсолютните цифри, за да видите, въ какво състояние се намира днесъ нашето стопанство. Отъ всички сключени при Българската земеделска банка заеми срещу записи, най-голѣмото перо — отъ 180 мил. лева — сѣ заемитъ за покупка на добитѣкъ, следъ това, второто перо — отъ 135 мил. лева — представлява задължения за покупка на имоти, и третото перо — отъ 103 мил. лева — сѣ задължения за домашни нужди. Значи, при общо задължение по заеми срещу записи отъ 826 мил. лева, което се разпада въ около 10 пера, нашето земеделско население дължи на Земеделската банка 103 милиона лева по заеми за домашни нужди. Това сѣ заеми, сключени за прехрана. Специално за 1932 г. това перо държи първо мѣсто: за домашни нужди сѣ сключени заеми срещу записи на стойностъ 23.440.000 л.; следъ това иде второ по важностъ и по голѣмина перо — 20 милиона лева за семена. По-рано задълженията се сключваха въ по-голѣмъ размеръ за покупка на имоти, за покупка на добитѣкъ — следователно, за увеличение инвентара на земеделските домакинства — а презъ миналата година, както констатираме отъ отчета на Българската земеделска банка, най-голѣмото перо отъ заемите, сключени срещу записи, именно надъ 23 милиона лева, е за изхранване на домакинствата. Какъ ще искаме отъ тѣзи домакинства да издѣлжатъ задълженията си, когато тѣ не могатъ да покриятъ своите най-настижни нужди, не могатъ да се изхранватъ? Това е абсолютно невъзможно. Струва ми се, че вие (къмъ земеделците), които сте въ по-близкъ, потѣсенъ контактъ съ земеделското население, нѣмате нужда отъ привеждането на такива цифри, каквито ни даватъ официалните отчети, за да разберете тая истина: че, преди да мислимъ по въпроса за задълженията на нашето народно стопанство, на всичките стопански дейатели, на всички граждани, трѣбва да помислимъ за помилка на това население.

Г-да! Има ли нѣкакви благоприятни стопански перспективи? Можемъ ли да разчитаме, че стопанското положение скоро ще се подобри, та да изоставимъ радикалното разрешение на този въпросъ за други времена? Азъ не виждамъ такива. Нито единъ отъ ония, които говориха тукъ, не посочи на такава възможностъ, не изказа такава надежда. Напротивъ, перспективите за напредъ сѣ още по-неблагоприятни, отколкото сѣ били досега, перспективите сѣ още по-тежки и по-тъжни, ще кажа азъ. Не виждамъ и нѣкои по-надеждни бюджетни перспективи да се оправятъ и нашето държавно финансово стопанство. Като разглеждамъ приходите, които сѣ постигнали за първото шестмесечие, азъ констатирамъ едно намаление, въ сравнение съ постигнената за миналата година, което показва, че обедняването на народа продължава. И бюджетътъ на държавата, безъ неизплатените и неформените още разходи за първото шестмесечие, сключва съ единъ дефицитъ отъ 409 милиона лева. Каквито и усилия да правимъ, каквито и мѣрки да вземаме, колкото и да облагаме изтощените източници за данъци въ нашата страна, вървимъ ли по тази система на данъчно облагане, вървимъ ли по този пътъ на разходи — на разходи материални, на разходи за издрѣжка на нашата обществена организация, сумитъ за която не съответствуватъ никакъ на нашия националенъ доходъ — ние не можемъ никога да имаме единъ уравновесенъ бюджетъ — това условие, което толкова много хора тукъ изтъкнаха като необходимо, за облекчение положението на масите въ известно направление. Азъ поддържамъ, че бюджетътъ трѣбва да бѣде отражение на народостопанската политика. Азъ поддържамъ, че така, както вървимъ днесъ, безъ да съобразяваме разходите съ възможностите на народното стопанство, ние все повече и повече затрѣваме пътъ за неговото съживяване и сами поставяме прѣчките за оживотворяването на стопанския животъ.

Г-да! При това стопанско положение, при това състояние на нѣщата, мислите ли вие, че нашето стопанство има възможностъ да плати своите задължения? Мислите ли вие, че, като гласувате този законъ, който се предлага отъ правителството, ще разрешите проблемата за задълже-

ния? Не само този законъ да гласувате, но да приемете резолюцията на партията на г. Качакова — да намалите дълговетъ съ 50%; не само това, но и да приемете рецептата на г. Георги Юрановъ — сюнгеръ на всичко — вие нѣма да разрешите нито въпроса за задълженията, нито да подобрите общото стопанско положение на страната. Това е невъзможно.

А. Капитановъ (з): Бай Георги има рецепта за всичко.

А. Циганчевъ (з): Димитъръ Христовъ му взема рецептата. Димитъръ Христовъ каза: „Сюнгеръ“.

Г. Петровъ (нац. л. П): Ние сме длъжни да си дадемъ смѣтка, какво трѣбва да се прави.

Въпросътъ за задълженията не може да получи самостоятелно разрешение. Въпросътъ за задълженията е една брънка отъ общата влошеност на народното стопанство. Той е последиствие, г. министъръ-председателю — а не причина, както Вие го схващате въ Вашия законопроектъ — отъ влошеното положение, и който иска да го разрешава, ще трѣбва да премахне причинитѣ, защото иначе той би вършилъ онова, което върши страусовата птица, когато се намира въ опасностъ — да закрие главата си въ пѣска, а да остави туловището си навънъ, на открито.

И азъ казвамъ, че всѣки законъ, какъвто и да бѣде той, който ще иска да разреши самостоятелно този въпросъ, би билъ палиативъ; той не би постигналъ никога своята задача, затова защото причинитѣ сѣмъ другде, причинитѣ сѣмъ твърде дълбоки и сѣмъ свършено друга посока — причинитѣ сѣмъ въ общото влошаване на стопанското положение. И, г-да, безъ единъ общъ възстановителенъ планъ, който ще оживи народното стопанство, който ще реорганизира държавното устройство, а заедно съ него и държавното финансово стопанство, каквото и да направите, вие резултатъ нѣма да имате. Трѣбва да бѣдемъ наясно по този въпросъ, и, преди да създаваме закони, като този, що разискваме, трѣбва да пристѣпимъ къмъ тази предварителна работа. За такъвъ планъ азъ съмъ говорилъ много пъти. Не само азъ, но и цѣлото обществено мнение посочва на необходимостта отъ такъвъ планъ. Но азъ не виждамъ дори наченки, дори стѣпки за осъществяването на една такава обща политика. Дали това се дължи на разноречивитѣ тенденции на днешната политическа комбинация; дали това се дължи на обстоятелството, че се обуржоазиха твърде много нѣкои отъ участницитѣ въ тая комбинация; дали то, най-сетне, се дължи на това, че ние, таксуваната буржоазия, се анархизирахме, както се изрази г. министъръ Гичевъ — не знаа, но, въ всѣки случай, азъ не виждамъ нито наченки, нито, ще кажа, и възможностъ да се пристѣпи къмъ изработването и осъществяването на такъвъ единъ възстановителенъ планъ, защото у васъ нѣма едно живо социално чувство.

Не можемъ, г-да, да очакваме, че ресурси за повдигане живота на нашето народно стопанство ще дойдатъ отъ заеми отъ чужбина. Г. министъръ Стефановъ, като чуе думата „заемъ“, коситѣ му настрѣхвватъ. Г. Малиновъ се опита, въ заседанията на Върховния съветъ на Демократическата партия, да смекчи тая догма на днешното правителство, и каза, че той не се кланя на догми, което значи, че ако ни падне добъръ случай да ни дадатъ пари отнѣкъде, ние ще ги вземемъ. Азъ смѣтамъ, че въпросътъ за задължеността не може да получи добро разрешение и чрезъ сключване на заемъ отъ чужбина, защото, при едни дефицитерни стопанства, заемътъ ще бѣде употребенъ за покриване на насѣщнитѣ нужди на домакинствата. Докато не се създаде едно вътрешно оживотворяване на народното стопанство; докато не се намѣрятъ мѣрки и сръдства за повишение ценитѣ на вътрешния пазаръ — една мѣрка, къмъ която сѣмъ прибѣгнаха и други държави, за да раздвижатъ живота — ние нищо не можемъ да направимъ. Трѣбва да бѣдемъ наясно по тоя въпросъ. Вие виждате, че има само два метода въ това отношение. Опитътъ на великитѣ или на по-напредналитѣ отъ насъ държави ни ги показва: или инфлация, или вътрешна валоризация. Вие правите една малка инфлация, нѣма съмнение, съ пушането на облигации. Тя не е опасна, защото ние не сме достигнали до законния размѣръ, до който можемъ да пушаме банкноти отъ Народната банка. И, струва ми се, че и догмитъ на банкеритѣ за покритието рухнаха, така че можемъ да пушнемъ още банкноти — нѣщо, което вие вършите фактически съ облигациитѣ, които ще се издаватъ.

Министъръ-председателъ Н. Мушановъ: Нѣма връзка между облигацията и банкнотата.

Г. Петровъ (нац. л. П): Азъ знамъ връзката: облигацията ще е размѣнно сръдство, г. министъръ-председателю, но и тя ще се обезцени — бѣдете спокойни. Така че инфлацията нѣма да вземе голѣми размѣри. Но азъ искамъ да кажа друго: ние не можемъ да прибѣгнемъ до една инфлация такава, за каквато мнозина мечтаятъ, и за каквато мнозина, за нещастие, приказватъ. Азъ нѣма да се спирамъ на този въпросъ, защото нѣкои отъ преждеговорившитѣ го засегнаха, и съмъ противникъ на една такава идея. Обаче валоризиране на вътрешния пазаръ ценитѣ на земеделскитѣ произведения е една належаща нужда на нашето държавно управление и е основниятъ изходенъ пунктъ на всѣка разумна стопанска политика. И вмѣсто да вземате резолюции по вашитѣ партийни конгреси, и вмѣсто да поддържате съ постановления на постояннитѣ си присѣстствия идеята за монопола, азъ искамъ да ви видя активно застанали да се борите за осъществяването на тая идея — да въведете монопола на житната търговия въ България.

А. Циганчевъ (з): И то ще стане.

Г. Петровъ (нац. л. П): Да създадете по тоя начинъ възможностъ за установяването на твърди цени на нашия вътрешенъ пазаръ, да извлѣчете отъ скрититѣ сили на народното стопанство една частъ, да ги пустнете въ обращение, за да може да се съживи стопанството. Може хлѣбътъ днесъ да е много скъпъ — 5 л. го купуваме килограмътъ — но азъ предпочитамъ да го купувамъ 10 л., ала да ми се създаде възможностъ да спечеля отъ моята професия 20 л. А днесъ 5 л. не мога да спечеля, азъ нѣмамъ работа, защото е замръзълъ цѣлиятъ стопански животъ; нѣма работа нито търговецътъ, нито еснафътъ, нито индустриалецътъ дори, затова защото основата на всѣка стопанска деятельность — земеделството — е замръзла. И вие (Къмъ земеделцитѣ), които се явяватъ носители на интереситѣ на това производително съсловие у насъ, първиятъ ви лозунгъ, не въ конгреси, не въ постоянното присѣстствие, не въ в. „Време“, а тукъ, трѣбва да бѣде идеята за въвеждане на монопола.

П. Попивановъ (з): Кооперативенъ монополъ, не търговски.

Г. Петровъ (нац. л. П): Не разпространявайте тия заблуждения, защото кооперациитѣ нѣматъ пари за оборотенъ капиталъ, а такъвъ ще вложатъ търговцитѣ.

П. Попивановъ (з): Ни риба, ни ракъ.

Г. Петровъ (нац. л. П): Разберете, г. Попивановъ, трѣбватъ пари, а знаете ли колко търговски капиталъ е оползотворенъ и днесъ отъ Дирекцията за храноизносъ?

А. Капитановъ (з): Търговски монополъ нѣма да допустнемъ.

Г. Петровъ (нац. л. П): Не бихъ билъ противъ това, стига да намѣрите сръдства у кооперациитѣ. По мое мнение, такива може да дадатъ само търговцитѣ, затова и участието на търговцитѣ не само е неминуемо, но и полезно за осъществяването на тая идея.

А. Капитановъ (з): Не се разбираме.

Г. Петровъ (нац. л. П): Преди всичко, това е въпросъ на подробности, но върху тая идея азъ нѣма да се спирамъ. И кооперативенъ монополъ да бѣде — дай, Боже, да намѣрите пари, но не отъ държавнитѣ банки — . . .

П. Попивановъ (з): Стига да има държавата.

Г. Петровъ (нац. л. П): . . . но да има монополъ, да има твърди цени на вътрешния пазаръ за нашитѣ зърнени храни.

И после, азъ казахъ, че държавниятъ бюджетъ трѣбва да се съобразява съ нашия националенъ доходъ. Ние харчимъ за нашата обществена организация, отъ бюджетитѣ на държавата, на общинитѣ и на другитѣ обществени учреждения, 35% отъ нашия националенъ доходъ. Никѣде това чудо не съществува, никѣде нѣма такава нѣщо. Ние имаме едно държавно устройство, наследено отъ миналото, което, макаръ и да виждаме недѣлнитѣ му, не желаемъ да промѣнимъ, нѣмаме воля за това. Споредъ мене, тукъ лежи една отъ основнитѣ причини, за да стигнемъ до това положение — да оставимъ въпроситѣ да се третиратъ, да се разискватъ сръдъ обществото, да ги влачимъ, да взимаме резолюции и — да не ги изпълня-

ваме. Най-сетне, тия въпроси, разрешени навреме, щяха да слезат от обществената трибуна и нямаше да се обърнат в лозунги против вас, които държите властта, и, може би, против здравият пжтица на политическото развитие на страната. До това дередже доходиме, когато навреме не се съобразяваме и нямаше волята да дадем едно или друго разрешение на тия въпроси.

После, тръбва да стане една промяна въ системата на данъчното облагане. Тя ще дойде въ връзка съ общото преустройство на държавата, но тръбва да разберем, че досегашните социални тенденции, които сж ръководили нашата финансова политика, тръбва да бъдат изоставени. Много е ясно, че тръбва да има една прогресия въ облагането не само на производителните слоеве, но въ облагането въобще на икономическите категории, съ оглед на тяхното материално състояние. Азъ не говоря за прогресивен данък, азъ говоря за прогресия, което значи: който има, ще даде; който нъма, нъма да даде. (Ръжкоплъскания)

А. Капитановъ (з): Това е прогресивен данък.

Г. Петровъ (нац. л. П): Не, прогресия.

А. Циганчевъ (з): Каква е разликата?

Г. Петровъ (нац. л. П): Лекция по тоя въпросъ ще ви чета другъ път, сега нъмамъ време, защото ми изтича часътъ.

А. Циганчевъ (з): Не по вратъ, ами по шия.

Г. Петровъ (нац. л. П): Ако така го разбирате, толкова по-добре, съгласенъ съмъ съ васъ. — После, ние пропагандираме идеята за въвеждане така нареченитъ социални монополи. Държавата ще тръбва да изведе изъ малкото частни ръже търговията съ продуктитъ отъ масова консомация — съ петрола, съ минералнитъ масла, съ солта, съ захарта и т. н. Ще тръбва да се вземе изъ частнитъ ръже и презастрахователното дѣло. Чрезъ това ние ще можемъ да намъримъ ресурси за държавното управление, за да не изтощаваме и безъ това изтощенитъ досега ресурси.

А. Аврамовъ (з. Ст. В): Ще търсятъ новъ 9 юний да правятъ.

Г. Петровъ (нац. л. П): Г-да! Тръбва да разберете, че, ако не направимъ, ако не прокараме единъ възстановителенъ планъ, напразни сж грижитъ на правителството за кредита и спестовността, напразни сж грижитъ на г. Гичевъ къмъ обладателитъ на спестяванията, тѣ нъма да бъдатъ запазени, никой нъма нищо да плати. Това е една истина, която не тръбва да се скрива. Това е една истина, която тръбва да се знае отъ обществото. Не бива по такива сериозни въпроси да се отнасяме съ предубеждението, че щѣли сме да накърнимъ кредита, че щѣли сме да създадемъ смутъ въ обществото. Не, истината тръбва да се знае, всѣки тръбва да разбере това: нъма плащане безъ съживяване българското народно стопанство, каквито и закони да гласувате тукъ.

А. Капитановъ (з): Това е вѣрно.

Г. Петровъ (нац. л. П): Държи ли законопроектътъ смѣтка за това? Кои сж неговитъ принципи? Той изхожда отъ началото, че кредитътъ ще подпомогне стопанството. Банкерско схващане — кредитътъ щѣлъ да подпомогне стопанството! Това е изразено и въ мотивитъ къмъ законопроекта, и въ отдѣлнитъ му постановления. Така, въ алинея четвърта на мотивитъ къмъ законопроекта е казано, че тръбва да се предприематъ „нови мѣрки, които да дадатъ на проблемата за задълженията едно основно и окончателно разрешение, като, заедно съ това, спомогнатъ и за заздравяването на кредита“. Да видите какъ ще заздравите кредита съ този законъ! По-нататъкъ, въ чл. 3, буква г, на законопроекта се говори, че задълженията тръбва „да сж били сключени за производителна целъ и съ даденитъ облекчения да може да се постигне заздравяване на стопанството“. Нещастна и илюзорна надежда! И най-сетне, въ чл. 9, който е затъ най-страшниятъ членъ въ този законопроектъ, е казано: „Разсрочката се определя съ огледъ къмъ срѣднитъ доходи, имотността на длъжника и размѣра на дълга, а така също и съ огледъ къмъ постигане заздравяването на стопанството на длъжника“. Какви бащински грижи, наистина, въ това направление!

Г. г. народни представители! Азъ смѣтамъ, че това е едно погрѣшно начало. Ролята на кредита нъма такова

особено значение, каквото му придава съставителътъ на законопроекта и каквото се поддържа въ самитъ мотиви. Тръбва да се съживи стопанството, тръбва да има едно активно стопанство, на което кредитътъ ще подпомага, за да има възможностъ тоя кредитъ да се пуца въ обращение. Когато имате едно замръло народно стопанство, съ какъвъ кредитъ ще го съживите? Това схващане е погрѣшно въ своята основа. И, може би, защото психиката не, а защото идеологията на съставителитъ на законопроекта е такава, затова и този законопроектъ се явява толкова несполосанъ и не може да разреши въпроса.

Председателътъ: Г. Петровъ! Остава Ви още четвъртъ частъ.

Г. Петровъ (нац. л. П): Но, както виждате, законопроектътъ, макаръ да държи твърде точна смѣтка за кредита и за спестовността, все пакъ има два аршина. Неговитъ наредби нъматъ приложение по отношение на Българската земеделска банка и по отношение на популярнитъ банки; тѣ ще се прилагатъ по отношение на акционерния кредитъ. Като-че-ли акционерниятъ кредитъ стои, непоколебимъ, на едни гранитни основи, та той отъ тѣзи облекчения нъма да бъде засенатъ! Като-че-ли акционерниятъ кредитъ е отишълъ въ нашитъ предприятия за удоволствие, като-че-ли тоя кредитъ не върши една стопанска функция! Ако вие проучите размѣра на пласментитъ, ще видите, че най-активнитъ български стопанства сж били кредитирани отъ акционернитъ банки, че акционернитъ банки сж, които подпомагатъ нашия стопански животъ повече, отколкото държавния и обществения кредитъ, който е фаворизиранъ отъ закона; ще видите, че тѣ сж, които сж давали на най-активнитъ стопански деятели възможностъ да организиратъ своитъ предприятия и да осъществяватъ материални блага. Ако, както предполагатъ съставителитъ на тоя законопроектъ, последниятъ даде ефектитъ, които се очакватъ, нъма ли да стигнемъ до накърняване на спестовността чрезъ разсрочкитъ, които се даватъ за акционерния капиталъ? Ами когато засѣгате акционерния капиталъ, нъма съмнение, че той ще фалира, и по този начинъ ще пропаднатъ влоговетъ въ частнитъ акционерни дружества.

(Подпредседателътъ Н. Шоповъ заема председателското мѣсто)

Г. г. народни представители! За да имаме ясна представа за задълженията и за влоговетъ, ние ще тръбва да изучимъ цифритъ, които ни се даватъ отъ официално мѣсто. Азъ ще посоча общи цифри, за да си съставите понятие за спестовността и за задължѣлостта на българското общество къмъ всички — държавни, частни и обществени банки. Съ до 5.000 л. дългъ имаме 406.700 длъжници — общо 1.182.000.000 л. дългове; съ до 10.000 л. имаме 134.000 длъжници — общо 1.000.000.000 л. дългове; съ до 20.000 л. имаме 56.000 длъжници — общо 880.000.000 л. дългове; съ до 50.000 л. дългъ имаме 51.000 длъжници — общо 1.140.000.000 л. задължения; съ до 100.000 л. дългъ имаме 8.150 души длъжници — общо 646.000.000 л. задължения; съ до 500.000 л. дългъ имаме 4.020 души — общо 761.000.000 л. задължения; съ до 1.000.000 л. дългъ имаме 1.400 длъжници — общо 525.000.000 л. задължения; и, най-сетне, съ надъ 1.000.000 л. дългъ имаме 450 длъжници, задължени съ 1.658.000.000 л.

Виждате каква е въ сѣщностъ задължѣлостта на най-слабитъ и най-силнитъ стопански деятели. Най-силнитъ и най-слабитъ сж най-много задължѣлѣ.

Въ влоговетъ, за които толкова много се разправя, преобладаватъ чиститъ спестявания на чиновници, на неземеделци, на еснафи и т. н., а по срокове — дългосрочнитъ влогове въ Българската земеделска банка за 3, за 5 и за 7 години. Тѣзи, които сж за три години, повечето сж влогове на Спестовната каса; тия за 7 години — на държавни учреждения, и тия за 5 години — на дружества. Но има и частни влогове. Вие ще видите, че въ всички обществени кредитни учреждения имаме влогове до 1.000 л. за 173.000.000 л.; до 5.000 л. за 584.000.000 л.; до 10.000 л. за 429.000.000 л.; до 20.000 л. за 470.000.000 л.; до 50.000 л. за 790.000.000 л. Оттамъ нататъкъ имаме: до 60.000 л. за 330.000.000 л.; до 100.000 л. за 670.000.000 л.; и отъ 100.000 л. нагоре за 1.505.000.000 л. влогове. Това сж влоговетъ безъ тѣзи въ акционернитъ банки, данин за които нъмамъ нарка, защото тамъ ги водятъ по друга система и не се поддаватъ на тази класификация, и безъ влоговетъ въ кредитнитъ кооперации.

Виждате, че влоговетъ не сж на тѣзи бедни съществува-ния, за които се плаче въ статитъ, издание на Българската централна кооперативна банка — по задълженията, а сж на здравостоящи деятели въ нашия стопански животъ. Каква е стопанската сѣщностъ на влога днесъ? Тръбва да раз-

беремъ това. Влогъ могатъ да иматъ само онѣзи стопански деятели, които, следъ като сж покрили нуждитъ на своитъ домакинства, сж могли да отдѣлятъ пари, да ги дадатъ въ банцитъ, за да се пустнатъ въ обращение и да печелятъ чрезъ лихвата. Питамъ: кой български търговецъ, кой български индустриалецъ, съ нѣкои изключения, кой български земеделецъ, кой български еснафъ днесъ покрива нуждитъ на своето домакинство, та да може да отдѣли пари и да ги вложи въ банцитъ? Активнитъ стопански деятели, тѣзи, които творятъ богатата, тѣзи, които носятъ рискъ отъ стопанската деятельность, тѣ сж въ по-неблагоприятно положение, отколкото сж спестителитъ. Е, г-да, има очевидна хипокризия. Ето я тая хипокризия: задъ идеята за спестовността нашитъ банкери криятъ своитъ интереси. Но тая хипокризия трѣбва да бѣде разбудена. Трѣбва да разберемъ, че въпросъ за запазване спестовността не може да съществува на преденъ планъ, когато е пропаднало цѣлото народно стопанство. Когато положението на стопанския деятель е по-лошо отъ това на спестителя...

А. Кантарджиевъ (д): Това е много смѣла мисль.

Г. Петровъ (нац. л. П): Не е никакъ смѣла мисль, ...

А. Кантарджиевъ (д): Много смѣла е. То значи да унищожимъ и това, което е останало неунищожено въ страната. Това е страшна работа!

Г. Петровъ (нац. л. П): ... защото днесъ покупателната стойностъ на лева е повишена три пѣти, въ сравнение съ 1929 г. Ако преди 3 години ние купувахме една кокошка за 30 л., днесъ я купуваме за 10 л.; ако преди 4 години купувахме едни обуца за 450 л., днесъ ги купуваме за 250 л. Какво значи това? Вие искате да обезцените труда на еснафа, труда на земеделеца, труда на търговеца, за да запазите спестяванията на нѣкои хора, които не пущатъ паритъ си въ едно активно обращение?

А. Кантарджиевъ (д): Да, да.

В. Коевски (нац. л. П): Ние искаме да пазимъ живия капиталъ. Вие не можете да разберете тая работа. Оставете оратора да се изкаже, защото разполага само съ единъ часъ, г. Кантарджиевъ.

А. Кантарджиевъ (д): Азъ му казвамъ само, че тая негова мисль е много смѣла.

В. Коевски (нац. л. П): Чухме това нѣщо.

Г. Петровъ (нац. л. П): Азъ имамъ съзнание за своята обществена отговорностъ и нѣма нужда да ми я напомни другъ.

Какъ законопроектътъ разрешава проблемата за задълженията? Той изключва отъ помощъ крайно затрудненитъ. Той е въ пълно съгласие съ идеята на г. министър-председателя: който е дошелъ до тукъ (Сочи гущата си) въ благото, натисни го, за да се удави. Законопроектътъ така разрешава въпроса.

А. Кантарджиевъ (д): Този е твоята теза.

Г. Петровъ (нац. л. П): Азъ ще кажа каква е моята теза. — Този, който има активъ по-малкъ отъ половината на задълженията му, трѣбва да го оставимъ на произвола на съдбата. А вие забравяте, че той е членъ на една държава, която има морална основа и която морална основа кара гражданитъ да жертвуватъ живота си за нея.

А. Кантарджиевъ (д): А спестителитъ?

В. Коевски (нац. л. П): (Къмъ А. Кантарджиевъ) Трѣбва да разберешъ, че спестителтъ не може да бѣде обектъ за грижи. Той е охолень, нѣма за него да се грижимъ. Ти това не можешъ да го разберешъ.

В. Мариневъ (д): Това е глупостъ!

В. Коевски (нац. л. П): Глупостъ е това, което ти говоришъ. Ще се грижимъ за този, който нѣма.

Председателствуващъ Н. Шоповъ: (Звъни)

Г. Петровъ (нац. л. П): Това е моралната основа на държавата — да се грижи за своитъ граждани, когато иска отъ душата и тѣлото имъ.

А. Кантарджиевъ (д): А 100 милиона лева слугински влогове? Тѣ на охолни ли сж?

В. Коевски (нац. л. П): Вие ще вървите по вашия пѣтъ, ние ще вървимъ по нашия пѣтъ. Вие ще защитавате голѣмитъ банкери, ние ще защитаваме стопанскитъ съсловия.

Председателствуващъ Н. Шоповъ: (Звъни) Моля, г-да, не прекъсвайте, защото нѣма да давамъ на ораторитъ повече време да говорятъ.

Г. Петровъ (нац. л. П): Законопроектътъ различно третира длъжницитъ, като отгичава положението на тия, които иматъ да дължатъ надъ 500 хиляди лева. А тѣ сж най-активнитъ стопански деятели. Той предоставя длъжницитъ къмъ Българската земеделска банка и популярнитъ банки на милостта на тия банки, защото не предвижда правила, по които трѣбва да става облекчението имъ. Той изключва отъ облекченията на закона индустриалцитъ, той изключва и акционерния капиталъ, който е пласиранъ сжщо между стопанскитъ деятели, като на сжщия капиталъ налага тежести, които ви сж известни. А ние знаемъ, че има една верига въ стопанския животъ: когато усложнишъ положението на единия, ти усложнявашъ положението и на другия. Той изключва отъ облекченията на закона тия, които сж престанали днесъ да бѣдатъ земеделци, търговци или занаятчии, следъ като сж направили дълговетъ като такива. Той изключва, най-после, ползувалитъ се досега отъ облекчителнитъ закони и обявенитъ въ несъстоятелностъ. А нали тоя новъ законъ се създава, защото по-раншитъ облекчителни закони не дадоха достатъчни резултати, не разрешиха проблемата за задълженията? Защо ще изключваме тия, които сж обявени въ несъстоятелностъ, когато и тѣ сж жертва на тая влошена конюнктура?

Най-сетне, г-да, тоя законъ изключва и себе си. Такова постановление се съдържа въ чл. 3, буква г, и въ чл. 9. Въ чл. 3, буква г, е казано — прочетете л — че се изключватъ отъ облекчение всички ония, облекчението на които не би повдигнало и направило жизнеспособни стопанствата имъ. А вие вървате ли, че облекченията ще повдигнатъ стопанствата и ще ги направятъ жизнеспособни? Приложението на закона е предоставено на една комисия отъ банкери, която по неговитъ норми ще оценява, дали стопанството ще стане жизнеспособно и тогава ще му даде облекчение. Това е най-парадоксалното въ него — тся законъ изключва своето собствено приложение.

По-нататкъ. Въ какво се състоятъ облекченията? Споредъ чл. 8, предвиждатъ се алтернативно облекченията: комисията ще даде или едно, или друго, или всички облекчения, по нейно усмотрение; нѣма единъ положителенъ критерий. Въ изключителни случаи комисията ще дава 15 години разсрочка. Азъ желая да зная кои сж тия изключителни случаи. Комисията ще дава мораториумъ до две години и то по свое усмотрение. Тя може да направи процентно намаление на дълга въ размѣръ на прѣкомѣрнитъ лихви, които чрезмѣрно сж отгичили положението на длъжника — физическото лице. Вие разбирате ли нѣщо? Азъ не мога да разбера какво значи това, не мога да разбера по кой критерий, по каквъ начинъ ще се опредѣли, кои сж чрезмѣрно отгичени отъ прѣкомѣрнитъ лихви и защо това облекчение се дава само на физически лица, а не и на юридически, каквото, напр., е най-обикновеното събирателно дружество. Има опредѣлени понятия, съ които оперираме въ живота, а тукъ има нѣщо ново, екстравагантно.

Лихвата ще бѣде намалена на 6%. Вие знаете ли, че едно задължение при 6% лихва за 10—12 години, колкото е времето на разсрочката, се удвоява? Каква помощъ ще дадете тогава? Има въ чл. 8 и забележка — законъ, случайно нѣщо да не стане съ Земеделската банка и съ популярнитъ банки — споредъ която тия банки нѣма да се закачатъ, ако сж взели прѣкомѣрни лихви. Нима тѣ взематъ такива лихви, питамъ азъ? Нима Земеделската банка и популярнитъ банки, които се радватъ на благоволенieto на правителството, сж могли да изпаднатъ въ положението на единъ обикновенъ лихваръ-кожодеръ? Азъ мисля, че такива лихви не е имало. Но има друго нѣщо, има това, което се нарича „Асенова крепостъ“, това, което се нарича „доставки на Димитъръ Христовъ“ и много още други сдѣлки, които причиниха грамадни загуби на Българската земеделска банка. Има още прѣкомѣрно увеличени цени на трактори, на плугове и т. н., които легнаха върху гърба на нашия земеделецъ, който, ако дойде работата до съдъ, могатъ да се схванатъ като прѣкомѣрни, чрезмѣрно отгичили положението на земеделския стопанинъ лихви. Законътъ не позволява да се

намаляват тия суми, а на това отгоре дава и по 45 милиона лева всяка година, за да изплати Б. з. банка загубите си от дадените облекчения на длъжниците й, макар, може-би, и да не даде никакви разсрочки на своите длъжници.

Каква е същността на проекта? От стопанско гледище, той няма да даде никакъв ефект — върху това сме съгласни. От правно гледище, той е несъстоятелен, защото забравя основни принципи на правото: положението на поръчителите, напр., което е аксесорно задължение, се поставя различно от положението на длъжниците. От друга страна, съгг. 70 от проекта, който проектът отменява закона за закрила на земеделска стопанин, чрез който по-рано бяхме измъчили надлежните текстове от закона за гражданското сѣдо-производство, за да увеличим — разбирате ли — чедлданите имоти, тия текстове сега се измѣнят, като остава въ сила запрещението да се отчуждават имотите само на земеделска стопанин, а не и на другите икономически категории. Значи, нито еснафът, който може да има земя и я обработка, може да използва това запрещение, нито аз, който имам, да кажем, 1—2 декара лозя, нито нѣкой друг от друга професия.

По-нататък, тоя законопроект внася нови понятия, непознати нито на юридическата наука, нито въ юриспуденцията, нито въ стопанския живот. Той говори за почитеност. Разбирате ли какво е това почитеност, знаете ли какво нѣщо е? Думите „почтеност“, „дрѣкомѣрни“, „чрезмѣрни“ и т. н., тога сѣ понятия безъ съдържание. Тѣ сѣ употребени, г-да, затова — нека бждемъ начисто — защото трѣбва да се намѣри спасителната формула, съ която да се хвърли прахъ въ очите на хората. Защото никакво намаление на задълженията въ сѣщност не става, а има една казуистика въ изразите, за да може да се прикрие едно невъзможно положение. От гледище на вътрешната му система законопроектът е единъ пълнен хаосъ. Той има само едно достоинство, съ което би могълъ да конкурира методите, които сѣществуваша въ царска Русия — една неподобна канцеларщина! Ашколжунъ на автора му! Добър архивар-регистратор е билъ!

Отъ мнозинството: Ей!

Министър д-ръ А. Гиргиновъ: Той е прегледанъ отъ кодификационната комисия.

Г. Петровъ (нац. л. П): Зная. — Нашата теза, г-да, е следната. Ние поддържаме единъ безусловенъ мораториумъ отъ две години.

Нѣкой отъ мнозинството: За всички ли?

Г. Петровъ (нац. л. П): За всички безъ разлика. — Ние искаме да се даде тоя безусловенъ мораториумъ, за да могатъ стопанските деятели да се приспособятъ къмъ новия режимъ, който ще настѣпи съ разсрочките. Затова защото, ако вие днесъ приложите този законъ такъвъ, какъто е, безъ да дадете единъ мораториумъ, следъ 6 месеца вие нѣма да имате плащане на първата рата, а следъ изтичането на другите 6 месеца действието на закона ще бжде прекъснато отъ вашата комисия. Ние сме за една по-продължителна разсрочка, която да кореспондира на размѣра на задължението. Ние сме за една лихва отъ 4%. Мотивировката ви казахъ — защото при 6% лихва, до изтичането на разсрочките, които вие давате по закона, тя ще удвои задължението. По-нататък ние сме за едно процентно намаление и на главницата, при по-тежките случаи, индивидуално. Ние намираме основание да формулираме това искане въ следните три съображения: измѣнената стопанска конюнктура, високите и капитализирани лихви, които може-би днесъ съставляватъ главницата на задълженията, защото сѣ били много високи, и, най-сетне, повишената покупна стойност на лева. Следъ това ние поддържаме да бждатъ засегнати отъ закона и задълженията на българските граждани къмъ държавното сѣровище, произхождащи отъ данѣци, като ония отъ слѣтите години къмъ 1925/1926 г. бждатъ премахнати, а другите разсрочени и намалени.

Може-би нѣкой ще се побоятъ за стабилността на известни кредитни учреждения съ прокарването на тѣзи мѣрки. Поради това ние поддържаме да се ограничи те-гленето на влоговете отъ банките.

А. Циганчевъ (з): Монополъ на влоговете!

Г. Петровъ (нац. л. П): Освенъ това законътъ трѣбва да обхваща всички категории длъжници предъ всички кредитни учреждения, безъ огледъ на размѣра на дълга.

Азъ съмъ длъженъ да кажа още веднѣжъ, че безъ осѣществяването на тия искания и безъ прилагането едновременно на възстановителния планъ, за който ви говорихъ, разрешение на въпроса за задълженията нѣма да получите.

А. Кантарджиевъ (д): Той е планъ, който не държи смѣтка за спестяванията Той е разрушителенъ планъ.

Г. Петровъ (нац. л. П): Тоя въпросъ ще се разреши по начина, по който азъ препорѣчвахъ, но който Вие не сте слушали, или, ако сте го слушали, драги приятелю, не сте го разбрали.

Въпросътъ за задълженията нѣма да слѣзе отъ обществена трибуна, докато не му се даде едно радикално разрешение. Да се разберемъ ясно. По въпроса за задълженията въ нашето общество се състезаватъ две морални сили: една е банкерската мѣдростъ, въ добрия смисълъ на думата, житейската „предвидливостъ“; другата е живото социално чувство, което нѣкой път се отклонява отъ тѣхъ, за да се запази гражданското единение. Защото надъ капитала на банкерите, надъ спестяванията на вложителите, надъ дълговете на длъжниците стои другъ единъ върховенъ интересъ — интересътъ на народа, интересътъ на държавата. (Рѣкоплѣскания отъ лѣвицата) Не си правете илюзия, че въпросътъ за задълженията ще се разреши сега, ако вотираме законопроекта. Въпросътъ за задълженията нѣма да слѣзе, казахъ, отъ обществената трибуна. Той ще стане единъ лозунгъ, той ще стане едно политическо знаме, което може да усложни нашия вътрешенъ животъ. И ако ние не сме предвидили да насочимъ нашето политическо развитие по пътища, които могатъ да гарантиратъ спокойствието на народа, които могатъ да успокоятъ този народъ, тогава ние сами ще бждемъ виновни за собствената си сѣдба. Азъ нѣма да съжалявамъ, ако тая борба се открие. Азъ искамъ още веднѣжъ да декларирамъ, че въ тая борба азъ ще бжда съ това живо социално чувство на страната на народа. (Рѣкоплѣскания отъ лѣвицата и гласове „Ей-й-й“ отъ мнозинството)

Д. Ачковъ (нез): Да не те чуе Гиргиновъ. Недей се заканва.

Председателствувашъ Н. Шоповъ: Има думата народния представител г. д-ръ Никола Думановъ.

Д-ръ Н. Думановъ (нац. л. о): (Отъ трибуната) Г. г. народни представители! Въ критиката, която има да направя на законопроекта, който обсъждаме отъ нѣколко дни, ще се ограничи преди всичко върху самата структура на законопроекта. За единъ моментъ само ще се спра на становището на правителството, което е искало да даде единъ законопроектъ за разрешаване въпроса за задълженията горе-долу задоволителенъ, изхождайки отъ известни съображения, рѣководенъ отъ известни положения.

Правителството се е страхувало да внесе единъ законопроектъ за намаление на задълженията, бояйки се да не хвърли въ единъ голѣмъ смутъ нашия кредитъ и специално народното стопанство. То е гледало съ различни очила на кредиторите и затова ги е раздѣлило на категории.

Отъ друга страна, правителството съ този законопроектъ не е искало да признае сѣществувашата специална конюнктура, стопанска и финансова, такава, каквато тя се рисува отъ всички наши специалисти-икономисти, и такава, каквато тя се нарисова отъ всички, които преди мене заемаха това мѣсто и изказаха редица мисли по настоящия законопроектъ.

Преди всичко настоящиятъ законопроектъ нахвърля нѣколко основни положения въ глава I, които азъ считамъ, че се отнасятъ за всички категории длъжници и за всички категории кредитори. Азъ не съмъ съгласенъ съ преценката, давана отъ министерските мѣста въ редицата прекъсвания, какво постановленията на чл. 3, на чл. 4, на чл. 6 и на редица други, следващи въ глава II, се отнасятъ и за задълженията къмъ така привилегированите кредитори, въ лицето на Българската земеделска банка, Централната кооперативна банка и кредитираните отъ тѣхъ популярни банки и земеделски кредитни кооперации.

Законопроектътъ е интересенъ въ своето построение и въ процедурата, която той предвижда, за да се потърси и добие онова облекчение, на което той отваря вратата и което протежира. Щомъ въ чл. 3 сѣ опредѣлени оуби длъжници, които могатъ да се ползватъ отъ облагоите по настоящия законъ, това постановление, така както е дадено, трѣбва да се отнася за всички длъжници и за всички кредитори. Въ чл. 3 сѣ посочени обективните признаци,

на които трябва да отговаря единъ длъжникъ, за да добие облекчение. Това, което прави впечатление, на първо място, е, че активътъ трябва да добие известенъ размеръ, за да има право длъжникътъ да търси облекчение, като се поставя и една преграда — активътъ да не е по-малък отъ половината на пасива. Тукъ могатъ да се направятъ редица забележки и да се отвори единъ нескончаемъ споръ за целесъобразността на това ограничение и за резултатитъ, които могатъ да се постигнатъ съ тѣзи облекчения. Преди всичко, ако вземемъ единъ длъжникъ, който дължи не къмъ Земледѣлската банка или къмъ онѣзи привилегировани кредитори, за които не съществуватъ ограничения въ гражданското сѣдопроизводство и на когото се запазва известенъ размеръ земя и движимости, неотчуждаеми или неподлежащи на продажба и секвестъръ, тогава можемъ да кажемъ какъвъ резултатъ би могло да даде това ограничение и за какво би могло да послужи. Отъ друга страна, щомъ като въ законопроекта, въ сѣция чл. 3 — въ следващата буква в — се изискватъ други едни условия: да съществуватъ затруднения за длъжника и тѣзи затруднения да сѣ резултатъ на неблагоприятно измѣнителъ се стопански условия; задълженията да сѣ сключени — както постановява буква г на сѣция членъ — за производителна целъ и да е възможно съ даденитъ облекчения да се постигне едно заздравяване на стопанството, ние ще бъдемъ свидетели на това, което въ по-малкъ размеръ ставаше при прилагането на другитъ два закона — за облекчение на длъжниците и за закрила на земледѣлца-стопанинъ — които правителството прокара и които, споредъ неговото признание, не дадохъ очаквания резултатъ.

Азъ си спомнямъ единъ много интересенъ и фрапиращъ примѣръ. Единъ мирови сѣдия, който имаше да разглежда доста голямъ брой молби за сключване на земледѣлски конкордатъ, бѣше се формализиралъ по понятието „земледѣлецъ-стопанинъ“. Тѣй като въ закона има постановление, което изисква, щото главното занятие на молителя да е земледѣлие, да полага той своя трудъ и труда на своето домоначие въ земледѣлието, този мирови сѣдия бѣше отишълъ до тамъ, че ако въ удостоверенията, които се издаваха и въ които се казваше, че молителя има качеството на земледѣлецъ-стопанинъ, не се добавяше, че „главното му занятие е земледѣлецъ-стопанинъ“, той оставяше молбитъ безъ послѣствие!

Г. г. народни представители! Този законопроектъ отваря широко вратата на подобно формализиране, и то по много причини. Преди всичко затова, защото той иде да новаторствува въ нашия правенъ животъ, той дохожда да прекрати една правна традиция, легнала въ основитъ на нашия общественъ животъ, на нашето общечитие — да се плащатъ задълженията изцѣло. Наблюденията на всички юристи въ всички страни показватъ, че единъ законъ, който дохожда въ разрѣзъ съ установени правни норми, който дохожда да събори известенъ правенъ порядѣкъ, никога не може — да се изразя на юридически езикъ — да даде своя пълна рандеманъ. Той ще бѣде затрудненъ, той ще срещне редица препятствия. Първото препятствие, което този законопроектъ, когато стане законъ, ще срещне, първото препятствие, на което ще се натъкнатъ нуждаещитъ се отъ него длъжници, ще бѣде формализирането около постановленията на чл. 3, като ще се иска отъ молителя да докаже всички изброени въ този членъ условия, които се предвиждатъ въ негова тежестъ. Отъ това гледище, така както е построенъ чл. 3, ние можемъ да направимъ едно много съществено възражение и на правителството, и на тѣзи, които сѣ разположени да гласуватъ този законопроектъ. Или въ нашата страна сѣ наблюдавани отдѣлни случаи на стопанско затруднение като изолиранъ, изключителенъ фактъ, и ние се стремимъ да дадемъ само за тѣхъ известни облекчения отъ човѣколюбие, или пъкъ затрудненията, въ които е изпаднало нашето народно стопанство, въ всички негови подѣления, въ всички негови видове — земледѣлие, търговия, занаяти и т. н. — сѣ масово явление и, както каза единъ отъ преждеговорившитъ, ние се намираме, по отношение проблемата за задължителността, предъ едно социално бедствие, и тогава, щомъ като имаме работа съ социално бедствие, на което сѣ изложени цѣлата страна, цѣлиятъ поминѣкъ, цѣлото производство, всички български стопани, всички дейци въ нашата стопанска областъ, трѣбвало е да се трѣгне по обратния пътъ — да бѣде призната тази конюнтура като фактъ, да бѣде тя набелязана и обективно преценена, и въ такъвъ случай противопоставянето въ конкретенъ, изолиранъ случай на искането на молитель за облекчения — като се възражава, че поради своето поведение, поради целитъ, за които е сключилъ заема, поради причинитъ, за

които е задължителъ, той не заслужава протекцията на закона — да бѣде изключение, като доказването на тѣзи възражения да бѣде въ тежестъ на онѣзи, които искатъ да попрѣчатъ на прилагането на закона и на даване на облекчения. Въ това направление се изказаха мнозина. Отъ тѣзи, които взеха думата преди менъ, азъ не чухъ — понеже много апострофи се правѣха отъ отговорното място — по поводъ на тѣзи голѣми възражения, които ние правимъ на цѣлия законопроектъ, възражения основни и съществени, които сочатъ неговитъ основни дефекти, които ще бждатъ причина да не може този законъ да даде никакъвъ резултатъ, да не постигне своитъ цели, да бѣде измѣстенъ отъ целта, която преследва, не чухъ да се каже какво ще бѣде направено, ако той бѣде гласуванъ на първо четене и препратенъ въ комисията.

Отъ друга страна, законопроектътъ крие въ себе си редица неправди и несъобразности. Въ чл. 4, буква а, се съдържатъ едни ограничения, съ нищо неоправдани или, ако друга е била целта на законодателя въ лицето на вносителя на законопроекта, най-малкото представяватъ непълнота. На тѣзи, които поддържатъ този законопроектъ и които търсятъ въ настоящето Народно събрание начинъ да излѣзе той въ една окончателна форма и да добие той задължителностъ, азъ поставямъ следния въпросъ. Ако не искате да излагате влоговетъ на известни сътресения, то защо на едно лице, което има качества на влогодържателъ, но въ сѣщото време има и друга деятелностъ — не само да държи влогове и да ги раздава, а може покрай раздаването на влоговетъ, покрай качеството си на банкеръ, да бѣде индустриалецъ; може да бѣде търговецъ, може да има задължения не само къмъ вложителитъ, но и задължения поради друга своя стопанска деятелностъ — защо, питамъ, на този длъжникъ, който въ сѣщото време е и кредиторъ, не му позволите, поне за онѣзи задължения, които не сѣ къмъ неговитъ вложители, да се възползува отъ облекченията по настоящия законъ? Нима качеството му, че държи влогове, трѣбва да го лиши отъ облекчения на неговитъ задължения, направени поради другата му стопанска дейностъ? Вземамъ конкретния случай за една банка. Тази банка държи влогове, но тя дължи на други банки, тя дължи и на други частни кредитори. Защо тя да е принудена да понесе отсрочки, намаления на лихви на задълженията на своитъ длъжници, а за своитъ задължения, вънъ отъ влоговетъ, тя да не получава облекчение по настоящия законъ? Къде е целесъобразността и последователността и на кой принципъ е построенъ този законъ?

Отъ трета страна, обявенитъ въ несъстоятелностъ длъжници, сключилитъ предпазенъ или земледѣлски конкордатъ, сѣ изключени отъ облагитъ на настоящия законъ. Изглежда, че този, който е правилъ законопроекта, не е ималъ предъ видъ предшествувачитъ закони въ тѣхнитъ пълни подробности. Законътъ за предпазния конкордатъ се раздѣля въ две направления. Той дава право на сѣдилищата да даватъ една 2-годишна отсрочка съ опрощаване на лихвитъ за тия две години. Той дава правото сѣщо така и на намаления, обаче, намаленията можеха да се добиятъ по закона за предпазния конкордатъ само съ съгласието на кредиторитъ. Сѣдѣтъ имаше право да дава отсрочка или опрощаване на лихвитъ, но нѣмаше право да намали дълга безъ съгласието на $\frac{3}{4}$ отъ кредиторитъ по брой и по голѣмина на задълженията. Добре. Азъ поставямъ следния конкретенъ въпросъ. Единъ търговецъ е добилъ само предпазенъ конкордатъ съ 2-годишната отсрочка и опрощаване на лихвитъ за две години. Какво голѣмо облекчение той е добилъ съ 2-годишното обезлихвено отсрочване и това отсрочване толкова ли ще му подпомогне да изплати своитъ задължения и да продължи своята стопанска дейностъ, че го изключватъ отъ облагитъ на настоящия законъ, които сѣ много по-широки въ нѣкои направления и които биха могли повече да го облагодетелствуватъ? Затова имамъ и едно още по-силно съображение. То е следното, г. г. народни представители! Представете си единъ търговецъ, който има да дава, има и да взема. Този търговецъ е добилъ двегодишна отсрочка, която вече изгича, защото законътъ е приложенъ преди повече отъ 1 година — на края е на своята двегодишна отсрочка. Спрямо този търговецъ първа неговитъ длъжници добиватъ отсрочки, които може да се простиратъ, споредъ законопроекта, отъ една година до десетъ години. Въ това време той вече не получава своитъ вземания. Той не може, следователно, да отговори на своитъ задължения и ще бѣде принуденъ — въз основа на закона, който ние днесъ гласуваме, въз основа на облекченията, които той дава на неговитъ длъжници —

да изпадне въ непоносимо затруднение, да изпадне въ несъстоятелност.

Друга една неправда, която съ нищо не е оправдана, нито психологически, нито правно, нито социално, се съдържа въ постановлението на чл. 5 отъ закона. Ако едно лице добие известни облекчения по настоящия законъ, съ него се свършва, обаче за неговитѣ поръчителѣ, които, по силата на единъ основенъ законъ, иматъ регресно право да се обърнатъ преди всичко къмъ своя длъжникъ, за смѣтка на когото сѣ платили — това тѣхно право на регресенъ искъ е преградено. Защо? Защото тѣ не се ползватъ автоматически отъ облагитѣ на чл. 5 отъ закона, който ние днесъ дебатираме. На тѣхъ длъжникътъ ще направи едно възражение много съществено и много основателно: вие платихте, но азъ съмъ въ едно специално положение, уредено отъ единъ законъ, следователно азъ, който съмъ получилъ облекчение, не ви дължа нищо, освенъ до тоя размѣръ, до който съмъ облекченъ. И тѣва е една вопиюща неправда. Защото, когато е сключено задължението, никой не е искалъ поръчителътъ да стане прякъ длъжникъ. Той е поръчителствувалъ при една дадена стопанска конюнктурѣ, при дадени стопански условия; вие, обаче, днесъ му затваряте пътя на всѣкакви облекчения, той не може да ги добие автоматически, освенъ да върви по другъ пътъ, погрѣшенъ — той да доказва своята невинностъ, той да става изкупителна жертва.

Друга една неправда или, да не кажа неправда, но за мене е абсолютно непонятно постановлението на чл. 6, което се отнася до ипотекарнитѣ вземания. Ако кредиторътъ, чийто вземания сѣ обезпечени съ ипотека, се откаже да уреди вземанията си по посочения отъ настоящия законъ начинъ, какво е положението? Въ таквъ случай ипотека и залогътъ оставатъ незасегнати, но при реализирането имъ, вземането се счита погасено. Следователно, ако единъ ипотекаренъ кредиторъ каже: азъ не желая да уредя вземането си по посочения отъ настоящия законъ начинъ, ипотекарниятъ длъжникъ нѣма право да възражава и да казва: „Азъ искамъ облекчение.“ И тогава неговиятъ недвижимъ имотъ трѣбва да бѣде изнесенъ на публична продажъ. Тогава за какви облекчения въ негова полза можемъ да говоримъ? За никакви. Ако се даде възможностъ на този ипотекаренъ длъжникъ да добие отсрочка по закона такава, каквато се дава на другитѣ длъжници, може би той би билъ въ положение да си изплати дълга. Но ако неговиятъ кредиторъ има други свои съображения — ударилъ око на неговия недвижимъ имотъ — и каже: азъ искамъ да се възложи върху мене, като ипотекаренъ кредиторъ, този имотъ — или съ трето лице постигне споразумение, и се изнесе на публична продажъ имотътъ на длъжника — тоя ипотекаренъ длъжникъ се лишава отъ имота си и тогава нѣма вече никаквъ смисълъ да му се даде облекчение, нѣма и да го търси, защото съ него е ликвидирано, свършено.

Г. г. народни представители! Друга особеност и друга нецелесъобразностъ на този законъ е процедурата или начинътъ, по който се търсятъ облекчения. И азъ трѣбва да призная, че самъ бихъ се намиралъ въ безпомощностъ да напиша една молба и да поискамъ известни облекчения. Защото предвидени сѣ редица формалности, които не могатъ да се изпълнятъ и които трудно биха се изпълнили. Въ главата за процедурата имаме понятия и повторения, които или се дължатъ на една тавтология, или иматъ едно специално предназначение, за което ние не можемъ да говоримъ. Напримѣръ, въ чл. 13, буква е, на закона се казва: „Опредѣлено и обосновано искане за облекченията.“ Какво значи обосновано искане за облекчение? Доколко може да беде обосновано едно искане, съ какво трѣбва да се обоснове? Още повече, че имаме единъ другъ пунктъ, пунктъ г, който изисква да се изложатъ причинитѣ, поради които длъжникътъ е изпадналъ въ затруднение. Ако причината, поради която е изпадналъ въ затруднение, не е обоснование на искането да се търси облекчение по настоящия законъ, тогава какво преследва терминътъ „обосноваване“? Той нѣма никакво съдържание. Защото, какво обосновава една молба на единъ длъжникъ, за да иска облекчение? — Причината, поради която е изпадналъ въ затруднение, и че не може да си плати. Друго специално обосноваване не трѣбва да се иска, освенъ даване право на тази комисия, поради формалностъ, да не даде ходъ на молбата, напр. да не бѣде тя поправяна и да бѣде написана четливо.

Законопроектътъ има и други непълноти, отъ процесуална гледна точка. На много мѣста заседаватъ много мирови сѣдилища. Не е опредѣлено до кой мирови сѣдъ, респективно, кой мирови сѣдия — по мѣстожителство на длъжника или въобще само единъ отъ мировитѣ сѣдии въ околията. Но да кажемъ, че тоза е най-малката непълнота

и несъобразностъ на законопроекта. Изискватъ се редица доказателства, които трѣбва да се подкрепятъ, изискватъ се известни факти, които нѣматъ особена стойностъ отъ стопанско гледище, за да обосноватъ едно даване на облекчение, но които трѣбва да бѣдатъ утвърдени, съ рискъ да се положи една лъжовна решителна клетва.

И, най-после, когато изостагимъ всичкитѣ тѣзи несъобразности въ законопроекта, ние не можемъ да не се върнемъ и къмъ едно друго постановление на самия законопроектъ, което и вчера, и днесъ бѣше подложено на критика. Законопроектътъ много се страхува да набежи едно намаляване на задълженията и като чели за намаляване на задълженията не е имало нуждния куражъ да се говори; не е имало нуждния куражъ да бѣде вмъкнато като едно основно положение въ настоящия законопроектъ, за да не се внесѣло голѣмъ смутъ. А въ редица пререкания самъ т. министъръ-председателътъ каза: „Много голѣми намалявания, много голѣми облекчения носи законопроектътъ, но вие не ги виждате.“ Е добре, искаме да бѣдемъ обективни, не желаемъ да правимъ нито опозиция прекалена, нито опозиция ненуждна. Искаме по единъ толкова важенъ законопроектъ да приобщимъ нашитѣ усилия, за да излъзе нѣщо отъ него: искаме добросъвестно да разгледаме и всѣки текстъ отъ законопроекта, и всѣко възражение, което се прави срещу нашата теза. Какво може да бѣде това намаляние, освенъ на прѣкомѣрнитѣ лихви — като едно основно положение, изброено въ онѣзи редица мѣрки, които, ако не бѣдатъ алтернативни, сигурно ще бѣдатъ дадени?

Е добре, г. г. народни представители, нашиятъ правенъ животъ се сдобилъ съ понятието „незаконни лихви“. Това ли е понятието, което вие давате въ законопроекта, или е нѣкое друго понятие „прѣкомѣрни лихви“? И тогава нѣма ли да бѣдемъ свидетели на следнитѣ нѣща: въ единъ даденъ пунктъ известна комисия ще третира за прѣкомѣрни лихви онѣзи които надвишаватъ законния процентъ? Но и законниятъ процентъ не е една постоянна величина. Отъ редица години, отъ 1926 г. насамъ, този процентъ се изменява съ нѣколко закона за изменение закона за лихвоимството. Въ даденъ моментъ лихвитѣ бѣха опредѣлени: 10%, 16%, 17%, 18%, днесъ сѣ 11%. Въ кой моментъ е прѣкомѣрната лихва — въ момента, когато е действувалъ законътъ, или днесъ, когато е сезирана комисията съ едно искане за намаляние на задълженията? И щомъ не е употребенъ легалниятъ терминъ, узаконенъ съ единъ законъ, нѣма ли право комисията да търси подъ прѣкомѣрни лихви незаконни лихви и нѣма ли да бѣдемъ изправени предъ едно положение, че за даденъ човѣкъ, било защото е протезиранъ, било защото е намѣрилъ голѣмо снизхождение, било защото е намѣрилъ свои по-голѣми защитници, било най-после защото по-влиятеленъ човѣкъ се е застъпилъ за него, 6% да бѣде прѣкомѣрната лихва, за другъ да бѣде 10%, за трети да бѣде 18%?

Да не искатъ пъкъ нѣкои съ подхвърляне на мисълта, че ставатъ нѣкакви особени намаляния, да ги търсятъ въ онова, което е визирано въ чл. 44: изплащането на тѣзи специални облигации, които ще се издаватъ — подиръ малко ще кажа отъ кого могатъ да бѣдатъ изкупувани — ще става, следъ като тѣ паднатъ подъ своята номинална стойностъ!

Г. г. народни представители! Какво би могло да се случи? Кредиторътъ получава облигации въ размѣра на своето вземане. Той има право тѣзи облигации да ги продаде, ако намѣри купувачи, защото тѣ не сѣ поименни, а сѣ на принositеля. Има право да ги купи и неговиятъ длъжникъ, но има право да ги купи и онази погасителна каса, която трѣбва единъ день да ги изплати. Предъ какви фактически обстановки бихме се изправили и дали е много справедливо туй построение?

Най-напредъ то е една основна неправда. Тя се състои въ следното. Длъжницитѣ сѣ получили 5-годишна разсрочка, за 5 години тѣ ще се издължатъ спрямо погасителната каса. Но кредиторътъ не получава тѣхнитѣ вноски — получава ги погасителната каса. Значи, единъ даденъ кредиторъ е ималъ длъжници, единъ или нѣколко, които сѣ получили облекчение, състоящо се въ разсрочка за 5 години. Вземамъ една срѣдна цифра — срѣдната отсрочка, а не изключителната, за 15 години. За 5 години длъжницитѣ се издължиха, тѣ се издължиха спрямо погасителната каса. Тя получи капитала на кредиторѣ, употребилъ го както иска, прави съ него каквото иска. Неговитѣ облигации, които той е получилъ като кредиторъ, нѣмаха частице да бѣдатъ изтеглени въ тиражъ, правителството има право да ги плати въ 20 години при една максимална лихва отъ 5%. Тогава допустимо ли е, справедливо ли е, бихъ казалъ, моитѣ длъжници — вземамъ себе си за кредиторъ, макаръ че нѣма да бѣда кредиторъ

— да получат облекчение, да си изплатят спрямо мене своя дълг за 5 години, а аз още да не съм започнал да получавам погашения и да се задоволявам само с едни лихви? Тогава представете си в какво положение ще изпаднат онъзи, които биха били масово засегнати, били тѣ частни банки или частни лица. Но отивамъ и при другъ случай. Нѣкой заинтересованъ, разполагащъ съ много срѣдства, ще изкупи облигациитѣ на нищожна цена, за да ги продава на погасителната каса и, следователно, нѣма да се възползува дължникътъ отъ намалението на номиналната стойностъ, или пъкъ ще ги получи самиятъ дължникъ. Тогава, г. г. народни представители, кредитирътъ какво ще получи? Едни обезценени облигации, и тѣ ще му бѣдатъ изплатени безъ всѣкаква стойностъ, ако самъ той бѣде принуденъ да ги купува, или ако на него ги предложатъ, или ако той ги държи. Значи, фактически намаление става, но тога намаление така е построено и така е дадено, че въ никой случай то нѣма да отиде въ полза на дължника, а ще отиде въ полза на трети лица, които не сѣ нито дължници, нито кредитори по настоящъ законъ. Значи, фактически ние даваме намаление, но отъ него не се ползува прямо или косвено дължникътъ — оставяме отворена вратата на спекулата. Защо тогава се страхувате да дадете едно намаление и да говорите ясно и открито за него? Какви сѣ вашитѣ съображения? Да не пострада кредитътъ, да не пострада спестяванията? Фактически вие го давате, но не смѣте да го кажете открито, не смѣте да вървите открито къмъ едни мѣрки, които сѣ станали вече единъ общественъ лозунгъ.

Законопроектътъ, предложенъ на нашето внимание, е построенъ на една строго формалистическа процедура, граничеща нѣкога едва ли не съ ордалиитѣ, едва ли не съ класическото и много формално римско право, за да се отвори вратата и да се добие едно облекчение. Отъ друга страна, той е застаналъ на една строго индивидуална позиция, че за всѣки дължникъ отдѣлно ще трѣбва да се разисква. Колко време ще бѣде необходимо, за да се свършатъ тѣзи процеси, съ какво ще бѣдатъ завършени и какъ ще бѣдатъ завършени — това е една голѣма въпросителна, това е една голѣма неизвестностъ. Отъ друга страна, той е отрекълъ онъзи обективни условия, при които се развива цѣлниятъ нашъ стопански, финансовъ и общественъ животъ.

Защо днесъ се говори за новъ законъ? Защо се създадоха други два-три закона, предшествувачи този? Защо народното представителство въ своето болшинство — не говоря за оппозицията — отъ редица години се вълнува и иска такъвъ законъ? Защо съ апострофи на народни представители, изхождащи отъ оппозицията и отъ болшинството, се подканва правителството да даде единъ целесъобразенъ, радикаленъ и окончателенъ законъ, разрешаващъ окончателно и радикално този въпросъ? Нима правителството отъ куртоазия внася този законопроектъ? Нима то го внася отъ любоугодничество къмъ нѣколко крепители отъ своето болшинство, които искаха закона? Не! То е принудено отъ обществения напоръ, отъ една психоза, която е създадена въ нашия животъ, въ нашата държава, въ нашата страна. То не смѣе да отиде въ унисонъ съ това, което е днесъ искане не на партии, искане не на движения, искане не на класи, а е искане, изхождащо отъ една специална структура не, а отъ едни обективни и специални условия. Азъ нѣмамъ туй желание да нахвърлямъ цифри за да доказвамъ, че доходността на занаятчия, на търговецъ, на земеделецъ е намалѣла; да доказвамъ, че, въпрѣки голѣмото земеделско производство, поради намаление ценитѣ на зърненитѣ храни и на всѣкитѣ произведения отъ земеделски произходъ, ние не можахме да добиемъ стойността на нашето национално производство, макаръ да сме изцесили по-голѣми количества. Не искамъ да сравнявамъ, нито отъ кѣде произтичатъ задълженията, нито какви сѣ, нито въ каквъ размѣръ обременяватъ едно дадено стопанство при известна структура и при известно притежание количествено на имотъ. Не искамъ да се спирамъ и на онъзи погрѣшки отъ миналото, когато имаме една кредитна инфлация въ раздаването на пари и стоки на кредитъ и когато, благодарение на едни по-добри, по-благоприятни стопански условия, всѣки задлъжняваха, едни отъ лекомислие, други — за да закрепятъ своитѣ стопанства, трети — да ги рационализиратъ; нито искамъ да осждамъ политиката на единъ бившъ министъръ на земеделѣнието, който е много, е доста виновенъ, че се е помъчилъ съ напѣнитѣ на своитѣ органи да пласира известни земеделски машини, което е една отъ причинитѣ за известни задължения на българскитѣ селяни.

Б. Ецовъ (д): Три милиарда лева!

Д-ръ Н. Думановъ (нац. л. о): То е вече въпросъ на миналото; то е свършенъ фактъ, за който трѣбва да се държи смѣтка.

Днесъ ние сме изправени предъ една специална стопанска конюнктура и предъ едни специални международни условия.

Б. Ецовъ (д): Нима гордостта за тия три милиарда лева е само на г. Христовъ, а не и на неговата партия, не и на Сговора, къмъ който той принадлежи?

Д-ръ Н. Думановъ (нац. л. о): Кризата се дължи на международни стопански и политически причини. Свѣтътъ трѣгна по единъ кривъ и не добре разбранъ път. Победителитѣ искаха да взематъ отъ победенитѣ всичко, което би могло да се вземе — въ репарации въ натура, въ репарации и въ пари, въ постройки, въ всичко, което победенитѣ даде. Вследствие на това известни страни се намѣриха стопански и финансово извънредно много изтощени и затруднени. При това изтощение, при това затруднение всѣка отъ държавитѣ искаше да се затвори въ себе си, да бѣде една завършена стопанска единица, да внася по възможностъ по-малко или да не внася нищо, а само да изнася. И затуй ние видѣхме страни индустриални набързо да се превръщатъ въ страни земеделски. Земеделскитѣ страни се намѣриха преди всичко въ най-неблагоприятни условия. Тѣзи, които консомираха зърненитѣ храни на земеделскитѣ страни, специално на България, днесъ почти не внасятъ такива, и нашето земледѣлие, набързо мобилизирано; за да произвежда зърнени храни, се озова не-подготвено за новитѣ стопански условия и за новата стопанска конюнктура. Вследствие на това, ценитѣ на зърненитѣ храни паднаха неимоверно бързо и извънредно много, а, въ замѣна на това, ценитѣ на индустриалнитѣ произведения не претърпѣха едно толкова бързо и тѣй пропорционално намаление. И затова днесъ нашата малка, бедна и изтощена България не може да намѣри мѣсто за своитѣ сурови произведения. Консомативната способностъ на българското население намалява всѣки день; ценитѣ тоже всѣки день намаляватъ. Това, което имаме готово да изнасяме и което можемъ да изнесемъ, се намира въ една несигурностъ. Нашиятъ износъ, както се констатира отъ една срѣдна цифра въ единъ даденъ периодъ време, срѣдно благоприятно и най-благоприятно, отъ 7 милиарда лева е сведенъ до 2½ милиарда лева. И днесъ ние сме въ положението да не можемъ нито единъ износенъ артикулъ да го обложимъ съ известни износни мита, за да дадемъ едно облекчение на българската държавна хазна. И цѣлата наша стопанска политика е въ единъ застои, защото държавата е насочила своето внимание и търси ресурси изключително отъ предметитѣ, които се внасятъ, подъ вида на разни всевъзможни косвени данѣци, които прѣчатъ за намаление стойността на онова, което внасяме за нуждитѣ на нашата консомация и за нуждитѣ на нашето производство земеделско, занаятчийско, индустриално и т. н.

И, вследствие на това, днесъ се поставя въпросътъ за задлъжеността на българскитѣ стопани въ една много неблагоприятна и много нерадостна перспектива за утрешния день. Искате да дадете облекчения? Добре. Ние можемъ смѣло да поставимъ на българското правителство само единъ въпросъ, да го запитаемъ за бѣдещето на цѣлото българско стопанство, на цѣлото население на тая страна: какво мислите да сторите, за да уравновесите бюджета на българската държава; какво мислите да направите за българския земеделецъ, на когото давате една разсрочка, който ще плаща лихви и който трѣбва да погаси своето задължение, ако и утре трѣбва да продава една кофа царевича — само това сравнение давамъ — за да си купи единъ килограмъ петролъ? Безспорно е, че ние ще се озовемъ пакъ предъ сѣщитѣ затруднения.

Следователно, нарушено е цѣлото стопанско равновесие въ нашата страна — то не съществува. И затуй ние днесъ сме много прави, когато заставаме на противната теза: че не въпросътъ за задълженията постави на разискване въпроса за стопанската криза, а стопанската криза предизвика разрешението на въпроса за задълженията. И ние днесъ даваме една много реална преценка, безъ да желаемъ да ковемъ отъ нея оржжие срещу правителството, безъ да желаемъ да внасяме смутъ въ нашия политически животъ. И тя е следната: че задълженията сѣ единъ много малкъ въпросъ отъ голѣмитѣ въпроси, които предстоятъ да бѣдатъ разисквани. И тукъ ние сме въ нашето пълно право да критикуваме, безъ да бѣдемъ упрѣквани, че критикуваме, за да търсимъ мѣстата на тѣзи, които сѣ заели многоотговорнитѣ мѣста: тѣ

не сж една съблазнителна стръвъ за никого. Ние сме принудени днес да критикуваме съ болка въ душата, съ оглед на утрешния ден, който настъпва по-черен, по-страшен и който се приближава съ много бързи крачки.

Какво мислите, че е бъдещето на всички? Кого мислите вие, че можете да спасите съ единъ законъ, окиченъ съ прозвището да защити кредита, да защити спестяванията? Е добре, може ли българскиятъ народъ да носи още толкова голѣмъ бюджетъ, такъвъ, какъвто носи той и досега? Може ли той да отдѣля отъ своитѣ приходи да плаща всичкитѣ онѣзи прѣки и косвени данѣци, всичкитѣ онѣзи тежести, които се стоварватъ върху него, и да поддържа единъ толкова мѣченъ и толкова сложенъ чиновнически апаратъ и такава комплицирана администрация? Може ли той да дава всичкитѣ онѣзи срѣдства, да удовлетворява всичкитѣ онѣзи нужди, които културата, прогресътъ диктуватъ на всѣки културенъ народъ, ценещъ своето бъдеще? Можете ли вие, правителството, да отбѣгнете не нашия протестъ, но нашата критика, нашата права дума, когато е достатъчно ние да ви кажемъ, че българскиятъ износъ не се направлява, че за него нѣма сигурни пазари, че всичко е у насъ случайно? Ако преди една-две години ние търсѣхме спасението въ яйцата, следъ туй прехвърлихме надеждитѣ си върху тютюна, следъ туй върху кожитѣ, следъ туй върху зърненитѣ храни, върху пашкулитѣ, и ако тази година ние сме щастливи, че се случи едно природно събитие, което ни даде едно предимство на международния пазаръ: че, поради студоветѣ, закъснѣ узрѣването на нашето грозде за износъ, за да намѣримъ по-късно голѣмо поле за пласиране, за износъ на българско грозде, и да наваксае недостига отъ чужда валута, сигурни ли сме, че и догодина ще намѣримъ същата благоприятна конюнктура, същитѣ благоприятни условия? Това го казвамъ, за да подчертая само една основна мисълъ: че за износа на нашето земеделско производство, за износъ на това, което ние фабрикуваме, не се е мислило, и че нашиятъ износъ е чисто случаенъ. Една година единъ артикулъ намира самъ своя пѣтъ, и ние смѣтнемъ, че неговиятъ износъ е гарантиранъ, че е намѣрилъ една пѣтека, презъ която трѣбва да мине, обаче на следващата година виждаме, че нищо не сме сторили и че не сме готови да изнесемъ навреме — пазарътъ не е осигуренъ, нѣкой другъ, чуждъ артикулъ се е нагодилъ тамъ. Тази година, напр., понеже други страни бѣха въ по-неблагоприятно положение, гроздето ни спаси, по една случайност. Но ако тази година е била за лозаритѣ добра, какво е станало съ другата частъ отъ българското население, изложено на крахъ поради липса на всѣкакви грижи? Ще цитирамъ единъ фрапантенъ, единъ страшенъ случай. Има една страна, съ която ние можемъ да бъдемъ въ най-благоприятни стопански отношения поради много причини — и политически, и лични; да ви я назова, най-после: това е Италия. Не е ли срамно за насъ, не е ли срамно за българското правителство, Сърбия, съседна намъ страна, въ лоши политически отношения съ Италия, да има по-благоприятна митническа тарифа съ нея, да измѣства нашия износъ? Същото бѣше преди малко и съ Германия: тамъ Сърбия намираще пакъ по-благоприятни условия отъ насъ. Казвамъ всичкото това, за да подчертая предъ почитаемото правителство, че то нѣма една система на действие, че то нѣма смѣлостъ, съ която да трѣгне въ опредѣленъ пѣтъ, че то нѣма планъ, който да приложи.

Д. Ачковъ (нез): Искашъ да кажешъ, че нѣма умъ.

Д-ръ Н. Думановъ (нац. л. о): Нашата страна нѣма да се оправи съ подражание, нѣма да се оправи съ липса на смѣлостъ. Ние днесъ дебатираме единъ законопроектъ като една надежда, и казваме: дайте да разрешимъ въпроса за кредита, въпроса за лихвитѣ, за да спасимъ спестяванията, и всичко у насъ е постигнато.

Не, г. г. народни представители! Страната се нуждае отъ повече грижи, отъ всестранни грижи, отъ по-малко разходвани пари, отъ по-малко разходки, отъ по-малко залъгвания въ партийни борби. Правителството се нуждае отъ по-голѣма сигурностъ. Азъ не само казвамъ това, но и бихъ му желалъ тази сигурностъ. Ние виждаме неговата безпомощностъ, и тя ще продължава дотогава, докогато то се крепи на едно болшинство, което не е могло да си изработи мирогледъ, по който да върви, и своя програма, около която да се обедини, и да я наложи, а не всѣки денъ по голѣмитѣ стопански и политически въпроси да се правятъ хитрини, за да се пѣдятъ министри, да се засилва партията, да се засилва влиянието върху правителството. Ей туй ще бѣде и въ бъдеще картината, която и днесъ наблюдаваме по единъ законопроектъ, ужъ нагледъ много простъ — да се правятъ пазарлъци и да се казва отъ оратори на болшинството: „Не е хубавъ зако-

нопроектътъ, той е съ недостатѣци, той не разрешава основно въпроса, но елате въ комисията да го направимъ“. Е добре, ако правителството нѣма куражъ да направи единъ сносенъ законъ; ако правителството чувствава липсата на достатъчно енергични постановления въ този законопроектъ, за да излъкува единъ недѣгъ, едно социално зло; ако правителството се шефствува отъ единъ човѣкъ, който въ висшия партиенъ съветъ на своята партия казва, че не отстъпва отъ законопроекта, на което и днесъ сме свидетели, то групитѣ отъ блока още по-малко може да изразяватъ мнението, да казватъ: ама законопроектътъ ще се измѣни, той ще стане по-хубавъ. Азъ съмъ свидетелъ отъ 6 години, откакъ съмъ народенъ представител, на едно нѣщо: не видѣхъ нито единъ лошъ законопроектъ, влѣзълъ въ Народното събрание, да излѣзе отъ комисията подобренъ; той си е все недоносче, той е все съ погрѣшки, той е построенъ все въз основа на лоши принципиални положения и не може да бѣде изгладенъ. Ако настоящиятъ законопроектъ е построенъ върху известна база, много специфична, много особена, какъ искате той да бѣде промѣненъ въ комисията, при тия настроения, при тия ангажменти, при тия желаниа, които се манифестиратъ? Не е възможно да бѣде сторено това.

Г. г. народни представители! Препорѣчватъ се много мѣрки за разрешение на въпроса за задължеността. Никой нѣма куража отъ тая трибуна, изказвайки мнението на своята парламентарна група или поне своето лично мнение, да дойде да препорѣча оная мѣрка, която много пакти се подиѣта, за която въ публични събрания се приказва, че е най-радикална, безъ да се държи смѣтка за пакоститѣ, до които можемъ да стигнемъ, ако прибѣгнемъ къмъ нея. Ако азъ се спирамъ на въпроса за тази мѣрка, то е да подчертая предъ българското правителство особено, да подчертая и предъ българското общество и предъ всички ръководни фактори, че този въпросъ веднѣжъ завинаги трѣбва да бѣде изключенъ отъ надеждитѣ за разрешаване на стопанскитѣ въпроси у насъ. Това е въпросътъ за инфлацията. Като казвамъ това, не че се страхувамъ лично азъ или нашата партия, че една инфлация може да постави въ неблагоприятно стопанско положение една категория граждани или една категория отъ избирателитѣ, но защото виждамъ, че съ този въпросъ се върши една опасна игра, защото ме е страхъ отъ това, което наблюдавамъ въ нашия политически животъ, и защото ме е страхъ отъ безогледността, особено на управлението, въ известни стопански прояви, че нѣма да стигнемъ до разрешението на голѣмитѣ стопански въпроси.

Нѣкои очакватъ отъ инфлацията благоденствие. Какво би настѣпило при една инфлация? Би настѣпилъ единъ страшенъ крахъ, стопански и политически, въ нашата страна, резултатитѣ и изхода отъ който не можемъ да предвидимъ. Азъ бихъ видѣлъ тогава България съ ограничени възможности, една малка страна съ задущенъ износъ, не бидейки господарка, като сваля днесъ стойността на своята монета до известно ниво, било да го задържи, било да го вдигне на другия денъ; бихъ видѣлъ чиновника да получи заплатата си на първото число на месеца, за да не доживѣе до второто число; бихъ видѣлъ българския селянинъ да продаде едно стадо овце или една крава или волъ и на другия денъ да не може да купи и рогата имъ; и бихъ видѣлъ една въздържана стопанска деятелност и единъ страхъ отъ продажба, който би увеличилъ скѣпотията и би докаралъ чуждитѣ произведения у насъ на още по-високи цени отъ тѣзи, които иматъ днесъ.

Г. г. народни представители! Другитѣ мѣрки, които се препорѣчватъ, сж намаление на задълженията и разсрочване. Азъ лично чувствавамъ, че е опасно да се оперира съ много смѣли понятия въ тая областъ, защото ценя спестовността на българския народъ и защото намирамъ спестовността като единъ голѣмъ импулсъ, като единъ двигателъ. Не е възможно да живѣе народъ безъ спестовностъ. И този народъ, въ който отдѣлниятъ гражданинъ, безъ разлика на професия, безъ разлика на съсловие, отъ което произхожда, ще живѣе отъ днесъ за днесъ, защото нѣма да се чувствава сигуренъ нито земя да купува, поради нейната неодоходностъ, нито здание да купува, поради бремето, което може да се стовари върху него, нито единъ левъ да отдѣли настрана, ще бѣде единъ народъ загубенъ, единъ народъ безъ стопанско бъдеще. И азъ ценя спестовността, и тя трѣбва да бѣде запазена и трѣбва да бѣде поощрявана.

Е добре, г. г. народни представители! Но отъ цифритѣ, които всички, колкото и да не сме специалисти, виждаме да дефилиратъ предъ насъ, отъ проучването на нашия стопански животъ, отъ сравнение доходността на всички съсловия и професии, дохождаме до едно единствено

заключение. Какво е то? То е, че никой не би могъл да се издължи и че, при тая мудност във нашия стопански живот, при тая мудност да се творят блага, при тая мудност да се ръководи стопански нашата страна и да се води към по-голям прогрес, към по-големи завоевания, ние ще бъдем изпреварени от събитията, когато и националната монета ще се обезценява, когато не само 50% намаление на задълженията няма да ни спаси, но когато ще бъдем принудени много късно да кажем: свърши се с задълженията, с спестовността, с всичко. От това мене ме е страх и този момент аз го виждам да идва много бързо, въпреки нежеланието на всички ни. Затуй днес ние считаме, че правителството се инати. То може да има своите политически съображения, то може да има съображения и от друго естество; може да има и обещания, може да има и страх у него, но ние виждаме как то е повлечено, как то върви. То не смеше да приказва за никакво намаление на задължения и въпреки туй, прокара един закон, който дава намаление на задължения. То не смеше да приказва за посъгане на влогове, то не смеше да приказва за посъгане върху обществените кредитни институти — Земледелската банка, земеделските кредитни кооперации и популярните банки — но тъй, както е тръгнало, то ще бъде принудено да дойде и дотам. Мене ме е страх, че благодарение на известни агитации, благодарение на стопански трудности нашият народ, въ всичките негови подразделения, въ всичките негови класи, въ всичките негови професии е дошел до едно единствено съзнание: той иска стопански мир, той иска облекчение, той иска да си отдъхне, за да може да се предаде на по-голяма работа, на по-голямо творчество. И докато задълженията тежат надъ българското стопанство, надъ отдалените домакинства, ние нито ще можем с спокойствие да се отдадем на по-ползотворна работа, нито пък политическо спокойствие може да настъпи въ нашата страна. И можем да гадаем, че намалението на задълженията ще бъде лозунг за една стремителна и шумна политическа борба, която ще ни изтощи и ще промъни коренно политическите условия. От друга страна ние можем да очакваме и друг един, по-плачевен резултат: законопроектът, въ формата, въ която се дава, да бъде осъден от народа. Всички нас, народните избраници, отъ земледелца до този въ най-крайната лъвица, ни сръчат с насмешка, че ние абдикираме отъ нашия дълг, че не желаем да чуем страданията, мъките на селото, на града, на занаятчията, на търговеца, на земледелца, че ние не отиваме въ унисон с техните искания, че това, което ще се даде с този закон, въ тази му форма, ще бъде саботирано, така както се саботира друг, предшествуваш закон за облекчение на длъжниците, и въ този саботаж ще дойде по-голямо затъмнение на стопанските отношения, ще дойде по-голям катклизъм, по-голям стълкновение. Тогазъ ще настъпи един наистина стопански хаос и тогава противодействието, които могат да дойдат отъ различни страни срещу закона, могат да обхванат и държавата, въ нейните източници, могат да обхванат и спокойствието на нашата страна, и, вмъсто да създадем онова стопанско примирение и да внесем онуй успокоение, отъ което се нуждаем, за да може отдаленият стопанин да твори, ще създадем тъкмо обратното. Ние можем да кажем на правителството днес: колкото и да е мъчно и непоносимо известно намаление на задълженията, колкото и да е прилича на един нож с две остриета, все пак то е за предпочитане, като по-малка злина. И нека, докато е време, правителството да потърси срѣдства да погаси загубите, които ще понесат кредиторите отъ едно намаление на задълженията, и нека по-малко да се занимава с празни шумове, с празни партийни междусобици въ своето болшинство, а да твори повече и да създаде един възобновителен стопански план, един план за заздравяване на българските финанси, на българското производство, за да дочакаме по-добри и по-щастливи дни. (Ръкоплъскания отъ националлибералите-обединени)

И. Ангеловъ (нар. л): Г. председателю! Записването на ораторите по този законопроект стана въ време, когато беше въ сила старият правилник. Ние не се записахме между първите шестима оратори, пък и нѣмаме възможност да се запишем, смѣтайки, че сме подъ покровителството на стария правилник, който дава право и на по-малки групи отъ трима души да се изкажат. Обаче въ туй време влѣзе въ сила новият правилник, който не ни дава това право, и ние сега искате да приложите новия правилник спрямо нас, което значи ние да не можем да си кажем думата. Ето защо аз Ви моля да ни запишете и ни дадете думата, за да можем и ние да се изкажем по този толкова голѣм въпросъ.

Д. Ачковъ (нез): Право е. Новият правилник не беше още напечатанъ.

Х. Статевъ (д. сг. Ц): Това е въпросъ на Камарата и трѣбва да се реши.

А. Буковъ (з): Не може. Правилникът не може да се измени.

Д. Ачковъ (нез): Да се сезира Камарата съ този въпросъ.

Министъръ д-ръ А. Бояджиевъ: Нѣма ли записани други оратори?

И. Ангеловъ (нар. л): Нѣма.

Министъръ д-ръ А. Бояджиевъ: Има. Има още неизказати се групи.

Д. Ачковъ (нез): (Към министър-председателя, който влиза въ залата) Ето, г. министър-председателъ влиза, и ще разреши въпроса.

Председателствуващ Н. Шоповъ: Неизказаните се парламентарни групи да посочат ораторите си.

Х. Статевъ (д. сг. Ц): Да се обясни на г. министър-председателя.

И. Ангеловъ (нар. л): Азъ искамъ, г. председателю, да се разреши тоя въпросъ.

И. Василевъ (з): Какво ще се разрешава? Има правилникъ.

И. Ангеловъ (нар. л): Когато ставаха записванията при началника на канцеларията, действуваше старият правилникъ. Впоследствие не можете да прилагате новия правилникъ и да ни лишавате отъ възможността да говоримъ.

Председателствуващ Н. Шоповъ: (Звъни) Моля, г-да. Не сѣм се изказали следните парламентарни групи: социалдемократическата, македонската, адикалската и групата на националлибералите. Поканвамъ ораторите на тия групи да се запишатъ.

Х. Статевъ (д. сг. Ц): Викайте ги подъ редъ.

Г. Мариновъ (з): Тѣ не знаятъ ли, г. Статевъ, че не сѣм говорили? Има си хасъ да не знаятъ!

Председателствуващ Н. Шоповъ: Азъ съобщавамъ, че има неизказали се парламентарни групи. Не съмъ длъженъ да ги викамъ подъ редъ, а моля да посочатъ ораторите си.

Г. Т. Данаиловъ (д. сг.): Председателството не е длъжно да кани ораторите да се записватъ.

Министър-председател Н. Мушановъ: Преди всичко председателството не е длъжно да кани групите да посочатъ оратори. Всѣка една група е длъжна, ако иска да се изкаже, да си посочи оратора и той да се запише.

Г. народни представители! Законопроекти отъ такъв характер, какъвто е тоя, въ други парламенти биха се разисквали непрекъснато, денонощно, докато се гласуватъ. Снощи преди 9 ч. вдигнахме заседанието, а днесъ въ 8½ ч. нѣма желаещи оратори да говорятъ. Азъ моля, съ съзнание, че изпълняваме правилника, и съ съзнание за нуждата законопроектът да се приеме по-бързо, ако нѣма записани оратори, да се прекратятъ дебатите по липса на оратори и да се вдигне заседанието, а утре ще говорятъ министрите. (Ръкоплъскания отъ мнозинството)

Д. Ачковъ (нез): Ето го Ангеловъ, иска да говори.

Х. Статевъ (д. сг. Ц): Дотукъ всичко е право, г. министър-председателю, но касае се за следното.

Отъ мнозинството: Е-е-е! Стига, бе!

Х. Статевъ (д. сг. Ц): Ние започнахме тия дебати при действието на стария правилникъ, споредъ който и групи отъ двама души можеха да се изказватъ. Сега трѣбва да се разреши тоя въпросъ: иматъ ли право групи отъ двама души да се изкажатъ?

Отъ мнозинството: Е-е-е!

Министър-председател Н. Мушановъ: Нѣма защо да насилваме тълкуването на правилника. Не е въпросъ дали да говори г. Ангеловъ. Не можете ни обвини, че не искаме да се изкаже неговата група или че имаме желание той или нѣкой другъ да не говори. Най-после, ще има и второ четене, и г. Ангеловъ може да вземе думата по първия и по втория членъ и да си каже мнението. Не може да се твърди, че, понеже ораторитѣ сѣ записвани при действителното на стария правилникъ, при действието на новия правилникъ иматъ право да се изказватъ и групи отъ двама души. Не е право, когато е влѣзълъ въ сила новиятъ правилникъ, да прилагаме стария правилникъ. Защо ще се нервирате за дребни работи?

Х. Статевъ (д. сг. Ц): Разрешете въпроса по правилника.

Отъ мнозинството: Разрешенъ е.

Б. Смиловъ (нац. л. о): Тогава какво ще стоимъ? Вдигнете заседанието.

Председателстващъ Н. Шоповъ: Азъ още единъ пътъ казвамъ, че има парламентарни групи, които не сѣ се изказали, и ги поканвамъ да посочатъ ораторитѣ си.

Б. Смиловъ (нац. л. о): Вдигнете заседанието.

Министър-председател Н. Мушановъ: Какво ще ги каните, г. председателю? Поради изчерпване листата на ораторитѣ се прекратяватъ дебатитѣ.

Б. Смиловъ (нац. л. о): Какво ще чакате?

Министър-председател Н. Мушановъ: Нѣма какво да ги каните.

И. Василевъ (з): Да се гласува законопроектътъ.

Министър-председател Н. Мушановъ: Ако министърътъ на правосъдието г. Качаковъ не бѣше боленъ днесъ и бѣше дошелъ, азъ щѣхъ да предложа да продължимъ заседанието, и тая вечеръ да гласуваме законопроекта. Но понеже той трѣбва да си даде обясненията, защото е внесълъ законопроекта, ще трѣбва да предложа да вдигнемъ заседанието противъ волята си.

Председателстващъ Н. Шоповъ: Има думата народниятъ представител г. Петъръ Панайотовъ.

П. Панайотовъ (нац. л): (Отъ трибуната) Г. г. народни представители! Въпросътъ за задълженията, който ни се предлага да разрешимъ съ настоящия законопроектъ, не може да бѣде разрешаванъ отдѣлно, безъ да бѣде свързанъ съ онзи комплексъ отъ въпроси, които, поради измѣнната се стопанска конюнктура, поради измѣнитѣ се стопански условия въ страната, поради тежката стопанска криза, която бушува не само у насъ, но и въ другитѣ страни, налагатъ вземането на редъ мѣрки. Защото, нека бѣдемъ увѣрени, че ако ние този въпросъ го разрешимъ днесъ отдѣлно и го разрешимъ даже най-радикално, повече, отколкото се иска отъ ораторитѣ на нѣкои парламентарни групи, безъ да бѣдатъ взети съответнитѣ мѣрки за едно стопанско строителство, за едно засилване на стопанския животъ въ страната, това разрешение ще бѣде палиативно. И да заличите днесъ задълженията съвършено, остане ли нашиятъ стопански животъ въ туй положение, гъ което е, ние въ утрешния день ще бѣдете наново изправени предъ сѣщия въпросъ. Моята мисль е, че днесъ стопанскитѣ условия на живота въ страната налагатъ разрешението на редъ въпроси, на единъ комплексъ отъ въпроси отъ стопански характеръ, следъ като бѣдатъ изучени причинитѣ на днесъ бушувашата криза, една отъ многото последици на която е и въпросътъ за задълженията.

Следователно, въпросътъ за задълженията не може да бѣде разрешаванъ отдѣлно, безъ да бѣде дадено разрешение на тия редъ въпроси, които животътъ днесъ налага.

Днесъ се констатира, като главна последица отъ кризата, отъ измѣнната се стопанска конюнктура, едно обедняване на маситѣ, една невъзможност да посрѣщатъ своитѣ задължения, едно понижаване рентабилността на отдѣлитѣ стопанства. Когато же дойдемъ да разрешаваме проблемитѣ, които днесъ стопанския животъ на страната налага, ще трѣбва, като констатираме този фактъ на понижена рентабилностъ, на задължителностъ на отдѣл-

нитѣ стопанства, да държимъ смѣтка и за спестовността, да я охраняемъ, да ѝ дадемъ съответни гаранции. Защото, ако искаме днесъ да разрешимъ радикално проблемата за задълженията, ще трѣбва да подтикнемъ стопанския животъ на страната, да го активизираме, а само тогава ще можемъ да постигнемъ това активизиране, когато държимъ смѣтка за спестовността. Ако можемъ да създадемъ условия, при които нашето стопанство да бѣде рентабилно, да създадемъ доходи на отдѣлния стопански деятель, то, безъ съмнение, съ това ще разрешимъ и проблемата за задълженията. Следователно, първата наша задача ще трѣбва да бѣде: чрезъ редъ мѣроприятия, чрезъ творческа дейностъ да създадемъ условия за засилването на стопанския животъ на страната.

Когато ще пристѣпимъ къмъ разрешаване на проблемитѣ, които се явяватъ като последица на бушувашата криза, ще трѣбва да потърсимъ първопричинитѣ имъ, да ги намѣримъ и да целимъ, ако не да ги премахнемъ изцѣло, поне да притѣпимъ въ известни отношения тѣхната острота.

Кои сѣ първопричинитѣ на днешната криза? На първо мѣсто е голѣмото нарушение на сѣществуващото порано равновесие между индустриалнитѣ и аграрнитѣ страни и пълната промѣна на довоенния свѣтовенъ обмѣнъ. Вѣренъ ли е този фактъ? Безспорно е, че е вѣренъ. Въ индустриалнитѣ страни има засилване на земледѣлието, а въ аграрнитѣ страни има засилване на индустрията. Вследствие на туй настѣпи коренна промѣна на стопанската структура на отдѣлитѣ страни, и оттамъ промѣна въ довоенния свѣтовенъ обмѣнъ. На второ мѣсто, причина на днешната криза сѣ голѣмитѣ териториални промѣни. На трето мѣсто иде понижението покупателната способностъ на народитѣ. Народитѣ платиха маса тежести, наложени имъ отъ войната. Тѣзи тежести изсмукаха жизненитѣ сокове на народитѣ, които бѣха впрегнати въ тая жестока война. И естествено, поради това, покупателната имъ способностъ бѣше понижена. На четвърто мѣсто трѣбва да посочимъ политиката на национална авархия: всички народи се стремятъ да изнасятъ само и да не внасятъ нищо. Това докара пълна промѣна въ стопанския обмѣнъ, въ международната търговия. Нашиятъ износъ, който до свѣтовната криза възлизаше на 7 1/2 милиарда лева, днесъ е сведенъ на 2 1/2 милиарда лева. Паралелно съ туй чавсѣкжде има хиляди и милиони безработни, които отегчаватъ сѣдбата особено на индустриалнитѣ страни. Последствието отъ това положение, създадено отъ измѣнитѣ се условия на международния стопански обмѣнъ и на производството въ отдѣлитѣ страни, е силното спадане на ценитѣ на земеделскитѣ произведения, отъ една страна, и, отъ друга страна, силно увеличение ценитѣ на индустриалнитѣ продукти.

Съ огледъ на тия причини, налага се да се изработи единъ стопански планъ, една система отъ мѣрки, които да целятъ да заздравятъ нашето стопанство.

Като последиствие отъ тѣи измѣнитѣ се условия ние имаме тази задължителностъ на отдѣлитѣ стопанства у насъ и тази невъзможност да посрещнатъ тѣ своитѣ задължения.

Днесъ сме сезирани съ въпроса за уреждане задълженията, който въпросъ не може да бѣде взетъ самъ отдѣлно, а трѣбва да бѣде разглежданъ заедно съ въпроса за спестяванията. Аргументъ за това ще почерпимъ отъ даннитѣ на Земледѣлската банка, на Централната кооперативна банка и на кооперациитѣ къмъ тѣхъ. Разгледайки тѣзи данни, ние ще намѣримъ връзката, която сѣществува между задълженията на едни стопанства и спестяванията на други стопанства, ще видимъ, че Земледѣлската банка не е раздала собствени капиталѣ, а паритѣ на вложителитѣ, дребнитѣ спестявания на отдѣлни стопани.

Статистиката на Българската централна кооперативна банка показва, че при популярнитѣ банки длъжницитѣ се разпредѣлятъ — ще казвамъ кръгли цифри — така: земеделци-стопани — 28 хиляди, сключили заеми за около 321 милиона лева; занаятчи и индустриалци — 32 хиляди, сключили заеми за 437 милиона лева; търговци — 24 хиляди, сключили заеми за 604 милиона лева; останалитѣ длъжници сѣ безъ особено значеение. Общо иматъ 138 хиляди души длъжници, съ 2 милиарда лева задължения. Тѣзи длъжници, по размѣра на тѣхнитѣ задължения, се разпредѣлятъ така: до 1.000 л. — 7 хиляди души; до 5 хиляди лева — 45 хиляди души; до 10 хиляди лева — 30 хиляди души; до 15 хиляди лева — 14 хиляди души и т. н.

Вложителитѣ въ сѣщитѣ банки сѣ: селски стопани — 30.000 души, които сѣ вложили 223.000.000 л.; занаятчи, дребни индустриалци и пр. — 25.000 души, които сѣ вло-

жили 241.000.000 л. и т. н. Общо 242.000 души вложители, които сж вложили 2.075.000.000 л.

Сжщитѣ цифри ни дава и Българската земеделска банка, сжщитѣ цифри ни дават и кооперациитѣ при Българската земеделска банка.

Отъ тѣзи цифри следва да се заключи, че сжществуват една тѣсна връзка — за която не може да не бжде държана смѣтка — между вложители и длъжници, било на популярни банки, било на земеделски кредитни кооперации, било на Земледѣлската банка.

Следователно, когато ще бжде разрешаванъ проблемътъ за задълженията, не мож. да не бжде държана смѣтка за вложителитѣ, за сумитѣ, които сж вложени отъ тѣхъ въ банцитѣ.

Днесъ държавата най-малко може да помогне чрезъ рѣзане на задълженията. Ние не можемъ да не държимъ смѣтка за спестяванията въ страната, на които трѣбва да бжде гарантирана една сигурностъ, за да може, чрезъ спестяванията да се влѣгътъ жизнени сокове въ стопанския животъ на страната, за да може тоя последниятъ да бжде активизиранъ, и по тоя начинъ да можемъ да притѣпимъ отъ малко поне тая стопанска криза, която бушува въ страната. Ние не можемъ, казвамъ, да не държимъ смѣтка за тия спестявания, ние не можемъ да не имъ гарантираме една сигурностъ, за да можемъ да постигнемъ целта, която ви соча.

Председателстващъ Н. Шоповъ: Извинете, г. Панайотовъ.

Г. г. народни представители! Часътъ е 9.

Има думата г. министър-председателъ.

Министър-председателъ Н. Мушановъ: Моля Народното събрание да рѣши да се продължи заседанието, додето завършатъ дебатитѣ.

Председателстващъ Н. Шоповъ: Които г. г. народни представители приематъ предложението на г. министър-председателя, моля, да вдигнатъ рѣка. Мнозинство, Събранието приема.

Продължавайте, г. Панайотовъ.

П. Панайотовъ (нац. л.): Понеже се налага едно раздвижване и активизиране на стопанския животъ въ страната, а това не може да стане толкова съ срѣствата на държавата, колкото съ частнитѣ съдѣства. То толкова повече става важенъ, толкова повече става голѣмо значението на проблема за запазването и гарантирането на спестяванията.

Следователно, на въпроса: трѣбва ли да бждатъ засягнати влоговетѣ въ нашата страна, отговорътъ не може да бжде другъ освенъ че влоговетѣ трѣбва да бждатъ запазени.

Следователно, разрешаването на тоя проблемъ за задълженията е свързано съ мобилизацията на стопанството, съ активизирането на стопанството, съ засилването на отдѣлнитѣ стопански дѣтели, за да ги направимъ по-жизнеспособни да се борятъ съ днешнитѣ тежки условия.

Азъ не ще кажа, че на отдѣлния стопанинъ не трѣбва, при тия тежки условия, при които живѣемъ, да му се притечемъ на помощъ и да облекчимъ неговитѣ задължения. Моята мисль е — и това е сжщественото — че, на първо мѣсто, трѣбва да бждатъ направени по-голѣми разсрочки на задълженията, съ една по-ниска лихва. На второ мѣсто, при днешнитѣ условия, когато Българската народна банка не може да играе оная роля, която играеше въ миналото, ние не можемъ да не запазимъ единствения народенъ кредитенъ институтъ, който имаме — Българската земеделска банка. Тя е създадена преди около 50 години, когато частниятъ лихварски капиталъ душеше нашето народно стопанство. Тѣй израстналото дѣрво въ тая страна, пазено и подпомагано отъ държавата и отъ отдѣлнитѣ стопани, особено отъ земеделския народъ, ще трѣбва въ тоя моментъ да го пазимъ като зеницата на нашето око. Следователно, при разрешението на проблемата за задълженията, ние ще трѣбва безусловно да имаме предъ видъ и това обстоятелство: важноста и значението на тоя кредитенъ институтъ.

Сега конкретно по законопроекта. Нашата партия, която има едно решение на своя висшъ партисенъ съветъ, счита, че законопроектътъ въ известни негови постановления отговаря и хармонира съ решението на висшия партисенъ съветъ, а именно, съ даването възможностъ на дължника да може предпадежно да се изплати, като купи облигации на пазара на една понижена стойностъ, което фактически ще му докара едно намаление на задължението, и, на второ мѣсто, съ постановлението на чл. 8,

буква г отъ законопроекта, което постановление дава възможностъ за едно намаление на дълга на отдѣлния стопанинъ-дължникъ, въ размѣръ на прѣкомѣритѣ лихви, затрудненото положение на когото не е могло да понесе даже едни нормални лихви. Азъ ще обясня какъвъ смисль ние влагаме въ постановлението на буква г отъ чл. 8 на законопроекта.

Буква г отъ чл. 8 разпорежда намаляването на дълга въ размѣръ на прѣкомѣритѣ лихви, които сж затруднили извънредно много отдѣлния стопанинъ.

Г. Петровъ (нац. л. П): Формулата е спасителна, Петре!

П. Панайотовъ (нац. л.): То значи: ако азъ съмъ сключилъ единъ дългъ отъ 100.000 л. въ 1925 г., плащайки 12—14% лихва до 1933 г., 8 години по 12% прави 96.000 л. натрупани лихви. Капитализирано, моето задължение днесъ е станало отъ 100 на 196 хиляди лева. Азъ, бедниятъ земеделецъ-стопанинъ, който съмъ билъ принуденъ да сключи този заемъ, за да си купя 50-60 декари ниви, които съмъ купилъ по 2.000 л. декарътъ, днесъ, продавайки не само тия 50-60 декари, но и моитѣ 50 декари, които съмъ ималъ по-рано, нѣма да бжда въ състояние всецѣло да покрия дълга си, заради туй, защото нѣма кой да даде 400-500 лева за декаръ земя. Следователно, азъ не мога да покрия първоначалния си дългъ съ цѣлия си имотъ.

При фактическото положение, че цѣлиятъ ми имотъ не може да покрие главницата, капитализиранитѣ лихви въ размѣръ на 96 хиляди лева трѣбва да бждатъ редуцирани до единъ минимумъ, ако не премахнати напълно, защото моето стопанско положение е затруднено толкова много, че не мога да платя. Значи, това постановление на закона е една широка врата за институцията, която ще прилага закона — върху която ще се спра после — едно постановление, което дава една широка възможностъ на отдѣлния стопанинъ — индивидуално, за всѣки случай — да редуцира тѣзи лихви до възможния минимумъ, което ще му позволи да излѣзе отъ своята задължителностъ, да плати своето задължение.

Другъ примѣръ. Единъ търговецъ купилъ тютюнъ по 120-130 л. килограмътъ и сключилъ заемъ 500-600 хиляди или 200-300 хиляди лева. Днесъ тютюнътъ му не струва повече отъ 50 л. килограмътъ и нѣма къде да го продаде. Той е крайно затрудненъ, задължението му е удвоено съ лихви, той не може съ тютюна си, съ туй, което има като стока, да плати главницата, поради спадане ценитѣ на тютюна, а камо ли да плати и натрупанитѣ лихви. Ясно е, че, вследствие на крайно затруднено положение, той, като не може да плати дълга си, удвоенъ почти съ лихвитѣ, се намира въ положението, за което говори чл. 8 буква г — да иска редуцирането на тия лихви до единъ възможенъ минимумъ.

Гледайки тѣй на въпроса, споредъ разпоредбитѣ на буква г на чл. 8, ние считаме, че действително затруднениятъ стопанинъ, затрудненото отдѣлно стопанство, което е въ невъзможностъ да плати своя дългъ, даже съ разсрочки, има всичкото основание да иска намалението на тия лихви, даже подъ нормата на законната лихва. Следователно, въ известни случаи на голѣми затруднения на отдѣлния стопанинъ, вследствие на измѣнлалата се стопанска конюнктура, вследствие силното спадане на ценитѣ на зърненитѣ храни, на тютюна и на други нѣкои произведения, законътъ позволява и дава възможностъ за едно намаление на лихвитѣ, които, редуцирани така, даватъ едно чувствително процентно намаление на задължението.

Н. Гавриловъ (нац. л. П): Ама ти смѣташъ ли, че има процентно намаление?

П. Панайотовъ (нац. л.): Смѣтамъ. Азъ соча отдѣлни примѣри, какъ тютюнотърговецъ, какъ отдѣлниятъ стопанинъ-земеделецъ, на ако щете и всѣки видъ стопанинъ, заимствувана сума отъ когото е удвоена съ лихвитѣ къмъ днешна дата, може да получи намаление на дълга си.

Н. Гавриловъ (нац. л. П): Това въ хармония ли е съ решението на вашия висшъ партисенъ съветъ? Вие днесъ дезертирате отъ това решение.

П. Панайотовъ (нац. л.): Не дезертираме.

Председателстващъ Н. Шоповъ: (Звъни) Г. Гавриловъ, моля.

Министъръ Д. Гичевъ: (Казва нѣщо)

Н. Гавриловъ (нац. л. П): А също и вашият конгресъ, г. Гичевъ, взема решение за намаляване на задълженията, а сега дезертирате.

П. Панайотовъ (нац. л.): Когато ми се дава възможност да платя 50 хиляди лева срещу моя дългъ, нарастналъ вследствие на лихвитъ отъ 50 на 100 хиляди лева, какво значи то? Не е ли намаляване на дълга?

Г. Петровъ (нац. л. П): А на когото дългътъ не е нарастналъ на 100 хиляди лева?

П. Панайотовъ (нац. л. П): На който дългътъ не е нарастналъ, ще го плати съ разсрочки.

Г. Петровъ (нац. л. П): Нѣма ли за него 50% намаляние?

П. Панайотовъ (нац. л.): Нѣма.

Н. Гавриловъ (нац. л. П): Това хармонира ли съ резолюцията на висшия партиенъ съветъ?

Председателствуващъ Н. Шоповъ: (Звъни) Г. Гавриловъ!

Министъръ Д. Гичевъ: Тя не е ваша резолюция.

Н. Гавриловъ (нац. л. П): Тя може да не е наша, но е на Националлибералната партия, чиито секретаръ (Сочи Д. Върбеновъ) е тукъ и не реагира противъ това гледище, което изказва нейниятъ представител, г. Петъръ Панайотовъ, отъ трибуната.

П. Панайотовъ (нац. л.): Нашата група счита, обаче, че известни корекции въ законопроекта трѣбва да се направятъ въ комисията. И на първо мѣсто нашата група счита, че постановленията на законопроекта касателно процесуалнитѣ норми, касателно процедурата, касателно институтитѣ, които ще трѣбва да уреждатъ тѣзи отношения, трѣбва да представляватъ достатъчна гаранция — при днешното болно време на корупция — и за длъжника, и за кредитора. Нашата група счита, че такава гаранция представляватъ съдебнитѣ мѣста. Следователно, въ комисията би трѣбвало да бждатъ направени корекции, въ смисълъ, че уреждането на всички тѣзи въпроси да бѣде дадено на мировитѣ и на окръжнитѣ съдилища. Нашата група счита, че известни корекции, било по отношение размѣра на задълженията...

Н. Гавриловъ (нац. л. П): Четохте ли вашия вестникъ? Четохте ли протестнитѣ телеграми, които ви се изпращатъ противъ този законопроектъ, отъ името на партията? Какъ не се срамувате малко отъ този си позоръ?

Председателствуващъ Н. Шоповъ: (Звъни)

Н. Гавриловъ (нац. л. П): Едно решавате въ партийния съветъ, а друго говорите тукъ!

Х. Родевъ (нац. л.): А бе, Кольо, остави нашата партия. Ние ще отговаряме предъ нея. Нѣма нужда вие да ни защищавате.

Н. Гавриловъ (нац. л. П): Азъ искамъ да ви изоблича. Вие сте длъжни да изпълнявате решенията на висшия си партиенъ съветъ.

Х. Родевъ (нац. л.): Оправете вашата си партия!

Председателствуващъ Н. Шоповъ: (Звъни)

Х. Родевъ (нац. л.): Оправихте вашата партия, че ще оправите нашата!

Н. Гавриловъ (нац. л. П): Имате решение на висшия партиенъ съветъ за намаляване на задълженията, но тукъ дезертирате отъ него. Вие изпадате въ едно смѣшно, комично положение!

П. Панайотовъ (нац. л.): Азъ не съмъ образувалъ кооперации да правя доставки на минни подпори за минни „Перникъ“.

Х. Родевъ (нац. л.): (Къмъ Н. Гавриловъ) Ти изпадешъ въ смѣшно положение.

Н. Гавриловъ (нац. л. П): Вие бѣгате отъ партийнитѣ си решения.

А. Капитановъ (з): Вие оправете вашата партия.

Н. Гавриловъ (нац. л. П): Тия въпроси не сѣ само ваши партийни въпроси. Азъ бихъ желалъ тукъ да се смѣкнатъ маскитѣ на тѣзи, които едно говорятъ, а друго вършатъ.

Х. Родевъ (нац. л.): Ако смѣкнемъ твоята маска, не знамъ дали ще се свѣртишъ тукъ.

Н. Гавриловъ (нац. л. П): Ти играешъ тукъ ролята на единъ шутъ!

Х. Родевъ (нац. л.): Твоята партия и твоитѣ работи оправи. Нашата партия ще оправяшъ! Това е смѣшно!

Н. Гавриловъ (нац. л. П): Ти, който си способенъ да си измѣнишъ въ 24 часа петъ пѣти мнението, макаръ писмено да си деклариралъ известни положения, не си способенъ да ме критикувашъ.

Председателствуващъ Н. Шоповъ: (Звъни)

Х. Родевъ (нац. л.): По отношение на тебе азъ съмъ много снизходителенъ.

А. Капитановъ (з): За доставката на миннитѣ подпори не можахме да чуемъ.

Х. Родевъ (нац. л.): (Къмъ Н. Гавриловъ) Ако ти кажа две думи, ще те смѣдне!

Н. Гавриловъ (нац. л. П): Ще ви смѣкнемъ маскитѣ.

Председателствуващъ Н. Шоповъ: (Звъни) Моля, г-да!

П. Панайотовъ (нац. л.): Безспорно, на първо мѣсто законопроектътъ цели да уреди масовитѣ задължения — това, което има масовъ характеръ. А това сѣ дребнитѣ задължения до 10.000, до 20.000 л. на отдѣлно стопанство.

Обаче паралелно съ туй нашата група счита, че трѣбва да бждатъ увеличени до възможния максимумъ размѣритѣ на урежданитѣ по този законъ задължения, посочени въ чл. 1, като сумата отъ 500.000 л. отиде по-нагоре. Има търговци, има индустриалци, поставени въ сѣщото положение на затруднение, вземанията на които, въ форма на задължения отъ страна на повечко хора, се уреждатъ по този законъ. Тѣ самитѣ, обаче, ще бждатъ злепоставени, вследствие туй, че тѣхнитѣ задължения сѣ по-големъ отъ 500.000 л. и нѣма да влѣзатъ въ обсега на този законъ. Следователно, справедливостта налага, когато уреждате задълженията на тѣхнитѣ длъжници, да уредите положението и на тия стопански деятели, които пкъ иматъ задължения спрямо други, въ по-голямъ размѣръ. Срѣдствата, съ които тѣ разполагатъ, сѣ концентрирани въ една личностъ. Уреждайки положението на тѣхнитѣ длъжници, законопроектътъ трѣбва да уреди задълженията и на тѣзи стопански деятели, като размѣрътъ, предвиденъ въ чл. 1, бѣде увеличенъ въ комисията поне до 1 милионъ лева.

Нѣщо повече даже: при уреждане отношенията между длъжници и кредитори, въ законопроекта е предвидено, че Погасителната каса ще помогне съ своитѣ срѣдства, ако активътъ на длъжника е по-голямъ отъ половината на пасива. Има индустриалци, има търговци, които казватъ: за надвишилитѣ размѣра, предвиденъ въ чл. 1, задължения, искайте активътъ да гарантира 100% облигациитѣ на Погасителната каса, но да бждатъ засегнати отъ закона и тѣ. Въ всѣки случай, считамъ, че тия корекции въ комисията могатъ да бждатъ направени въ възможнитѣ рамки.

Азъ считамъ, че когато ще даваме облекчения на длъжниците, желателно е тия облекчения да бждатъ давани индивидуално за всѣки единъ отдѣленъ случай. Трѣбва да има и единъ опредѣленъ минимумъ отъ години за разсрочка, за да може да бѣде гарантиранъ отдѣлнитъ стопанинъ съ разсрочка, поне въ размѣръ на този минимумъ. Въ чл. 8 е казано, че разсрочката може да бѣде до 10 години, а то значи разсрочка отъ 1 до 10 години. Ние считаме, че трѣбва да се предвиди единъ минимумъ поне отъ 5 години.

Азъ нѣма да посочвамъ на отдѣлни корекции, които ние считаме, че трѣбва да се направятъ въ законопроекта, но смѣтамъ, че съ този законъ ще трѣбва да бждатъ облекчени и работници, и чиновници, и пенсионери, и инвалиди, по съображение, че сѣщата стопанска конюнктура, сѣшитѣ измѣнени обективни условия на стопанския животъ въ страната сѣществуватъ и за тѣхъ. Напр., има такива случаи. На единъ чиновникъ е дадено общинско

мѣсто; построява си къща за живѣне отъ 2—3 стаи; билъ е принуденъ да склони заемъ отъ 80—100 хиляди лева. Поради това, че той е чиновникъ — или пенсионеръ — законътъ не го засѣга, когато сѣщитѣ стопански условия сѣществуватъ и за него, сѣщитѣ условия го правятъ неплатежоспособенъ и го поставятъ въ невъзможност да плаща.

При това положение, г. г. народни представители, нашата парламентарна група заявява, че законопроектътъ ще бѣде гласуванъ отъ нея по принципъ, като ще настоява предложенитѣ тукъ по-главни измѣнения, както и тия, които ще бѣдатъ предложени въ комисията и за които бѣде доказано, че сѣ необходими и разумни, да бѣдатъ прокарани въ законопроекта. Само така той ще бѣде полезенъ, тъй като тия измѣнения сѣ отъ естество, безспорно, да подобратъ закона. (Ржкоплѣскания отъ мнозинството)

Председателствуващъ Н. Шоповъ: Има думата народниятъ представителъ г. Василъ п. Димитровъ.

В. п. Димитровъ (мак): (Отъ трибуната) Г. г. народни представители! Ако имаше нѣщо, което можеше да се нарече въпиеща нужда на днешния моментъ, ако имаше нѣщо, което занимаваше дълго обществото и което се очакваше съ едно голѣмо нетърпение, това бѣше създаването на единъ законъ за задълженията, който да отговаря и да е съобразенъ съ нуждитѣ на настѣпилитѣ промѣни въ стопанския, икономически и търговски животъ на страната. Правителството, волимо отъ това си желание — да отговори на тази въпиеща нужда, както я нарекохъ — внася законопроекта, който е предметъ на настоящитѣ разисквания.

Ние всички знаемъ, че въ нормални времена икономическия и политически животъ протича като часовникъ. Ето защо, тогава не сѣ необходими много умувания, за да може да се предвиди какво ще бѣде следъ месецъ, следъ година, следъ 2—3 или повече години. Но днесъ, когато не всѣки денъ, а всѣки часъ ни носи изненади, никой не може да бѣде пророкъ и да каже какво ще стане утре; днесъ, когато държавнитѣ финанси сѣ разстроени, когато търговията е замръзла, когато стопанскиятъ животъ е почти миниранъ, никой не може да каже какви изненади ни очакватъ утрешния денъ. Въ една насока само, всѣки отъ насъ, всѣки простосмъртенъ, може да бѣде ясновидецъ и съ положителност да заяви, че утре нѣма да бѣдемъ по-добре отъ днесъ, че утре, може би, ни чакатъ нови беди, нови изпитания.

Когато нѣкой вулканъ изригне, естествено, съ неговото изригване не се свършватъ сътресенията: трусоветѣ продължаватъ да се чувствуватъ и да се преживяватъ съ страхъ дотогава, докогато всички размѣстени земни пластове намѣрятъ първичното си положение и се уталожатъ. Вѣрно е, че има много други причини за днешното бедствено положение на народитѣ. Но една отъ главнитѣ причини си остава свѣтовната война. Тя е вулканътъ, който изригна въ нощта на човѣшката самозабрава и, може би, още дълги години човѣството ще продължава да живѣе подъ ударитѣ и послѣдствията на сѣщата. Десетилѣтия минаха отъ свѣршека на войната, коститѣ на милионитѣ човѣшки сѣщества, паднали по бойнитѣ полета, изгниха вече, но свѣтътъ още дълги години ще продължава да живѣе подъ гнета отъ недостига на безумно разпилѣнитѣ национални богатства по сѣщитѣ бойни полета. Въ нормални времена животътъ тече и се изживява по едни опредѣлени пътища. За такива времена законодательтъ още въ древността е опредѣлилъ правилата за отношенията между хората. Но днесъ живѣемъ едно изключително време. А въ изключителни времена законодательтъ не може да се придържа въ всички стари закони, не може да следва старитѣ пътища. Той е принуденъ да създава, да твори нови закони, които да отговарятъ на новитѣ нужди.

Ние видѣхме, че войнитѣ, които преди повече отъ едно десетилѣтие завършиха, не донесоха никакви добрини на човѣството. Ние видѣхме вѣковни тронове на неограничени властелини да се катурнатъ като детски играчки. Ние видѣхме заглушени и прокудени много отъ добродетелитѣ на човѣството. Ние видѣхме настрѣхнало и озвѣрено сѣщото това човѣчество да се самоизяжда. Питамъ ви, г. г. народни представители, всичко това можеше ли да нѣма своитѣ лоши послѣдствия? Действително, следъ войнитѣ каточели преживѣхме нѣколко, така да ги нарѣча, добри години, но това бѣше само инкубационниятъ периодъ на болестта на организма, въ който заразата се бѣше вече загнѣздила. Сега сме предъ свѣршения фактъ: болникътъ е на смъртно легло. Трѣбватъ опитни хирурзи, чинто рѣже да не треперятъ, когато нищертътъ е въ тѣхнитѣ рѣже, а да рѣжатъ и вършатъ операцията, която,

може би, ще спаси тоя организъмъ. Защото, ако благоприятниятъ моментъ бѣде пропуснатъ, утре ще бѣде безполезно да се действа, и всѣка по-нататѣшна помощъ ще бѣде безпредметна.

Както казахъ, ние живѣемъ въ едни изключителни времена. Ето защо този законопроектъ, който носи заглавието „Законъ за облекчение на длѣжницитѣ и заздравяване на кредита“, е единъ изключителенъ законъ. Законодательтъ, творецътъ на тоя законъ не трѣбва да се страхува, че ще бѣде упрѣкнатъ, задето не се е вързълъ въ досегашнитѣ закони и върши революция въ законодателната система. Напротивъ, ако тоя законопроектъ не се нагоди къмъ днешнитѣ нужди, ако той не отговори на днешнитѣ нужди, само тогава всѣки ще хвърли упрѣкъ противъ неговитѣ създатели.

Тукъ, отъ тази трибуна, се изнесоха много цифри, много данни се посочиха — азъ нѣма защо да отнемамъ времето ви съ тѣхъ, ще ги отмина. Азъ само констатирамъ, че отъ всичко изнесено се установява, че ние вървимъ отъ зле къмъ все по-зле, разбира се, като правимъ сравнение съ положението преди нѣколко години. Азъ мисля, че днешниятъ денъ не е кулминационната точка на злото. Мисля, че това зло още не се е свършило. Мисля, че то ще продължава да се увеличава и че ще бѣдемъ още по-зле. Отъ това искамъ да заключа, че времената, въ които живѣемъ, могатъ да се наречатъ изключителни и че тѣ искатъ изключителни закони.

Преди нѣколко дни многоуважаемиятъ г. Малиновъ въ речта си предъ Висшия партиенъ съветъ на Демократическата партия заяви: (Чете) „Ние живѣемъ въ едно болно и опасно време. Мизерията и сиромашията, които сѣ стоварили върху плещитѣ на народитѣ, ги тикатъ въ пията на авантюритѣ, които толкова по-скоро могатъ да дойдатъ, колкото по-късно се възстанови нарушеното международно стопанско равновесие, на което се дължи свѣтовната икономическа криза“.

Г. г. народни представители! Тѣзи думи не сѣ казани отъ нѣкой случаенъ човѣкъ. Ако ми бѣде позволено да се изразя, тѣ сѣ казани отъ единъ човѣкъ, който, преди да изрече всѣка своя дума, я мѣри съ аптекарски везни. Никой отъ насъ не може да бѣде на по-друго мнение. Всѣки отъ васъ, който е ходилъ между народа и който по-основно е изучилъ неговитѣ нужди, неговия материаленъ, икономически животъ; който познава материалното състояние, въ което се намира народътъ днесъ, е убеденъ, че сиромашията, че мизерията е легнала като страшенъ кошмаръ върху него.

Много често азъ съмъ чувалъ отъ общественици, чувалъ съмъ даже отъ устата на колеги, народни представители, да казватъ: „Народътъ си е добре, само парици си нѣма: иначе, ядене, пиене — до Бога“. Другъ е въпросътъ, ако се гледа, когато нѣкой голѣмецъ или народенъ представителъ посети нѣкое селище. Естествено, на неговата трапеза ще има и печено прасенце, ще има и пържени пилета. Но това, споредъ мене, не се дължи на състоятелност, на чорбаджилѣкъ, а се дължи повече на престо-вутото славянско гостоприемство, което е вгнѣздено, което е присѣщо на нашия народъ. Това гостоприемство стига дотамъ, че, ако българинътъ нѣма, въ заемъ ще вземе, но пакъ ще посрещне и ще изпрати по царски своя гостъ.

Заклучението е едно: че народътъ не е добре.

Отъ много мѣста се чуватъ гласове, че, ако се посегнѣло на спестяванията, щѣла да се минира, щѣла да се разруши една отъ най-голѣмитѣ добродетели у нашия народъ — спестовността. Да не бѣда криво разбранъ. Азъ съмъ на сѣщото мнение. Но, отъ друга страна, ние имаме народната мѣдростъ, народната поговорка, която казва: „Бѣли пари за черни дни“. Ако се вземъ въ тия нѣколко думи, че видимъ, че много нѣщо ни казватъ; че видимъ, че тѣ ни казватъ, че българинътъ не е проидоха, не е развѣй-прахъ, че българинътъ не живѣе день за день, а, на-противъ, съ една сериозностъ, съ една загриженостъ гледа на утрешния денъ.

Мисля, че, ако моментътъ наложи едно постѣгане, макаръ и минимално, макаръ и нищожно, на тая спестовностъ, това нѣма да бѣде причина да се унищожи тая добродетель, това чувство, което е вродено въ българина и което е насадено у него отъ вѣковетѣ.

И азъ съмъ съгласенъ съ всички ви, че, ако се посегне на спестовността, естествено, ще пострадатъ и банки, ще пострадатъ и частни вложители, а може би, ще бѣдатъ засегнати най-много тия, които никакъ не трѣбва да се засѣгатъ. Но, г. г. народни представители, ние знаемъ, че нашиятъ народъ има и друго едно качество. Ние видѣхме, че българинътъ е надрасналъ себе си. Това той го доказва презъ войната. Той самоотвержено и доблестно слагаше

по бойните полета най-ценното, което може да има човек — слагаше живота си, и го слагаше във интереса и за величието на народа си, слагаше го във интереса и величието на отечеството си. Е добре, нима на сжщия този българин, ако във нйкой върховен момент се наложи да направи нйкоя нищожна жертва, ще му трепне окото? Нима на тйзи дребни спестители, които сж пестили от коравия си залък и които знаят какво е нищета, ако днешният момент им наложи да отделят нйщо, за да подкрепят тйхния гладуващ, тйхния страдащ брат, нйма да направят това със задоволство? Напротив, ако съзнават, че моментът е такъв, тй биха се чувствували горди, биха се чувствували доволни, че въ такъв един момент ще бждат въ състояние, като незнайни воини — да извършат едно велико дйло. И ако отиждесе чуют роптания против това, то ще бждат гласовет на тйзи, които сж навикнали никога да не губят въ живота, ще бждат гласовет на тйзи, за които може би парата е цел въ живота.

Ако погледнем улицата, ако се вслушаме въ кафенетата, там се говори много. Едни сж за пълно опрощаване на дълговет, други сж за опрощаване наполовина, трети викат да не се създават закони, които да покровителствуват мошеничеството, да покровителствуват батакчилик. За голйма чест на българския народ, г. г. народни представители, батакчиит измежду него се броят на пръсти, и, ако има такива, тй, още когато сж замислили да извършат това позорно дйло — батакчиликът — сж се предохранили от всички закони, тй сж неуязвими от законит. Можем ли ние въ днешния момент да наречем батакчия добродушния селянин, който от ранни зори до късна вечер, приведен над ралото, пори земята и се мъчи да припечели нйщо за себе си, а ко-свенно или пръко да подпомогне и държавата? Е добре, повй друг вътър: сж един главоломнен скок всички земеделски произведения се обезцениха от 20 до 80%. Виновен ли е този сжщият земеделски стопанин, че днес, не по негово желание, не е въ състояние да посрйща задължения, които е направил преди години? Как можем да го виним, че той не иска да плаща дълговет си, поради това лошо, ужъ вродено му качество, каквото е батакчиликът? Виновен ли е честният еснафин или търговец, който преди 5—6 години, да кажем, е сключил заем с оглед да разшири или да подобри своята работа, разчитайки, че сж честен труд, сж денонощна работа ще може да припечели нйщо и за себе си, и да посрещне задълженията си? Разрази се буря, унищожи всичко градено от него, пресйче всичкит му пжтища към бждещи кроежи и перспективи. Той нйма днес кжде да вложи своя труд, нйма от какво да изкара прехраната си. Нима той е виновен за собственото си зло? Не по негово желание е дошло то.

Напълно съм съгласен, че ако се отиде дотам — азъ мисля, че ако моментът налага да се отиде дотам, то би се отишло — да се посегне на спестяванията, най-напред ще пострадат тйзи банки, за които трбва най-много да дължим: Земеделската банка, Централната кооперативна банка и всички нейни сателити — популярнит банки. Съ тая си мисъл не искам да подчертая, че трбва да се посегне на тйзи банки, но искам да подчертая, че при затруднено положение, въ което масит сж изпаднали днес, почти е невъзможно тй да излзат от него без странична подкрепа.

Въ настоящия законопроект не се засйга и друга една категория длжници. Азъ не искам да бждат тй включени въ законопроекта, защото това е невъзможно, но искам да напомня, че въ близко бждеще трбва да създадем закон и за тйх, защото и тйхното положение е не по-малко окаяно от онова на другит категории длжници, които се обхващат от законопроекта. Това сж, г. г. народни представители, бжжанцит от всички поробени български краища, които намбрия приют въ братска България. Тй дойдоха тук преди години. Всички знаем, че чрез специален заем тй бйха обзаведени. Бйха им раздадени коне и волове, които навремето се купуваха по 10—12 хиляди лева чифтът; бйше им раздаден земеделски инвентар; бйха им раздадени семена, които тогава се купуваха по 7.50 л. килограмът; построиха им сжщи, които струват по 70—80 хиляди лева; раздаде им се земя, която се оцени по 2—3—4 хиляди лева декарът. Това не бйха, може би, много пари навремето, когато цената на житото бйше 8 л. килограмът, но днес сжщият този бйжанец-земеделец, комуто е дадена тая земя, трбва да изкара от нея нйщо и да плати задълженията си.

И ако на тази категория длжници не се направят необходимит облекчения въ близко бждеще сж един

специален закон, естествено, че тй отъ денъ на денъ ще затъват все повече и не ще могат да изплатят нищо на държавата, нито да припечелят нйщо за себе си.

Въ чл. I, г. г. народни представители, на настоящия законопроект се казва, че той обема всички задължения, възникнали до 1 януарий 1931 г. Специално за тютюнопроизводителнит райони, кждето кризата не спрй до 1930 г., а кждето именно следъ тази година продължи спадаването на ценит на тютюнит — презъ 1930, 1931 и 1932 г., задълженията именно презъ тйзи години най-много се направиха тамъ. И азъ предлагамъ въ чл. I, вмйсто „1 януарий 1931 г.“, да бжде предвидено „до 31 декемврий 1932 г.“. Всйки може да направи справка и да се увери, че главоломното спадане ценит на тютюнит бйше именно презъ 1930, 1931 и 1932 г.

Въ законопроекта има и друга празнота, а именно, че облекчения на закона засйгат задължения отъ 3.000 л. нагоре, а има длжници, и то най-беднит, които не сж имали възможност, щйли сж да вземат, но толкова им е бил кредитът — взели сж 500, 1.000, 2.000 л. Именно на тйзи длжници, които сж най-очуканит от сждбата, законът не прави никакви облекчения. Азъ предлагамъ, законът да засегне задълженията отъ 500 л., за да дадем възможност и на тйх бедни хора да уредят постепенно задълженията си, въпрйки тй да ни се виждат дребни. За този, който има 1 милион лева, 100-тй хиляди лева сж нищо, но този, за когото 3.000 л. сж повече, може би, отъ 3 милиона, ще почувствува това облекчение.

Б. Петров (д): Задължения въ такъв размър днес не ги търсят.

В. п. Димитров (мак): Търсят се.

П. Мърмев и И. Ингилизов (мак): Оставете го да се изкаже.

Б. Петров (д): Азъ го само допълвамъ.

В. п. Димитров (мак): Сжщо така предлагамъ да има един мораториум отъ минимумъ 3 години, който ще се смйта като един заздравителен период (Д-ръ И. Бешков и К. Караджов ржкоплтскат), презъ което време ще се даде възможност, така да се каже, на длжника да си отиде, да може да замисли от кжде да намбрия срйдства, по какъв начинъ да устрои работит си така, че навреме да почне да плаща задълженията си. Подчерта се и преди мене, че следъ като законът влзе въ сила, следъ като почнат да се уреждат задълженията и на всйко 6-месечие ще трбва да се внася, ние ще видимъ, че ако не следъ 6 месеца, то следъ година, следъ година и половина като круши ще почнат да падат един по един тйзи, които сж искали облекчение по този закон и които сж смйтали, че ще могат да платятъ.

Правя и друго едно предложение, г. г. народни представители, което смйтамъ, че не е пръкомърно, а именно, всички натрупани лихви до влизането въ сила на настоящия закон за въ бждеще се разсрчват и се изплащат безлихвено, а лихвата 6% остава само за главницата, за капитала. Да поясня мисълта си. Лихвит на просрочени дългове, които сж се натрупали до деня на влизане въ сила на настоящия закон, да бждат разсрочени, съгласно закона, и за въ бждеще да се изплащат безлихвено, а лихвата 6% да тече само за капитала, за главницата.

Отъ друга страна, смйтамъ, г. г. народни представители, че би могълъ да се намбрия нйкакъв начинъ да се поопрости, така да се каже, и процедурата. Защото вие виждате сами, проучвали сте законопроекта, колко много сложна е тя. Азъ не посочвамъ начинъ, по който да стане туй, обаче казвамъ, че би могълъ да се намбрия такъв начинъ.

Г. г. народни представители! Този въпросъ се дебатира много тукъ. Вие всички, съ заинтересованост и съ внимание следйхте дебатит, вие, всички видйхте, че въпросът за задълженията не е въпрос за отделни лица, не е въпрос за отделни съсловия, а е въпрос, който засйга почти цйлия български народ. Ето защо на днешното правителство, на днешната Камара се падна дълът да разрешава един въпрос, колкото труден, толкова сериозен, толкова и деликатен. Азъ мисля, че въ такъв момент всйки от нас трбва да съзнае, че върховен дългъ му налага да забрави своята партийна принадлежност, върховен дългъ му налага да захвърли въ сметъта своит амбиции и желания и съ общи усилия всички да потърсят пжтя, съ общи усилия всички да създадатъ

нѣщо, да намѣрятъ срѣдния пѣтъ и да се осмѣстятъ неосмѣстимата поговорка: и вѣлжѣтъ ситѣ, и агнето здраво.

Вѣрно е, азъ не отричамъ, че когато е въпросъ за докопване до властѣта, че се подбиратъ начинитѣ и срѣдствата за това. Сѣщо така е вѣрно, че властимащитѣ си служатъ съ позволени и непозволени срѣдства, за да могатъ да я задържатъ за себе си. Мене не ме интересува това. Азъ не зная, кой ще си отиде и кой ще дойде — не искамъ и да знамъ. Азъ само едно зная, г. г. народни представители: зная, че трѣбва да се създаде законъ, който да задоволи нуждитѣ на тѣзи, които сѣ ни изпратили тукъ; че трѣбва да се създаде законъ, който да даде реални резултати, а не само законъ, който ще бждемъ принудени още утре ние или тия, които ще дойдатъ следъ насъ, следъ като се убедятъ въ неговата безполезностъ, да го измѣнятъ.

Съ тѣзи нѣколко думи азъ завършвамъ. Както казахъ, нѣма да ви цитирамъ цифри и данни — тѣ станатъ много, цитирани бѣха отъ всички оратори.

Заявявамъ отъ името на нашата парламентарна група, че по принципъ ще подкрепимъ законопроекта. (Ръкоплѣскания отъ мнозинството) Обаче, ако не се направятъ сѣществени промѣни въ него, той нѣма да даде резултатитѣ, които се очакватъ. (Ръкоплѣскания отъ македонцитѣ и отъ мнозинството)

Председателствуващъ Н. Шоповъ: Има думата народниятъ представителъ г. Георги Геновъ.

Г. П. Геновъ (р): (Отъ трибуната) Г. г. народни представители! Не съмъ излизалъ на тая трибуна презъ кратковременното ми пребиваване тукъ, въ тая свещена сграда, като народенъ представителъ, съ такова свито сърдце, като народенъ представителъ, както тая вечеръ въ тоя късенъ часъ. Защото законопроектъ, който е сложенъ за обсъждане отъ народното представителство, макаръ нагледъ да представлява само една брънка отъ редицата социални и стопански въпроси, които по необходимостъ занимаватъ и ще трѣбва да занимаватъ българския Парламентъ, азъ чувствавамъ, че отъ начина, по който ще се разреши въпросътъ за задълженията, ще се посочи до голѣма степенъ, каква ще бжде работата на Парламента по другитѣ въпроси и по какъвъ начинъ той ще трѣбва да ги разрешава. Защото, г. г. народни представители, цѣлиятъ свѣтъ живѣе въ една страшна криза, но кризата, която засѣга земеделскитѣ страни, е нѣщо феноменално въ историята на политическата икономия. Всичко онова, което представляваше голѣма ценностъ преди години, днесъ ние го виждаме обезценено. Всичко онова, което се квалифицираше като богатство, ние днесъ го виждаме само като една жалка останка отъ минало величие. Г-да, Житото, което се продаваше 7-8 л. килограмътъ, днесъ се пордава на международния пазаръ само 1.50 л. Царевичата, които имаше цена 4-5 л. килограмътъ, днесъ се продава само за вѣсѣлки 60-70 стотинки. Тююнътъ, който дълги години крепѣше валутата на България, който даваше толкова ресурси и на българскитѣ държавни бюджети, и на българското стопанство, днесъ е загубилъ може би 4/5 отъ своята стойностъ. Всичко това, г. г. народни представители, сочи голѣмото бедствие, което сполетѣ земеделскитѣ страни и което бедствие, за наше нещастие, нѣма да се изживѣе скоро. Колкото и да желая да бжда оптимистъ, като наблюдавамъ онова, което става по цѣлия свѣтъ въ областта на земеделското стопанство, кара ме да дойда до заключение, че кризата въ земеделието не е изживѣна и ще продължава може би още повече да се задълбочава. И, наистина, ако хвърлимъ погледъ върху онова, което статистиката ни дава за цената на хранитѣ, ние констатираме че има едно постоянно намаление въ ценитѣ на земеделскитѣ произведения отъ нѣколко години насамъ. Цената отъ 1930 г. е много по-долу отъ цената въ 1929 г.; тая отъ 1931 г. показва едно по-голѣмо намаление, а тая отъ 1932 г. — още по-голѣмо намаление. По тоя начинъ ние идваме до днешната цена, която се сведе на международния пазаръ срѣдно до 1.50—1.60 л. за килограмъ жито. А цената на житото, г-да, опредѣля до голѣма степенъ и цената на всички други земеделски произведения.

На какво се дължи тая криза? Дължи се главно на две причини. Първата е, че заокеанскитѣ страни развиха по единъ страшенъ начинъ своето земеделско производство презъ войната. Тогава, когато за нуждитѣ на милионитѣ армии трѣбваше храна, тамъ, задъ океанитѣ, разработиха се хиляди хектара земя и се произвеждаха голѣми количества храни. Тѣ се търсѣха, тѣ имаха цена и, естествено, земеделието се развиваше тамъ кресчендо. Ако хвърлимъ

погледъ върху онова, което статистиката на Обществото на народитѣ ни дава въ това отношение, ще констатираме, че засѣзната площъ въ свѣта се увеличава отъ 1909-1912 г. до 1930 г. въ следнитѣ размѣри: въ Съединенитѣ щати — отъ 19 милиона на 26 милиона хектара; въ Канада — отъ 4 милиона на 12 милиона хектара; въ Австралия — отъ 3 милиона на 6 милиона хектара; въ Аржентина — отъ 6 милиона на 9 милиона хектара. Само Европа въ туй време намалява своето производство. Но какво става следъ свършването на войната? Въ Европа, особено следъ 1925 г., всички индустриални страни започватъ да се реагариизиратъ. Азъ имамъ предъ менъ статистиката на Обществото на народитѣ за развитието на земеделието въ Австрия. Въ продължение само на 20 години, отъ 1909 година до 1929 г., въ Австрия става следното увеличение на земеделското производство: жито, отъ 1.900.000 квинтала на 2.695.000 квинтала; ръжъ отъ 2.300.000 квинтала на 4.600.000 квинтала; ечмикъ отъ 800.000 квинтала на 2.200.000 квинтала; овесъ отъ 1.900.000 квинтала на 4.200.000 квинтала; цвекло отъ 765.000 квинтала на 6.158.000 квинтала или 8 пѣти повече, въ сравнение съ производството презъ 1919 г. И, най-после, картофи отъ 5.400.000 квинтала на 25.000.000 квинтала или почти 5 пѣти повече.

Сжщата тази картина ни дава Италия, Италия, която въ 1913 и 1914 г. произвеждаше за себе си само 40% отъ нуждното ѝ жито, тази година, която е рекордна, дава 92% отъ онова, което е необходимо, и то при едно увеличение на населението срѣдно 18-20% въ това време.

Сжщото нѣщо става днесъ въ Германия, където вносътъ на жито се ограничава, за да може германскиятъ народъ да се храни съ онова, което неговата почва произвежда — ръжъ и картофи.

Ето причината, поради която се задърсти международниятъ пазаръ и нѣма изгледи, че въ скоро време ще имаме покачване ценитѣ на земеделскитѣ произведения. И заради това азъ казвамъ, това е единъ фактъ, който заслужава да обърне вниманието на управницитѣ на земеделскитѣ страни. Тѣ има да се справятъ съ едно мъчно положение, което нѣма скоро да отминѣ, което ще трѣбва, обаче, да се санира, да се лѣкува съ срѣдствата, съ които всѣка държава разполага колкото и да сѣ малки тѣ. Ще трѣбва, следователно, всѣка една държава да се стреми да видоизмѣни земеделското производство, да го насочи въ друго едно направление, а не само да произвежда зърнени храни, които сѣ въ сжщностъ най-обезценени и за които може да се каже, че нѣма изгледи да получатъ по-голѣми цени. Г. Рузвелтъ се опита да ограничи засѣзната площъ, но не успѣ Онѣзи, които сѣ разработили известни площи и сѣ хвърлили милиони за тѣхното разработване, особено тамъ, въ Съединенитѣ щати и въ Канада, където се разработиха грамадни пространства земи, не сѣ наклонили да ограничатъ засѣзната площъ. Въ Европа, както казахъ, навсѣкжде става едно увеличение на засѣзната площъ и едно подобрене на производството. Да ви посоча пакъ Италия. Докато преди войната срѣдно на декаръ тамъ сѣ получавали 105-110 кгр., тази година достигатъ до 160 кгр., благодарение на подобрената, които сѣ направени. Ето, виждате тия страни, които нѣматъ достатъчно производство на жито, засилятъ производството на такова и искатъ по пътя на стопанската авархия да станатъ независими отъ всѣкакъвъ вносъ отъ вънъ. И Мусолини преди нѣколко дни заявява: „Това, г-да, е не само голѣмъ стопански успѣхъ за насъ; това е единъ въпросъ за правото ни да воюваме; ние ставаме независима държава въ време на война; ние имаме храни да изхранимъ нашето население, когато нашитѣ граници бждатъ затворени“.

А. Радоловъ (з): Само че нѣматъ вжглища.

Г. П. Геновъ (р): Естествено, г-да, при това положение, навсѣкжде виждаме единъ страшенъ ударъ, който пада върху земеделскитѣ страни, който влошава извѣрдно много положението на земеделското население, и то заточва да изнемогва. То не само не е въ сжстание да плаща своитѣ дългове, но, забележете, то започва да живѣе при крайно оскѣдни условия, особено тамъ, където разчита само на производството на зърнени храни, на жито, на ръжъ, на царевича, на овесъ и т. н.

Предъ мене си азъ имамъ едно писмо, което е отправено отъ едно село въ Провадийската околия, с. Невша, може би познато на мнозина, станция на желѣзницата между Каспичанъ и Провадия, отправено до народни представители въ Варненското окръжие. Нека ви прочета, какво се пише въ това писмо, подписано отъ стотина души селяни-земеделци отъ това село: (Чете) „Имайте предъ видъ“ — се обръща това население къмъ своитѣ народни представители — „че намалението, което искаме,

не е по наше желание. Ние желаем — казват — да плащаме, но една страшна нужда ни налага да искаме отлагане или намаляне на нашите плащания. Защото, докато ние тук продаваме нашите произведения от 20 до 25 л. крина жито, бобъ на същата цена, фий от 20 до 25 л., ечемикът от 8 до 9 л. и всички произведения на най-ниски цени, купуваме килограм захар 28 л., килограм ориз — 18 л., килограм сол — 5 л., един джамъ за селска къща от 30 до 40 л., най-проста басма от 20 до 30 л., пакетъ мора от 400 до 500 л. и пр.

„Само ние знаем какъ и отъ где живѣемъ. Цѣлото си производство, безъ да сѣемъ, безъ да ядемъ, безъ даже да помислимъ за облѣкло, освѣтление или издръжка на денгъта си въ училище, да го продадемъ, не стига да изплатимъ данѣцитъ си, а отъ где пари да плащаме тежки лихви и задължения?“

И завършватъ съ единъ апелъ къмъ народнитъ представители да се проникнатъ отъ това бедствено положение, въ което е изпаднало българското село, казвайки: „Здравъ селянинъ, здрава държава, слабъ селянинъ, слаба държава“. (Ръкоплъскания отъ земеделците)

Г. г. народни представители! Че бедствието е голѣмо, всички ние го чувствуваме. Кждето и да отидете въ България, навсѣкѣде вие констатираете едно голѣмо обедняване — единъ фактъ, който нѣма защо да го криемъ. Може би, има единици, които сж добре, може би, 5—10% отъ населението е добре, но грамадното мнозинство, г-да, е зле, и азъ чувствувамъ дълбоко въ моето сърдце тая болка, която преживява цѣла България. Преди нѣколко време азъ бѣхъ въ единъ градъ на Източна България. Дойде при мене единъ селянинъ. Носи 260 л. въ ржката си, плаче и казва: „Г. професоре! Продадохъ цѣла кола царевича и получихъ 260 л.; какво да правя съ тѣхъ?“ А колко получавате преди нѣколко години? — „Повече отъ хиляда лева!“ И азъ, г-да, въ съзнатъ на селянинъ видѣхъ голѣмото бедствие, което сполетѣ България, което сполетѣ българския земеделецъ, което сполетѣ всички земеделски страни. Г-да! Ще кажатъ нѣкои: „демагогия“, ще кажатъ нѣкои: „прекаленъ сантиментализъмъ“. Не, г-да, това е действителностъ. Жалка действителностъ, но действителностъ, г-да. Азъ я почувствувахъ дълбоко въ сърцето си. И всички вие, когато видите съзнатъ на тѣзи хора, които цѣла година работятъ, за да изкаратъ една шепа пари, съ които тѣ не знаятъ да плащатъ ли или да живѣятъ съ тѣхъ, вие сами ще разберете, че наистина тежко е положението на нашия народъ, голѣмо е бедствието, което ни сполетѣ. И заради туй ние, неговитъ избраници, сме повикани днесъ да промишляваме върху неговата съдба. Съ малкитъ срдства, съ които разполага българската държава, съ ограниченитъ ресурси, които дава българскиятъ народъ, да се грижимъ не да подобримъ неговото положение, а да го запазимъ поне въ днешното му положение, да не се влошава то повече, защото започвамъ да се опасявамъ, г-да, че неговото положение може да се влоши много повече, и тогава бедствието ще стане още по-голѣмо. Ние, г-да, имаме единъ голѣмъ дългъ да запазимъ селото, да запазимъ селянина на село. Защото при онова бедствие, което обхваща сега и градоветъ, при тая безработица, при това затваряне на фабрики, ако се компрометира животътъ на село, ако селското население дойде тукъ въ градоветъ, какво ще правимъ? Днесъ се чуди една Англия какво да прави съ своя безработенъ пролетариатъ. И Германия, и Италия се мъчатъ да изпратятъ безработнитъ по селата. Мусолини ги праща тамъ, кждето се пресушаватъ блатата, кждето прокарва своята интегрална бонификация. Хитлеръ сжщо се мъчи да ги праща въ Източна Пруссия да работятъ на латифундитъ и влиза въ конфликтъ съ ония, които го поддържаха — съ голѣмитъ поземлени магнати въ Пруссия. Ако у насъ селското население напустне селото и дойде въ града, бедствието ще бѣде много по-голѣмо. Всѣки държавникъ има единъ повелителенъ дългъ да помисли по този голѣмъ въпросъ. Селото на всѣка цена трѣбва да бѣде полкрепено. Основата на българския животъ е и ще си остане селото. Може въ града, най-после, да има и беднотия, и голѣмо богатство, обаче градътъ у насъ представлява само 20% отъ населението, а селото представлява 80%. И ние имаме дългъ да запазимъ това население въ селото, като му създадемъ условия да може да живѣе. И заради туй въпросътъ за задълженията за сѣга, безспорно, цѣлото население. Азъ мисля все пакъ, че особено внимание трѣбва да бѣде обърнато къмъ селското население, къмъ неговото положение, за да можемъ да го запазимъ въ селото. Г-да! Азъ не говоря при страстно, азъ говоря онова, което чувствувамъ, азъ говоря онова, което моятъ умъ и моята съвѣсть подсказватъ. Азъ разбирамъ, че при днешното положение, ако държавата не може да запази селото,

ако не може да запази селското население, действително бедствието у насъ ще се увеличи. И ние, повтарямъ, имаме всички дългъ, като правителство и като законодатели, да употребимъ всички наши усилия да запазимъ селянина въ село, защото той само тамъ може да бѣде производител и само тамъ може да твори блага, отъ които чака цѣлата държава. (Ръкоплъскания отъ мнозинството) Бедствието въ селото, г-да, дойде, отъ една страна, отъ голѣмото обедняване; но, отъ друга страна, бедствието въ селото, тѣй както и въ града, дойде и по други причини. Ние, г. г. народни представители, имаме една погрѣшна стопанска политика, която действително създаде тежки условия за цѣлия народъ и особено за селото. Каква бѣше тая стопанска политика? Политиката на едно увлѣчение къмъ задлъжняване преди нѣколко години у всички съсловия, поради което селото задлъжнѣ не по неговитъ сили, особено не по днешнитъ неговитъ сили. Както селянитъ, така и гражданитъ се увлѣкоха, започнаха да купуватъ много, започнаха да живѣятъ по-нашироко и задлъжнѣха. Задлъжнѣха, г-да, при лихви невъзможни, каквито на Западъ се смѣтатъ действително като нѣщо чудовищно — 20—25—30%! Това бѣше второто голѣмо бедствие, което сполетѣ селото. Защото, ако бѣше само обедняването, безъ тия колосални задължения, които легнаха върху селянина, все пакъ неговото положение би било много по-леко. Но сега, при тия задължения, които въ голѣма степенъ се състятъ отъ капитализирани лихви и то при проценти, каквито не сж познати никжде на Западъ, много естествено е, че положението на селото е още по-тежко.

Какви бѣха лихвенитъ проценти, вие ги знаете, азъ нѣма да ги повтарямъ. Даже популярни банки у насъ даваха пари съ 18%; дори и Земледѣлската банка даваше пари съ 12%, а при просрочие — 14%. На Западъ земеделскиятъ кредитъ е между 4 и 5%; даже, когато е за подобрения, той е нѣкой пътъ и подъ 4%. Ние не можемъ да мечтаемъ за това. Но въ всѣки случай лихвата преди нѣколко години бѣ действително нѣщо аномално. Аномално бѣше отъ страна на всички банки, които прибираха влогове сжщо така при голѣми лихви. Имаше частни банки, които плащаха 15% влогова лихва. Г-да! При тая лихвоимска вакханалия — вакханалия я наричамъ азъ, защото да давашъ ти за влогъ 15% и да давашъ паритъ отъ влога на производителното население съ 20 и 25%, за това друга дума азъ не мога да намѣря — при тая, казвамъ, лихвоимска вакханалия, която се вършеше безогледно отъ всички, не можеше да не дойде това положение. Ние тогава не мислѣхме за тази лихва и никой не мислѣше; всѣки смѣташе, че може да плаща и 40% лихва. Но животътъ не търпи такива произволи; завъртѣ се колелото и ние дойдохме въ днешния день при едно тежко положение, когато ще трѣбва да решаваме въпроса за задълженията въ нашата страна, която е една земеделска страна. Защото, г. г. народни представители, да не правимъ аналогия между задълженията въ една индустриална страна и тия въ една земеделска страна. Въ една индустриална страна въпросъ за задълженията почти не се поставя. Защо? Защото основата на живота си остава храната. Шомъ като цената на храната е висока, тогава нивото на цѣлия животъ се поддържа на една висока степенъ. Да вземемъ за примѣръ Германия, да вземемъ за примѣръ Италия — тамъ, кждето житото плаща, 5, 6 и 6½ л. вносно мито. Тамъ земеделецътъ намира на мѣстния пазаръ винаги цена 8 л. Шомъ като той продължава да продава житото по оная цена, по която го е продавалъ преди нѣколко години, за него криза нѣма, защото той получава толкова, колкото е получавалъ и преди 5 години. Тамъ нѣма туй катастрофално падане на ценитъ на земеделскитъ произведения, както това стана у насъ, кждето действително падането на тия цени е революционно, както е въ Югославия, въ Ромъния и въ Унгария. Така че не може да се прави аналогия между индустриалнитъ страни — които чрезъ вноситъ мита на хранителнитъ продукти поддържатъ едно високо ниво на живота — и земеделскитъ страни по отношението на задълженията. Въ Франция, която тази година имаше опасностъ да може да изнася жито, макаръ че въ миналото внасяше, още презъ февруарий правителството вземъ решение и постави една твърда цена на житото 1-15 франка за килограмъ, което прави нѣщо около 6 л. И забележете, че френскитъ земеделци сж съвършено недоволни отъ тая цена. Тукъ, въ нашата библиотека, се получава единъ вестникъ „La voix de la terre“; това е органъ на новата французка земеделска партия, която се формира тамъ. Четете и ще видите, колко много тѣ протестираатъ противъ тая ниска цена на житото, определена отъ френското правителство, макаръ че правител-

ството пожертвува около 200 милиона франка, за да може да поддържа тая висока цена на житото. Така че, повтарям, аналогията, която някои правят по въпроса за задълженията между индустриалните и земеделските страни, не може да се прокара.

Има и още едно друго обстоятелство. Въ индустриалните страни работническото няма задължения. Това сж хора, които живеят от днес за утре, които получават въ сжбота своята заплата, и може би до понеделникъ я изхарчват. Следъ туй вземат на кредитъ и въ сжбота пакъ получават нова заплата. Затова въпросъ за задължения за тяхъ няма. И когато тамъ и земеделското население е поставено при туй положение, което азъ казахъ — когато има една висока цена на хранитѣ — много естествено е, че тамъ въпросътъ за задълженията се решава леко. И ако става тамъ въпросъ за задълженията, то е за задълженията на индустриата. Но забележете, г-да, ценитѣ на индустриалните произведения не сж намалени тъй, както ценитѣ на земеделските. Професоръ Мануилеско, който идва тукъ преди 2½ месеца и говори въ салона на Академията на наукитѣ, подчерта, че отношението между ценитѣ на земеделските произведения и тия на индустриалните произведения е 16 къмъ 40. Докато за земеделските произведения коефициентътъ е 16, за индустриалните той е 40 — 2½ пѣти сж по-сжщпи индустриалните произведения, отколкото сж земеделските. Така че индустриата няма особени загуби. Задълженията на индустриата много лесно могатъ да се изплащатъ, поради поддържането на почти едни и сжщи цени на индустриалните произведения, каквито цени имаха до 1929 г. Така че въпросъ за задълженията въ една остра форма, повтарямъ, се слага само за земеделските страни, и затуй нашата задача и задачата на всички държави сж една подобна стопанска структура, като България, е много тежка.

Но, какъ може да бжде разрешенъ въпросътъ за задълженията въ страна като нашата? Може да бжде разрешенъ по нѣколко начина.

Първиятъ начинъ е следниятъ. Както казахъ, въ индустриалните страни, кждето се поддържа едно високо ниво на живота, има една висока цена на хранитѣ. Земеделецътъ тамъ получава това, което е получавалъ за килограмъ жито, или за килограмъ царевица, или за едно яйце преди 1929 г., следователно, проблемата за задълженията тамъ не е остра.

Вториятъ начинъ, това е инфлацията — това, което практикува Америка. Американските земеделци направиха колосални задължения, г-да. Пакъ въ в. „La voix de la terre“, имаше една статия върху задълженията на американските земеделци. Тамъ се изнасяше, че до 1912 г. американските земеделци сж имали едно задължение около 800 милиона долара. Това задължение, следъ последните войни особено, пораста на 12 милиарда долара. Следователно, 14 пѣти се е увеличило задължението въ продължение на 20 години. Защо? Защото се подобряватъ земеделските стопанства, разработватъ се нови земи и най-после, всички започватъ да живеятъ по-охолно, смѣтайки, че цената на житото ще бжде толкова висока, каквато бѣше презъ време на войната, или непосредствено следъ войната.

Дойде, обаче, кризата тамъ, и правителството, за да отговори на много нужди, между които и на нуждата да се разреши въпросътъ за задълженията, започна сж подбиване цената на долара, сж свалянето на долара. Сж падането на долара, безспорно, се постигна едно разрешение на въпроса за задълженията, обаче инфлацията може да се практикува само въ една страна, която има богатства, която има резерви, която изкуствено може да понижава цената на своята пара, и когато пожелае, да я спре. Такава е Англия, такава е Съединенитѣ щати, такава е и Япония. Напр., Япония, въ продължение само на нѣколко месеца, въ връзка сж онова, което стана по-рано въ Англия сж намаление цената на лирата, и това, което стана напоследъкъ въ Америка сж намаление цената на долара, започна да намалява цената на йената. Последната е изгубила вече 40% отъ своята стойностъ, и днесъ японската йена въ Амстердамъ представлява само 60% отъ своята стойностъ. Това е едно сръдство не само за улеснение плащането вътре въ държавата, но е едно сръдство за международна конкуренция. Въ всѣки случай едно падане, намаление цената на парата, една инфлация действително улеснява въпроса за плащането на задълженията, но тя си има и обратната страна.

Министъръ-председателъ Н. Мушановъ: Обаче житото не поскжпна въ Америка, а животътъ поскжпна.

Г. П. Геновъ (р): Да. — Обаче, казвамъ, инфлацията си има и обратната страна. Споредъ последните констатации, въпрѣки спадането на долара не се получи увеличение цената на житото. И азъ мога да ви цитирамъ тукъ мнението на единъ голѣмъ икономистъ, какъвто е Михелсонъ, който въ една статия казва следното: (Чете) „Подобна неопределеност не може да продължава дълго. Рѣзкитѣ колебания на валутния курсъ не само че принасятъ грамадни загуби на американското народно стопанство, но не помагатъ на основната целъ на Рузвелта, да повиши цената на суровитѣ стоки, чиито цени иматъ тенденция къмъ понижение и, изчислени въ злато, струватъ днесъ много по-млако. Това предизвиква ново нарастващо недоволство. Ценитѣ падатъ, защото се понижава покупателната способност и то както въ мировъ масщабъ — поради обезценяването на долара, лирата и японската йена — така и на вътрешния пазаръ. Фактъ е, че едно ново падане на долара не ще предизвика съответно покачване ценитѣ на продуктитѣ“. Отъ тукъ мжчнотията на американското правителство. Защото, г-да, вѣрно е, че сж спадането на долара се получи едно временно поскжпване на хранителните продукти и материали, но сжщевременно настжпи едно обедняване на населението; то не е въ състояние да купува, защото работникътъ не може да получи толкова увеличение на заплатата, каквото е падането на долара, а получава почти старата заплата, ограничава своитѣ нужди и става едно задръстване на пазара. Заради туй последните сведения върху плана на Рузвелта — който се титулува не като планъ, а като експериментъ на Рузвелта; никой не казва, че това е планъ, защото никой не е сигуренъ, че наистина ще успѣе тоя планъ — сж, че сръща съпротива не само отъ ню-йоркскитѣ банкери, но сръща съпротива и отъ самитѣ работници, които не виждатъ да се повишава тѣхната заплата сж обезценяването на долара и виждатъ, че фактически се поставятъ въ едно много по-тежко положение, отколкото сж били по-рано.

Така че инфлацията, която нѣкои смѣтатъ, че може да разреши въпроса за задълженията, е единъ много опасенъ прецедентъ, който въ една такава страна, каквато е България, може да предизвика действително една катастрофа за нашето народно стопанство и особено за държавните финанси, последицитѣ отъ която катастрофа не могатъ да бждатъ поправени по никой начинъ. Заради туй ние трѣбва да изключимъ по много мотиви — азъ не мога да се спирамъ тукъ по-подробно върху тѣхъ — разрешаването на въпроса за задълженията чрезъ една инфлация. Чрезъ инфлация това е невъзможно да стане, и помнете ми думата, ще бжде много по-страшно, отколкото ако ние се опитаме сж други мѣрки да разрешимъ тоя въпросъ, който азъ смѣтамъ, че би могълъ да получи, ако не едно окончателно разрешение, то поне едно временно разрешение. Така че и този начинъ на разрешение въпроса за задълженията, чрезъ инфлация, ние трѣбва да го изключимъ, защото нѣмаме нито индийскитѣ махараджи, които да се явятъ въ наша помощъ, както ги има Англия, нито имаме грамадно количество злато, което Америка натрупа и продължава да купува, сж което злато утре може да спекулира на международния пазаръ. Ние сме една бедна страна и като отпунимъ инфлацията, не се знае кжде ще отидемъ и кжде ще се спремъ. И тогава, вмѣсто да създадемъ облекчения, може да създадемъ единъ стопански адъ въ България и да почнемъ да плачемъ за днешното време.

Заради туй азъ мисля, че инфлацията трѣбва да излѣзе отъ нашитѣ смѣтки и че трѣбва да търсимъ сж други, по-разумни сръдства разрешението на тоя действително голѣмъ въпросъ за насъ — въпросътъ за задълженията и специално за задълженията на земеделското население.

По-нататъкъ, г-да, азъ съмъ длъженъ да се спра върху законопроекта, който е поставенъ сега за разглеждане въ Народното събрание и да кажа моето мнение и мнението на моитѣ приятели върху съдържанието на тоя законопроектъ.

Преди всичко, г-да, азъ смѣтамъ, че законопроектътъ, който се слага на нашето внимание, ще трѣбва да разреши колкото е възможно по-пълно и по окончателно въпроса, който ни интересува; да даде едно увѣрение и на насъ, и на общественото мнение, и на длжници, и на кредитори, че наистина сж него се поставя начало за окончателното и пълно разрешение на въпроса за задълженията. И заради това азъ мисля, че първата задача на законодателя въ тоя случай трѣбва да бжде законопроекътъ за задълженията да бжде ясенъ и лесно разбираемъ за всички. Азъ бихъ казалъ: ако е възможно, още на другия следъ неговата публикация всѣки длжжникъ да знае точно въ какво положение се намира. Ето единъ въпросъ, който е отъ голѣмо значение, защото яснотата на законопроекта може

да успокои и кредитори, и длъжници. Така че, всичко онова въ законопроекта, което е мъгляво, неясно, което създава повод за различни тълкувания, трябва да бъде премахнато. Законопроектът трябва да бъде, повтарям, ясен и разбираем за всички.

Разбира се, това е винаги желанието на законодателя, но не винаги всяка материя се поддава на лесно разработване. Често пъти въпросите, които има да се уреждат, сж толкова много комплицирани, заплетени и сложни, толкова интереси се преплитат въ тях, че и да иска, законодателят не може да създаде съвсем ясни закони. Въ всеки случай целта на законодателя трябва да бъде: да създаде закони, колкото е възможно по-ясни и по-лесно разбираеми за всички, за които те ще се отнасят.

Законопроектът за облекчение на длъжниците, който ние ще гласуваме, трябва да отговаря и на друго едно условие. Той трябва да посочва на всички положението, въ което той ще ги постави, и то колкото е възможно без особени мъчнотии и формалности и без много средства, т. е. да не налага големи тежести на кредитори и длъжници. Защото, въ същност, г-да, каточели тикаме всички — и кредитори, и длъжници — към съдилищата, всеки един дълг го правим вече съдебен дълг. Аз мисля, че целта на законопроекта трябва да бъде да избъгне, колкото е възможно, тая опасност, и да потърси възможности за едно не съдебно и без комисии разрешение на въпросите.

Аз не казвам, че това може да се избъгне въ всички случаи, защото има комплицирани случаи, но там, където случаите сж по-прости, нека предвидим една административна процедура, при която ще може без мъка, без големи средства и без губене на много време да се уредят задълженията на по-големата част от нашите стопански деятели, особено на нашите земеделски стопани.

Като минавам, г-да, към разглеждане на самия законопроект, аз съмтам, че по принцип той трябва да се отнася до всички длъжници, че той трябва да обхваща всички задължения. Защо? Защото, г-да, бедствието не засяга само земеделците, занаятчиите и търговците. Земеделците бяха ударени първи, но въ една земеделска страна, където всичко е свързано съ земеделството, не може бедствието да не засегне и другите съсловия — не само занаятчийското и търговско съсловие, но и всички други съсловия. Обедняването, г-да, е общо. Когато и да попитате, всеки ще ви каже, че неговите ресурси сж намалени. Върно е, че ресурсите сж намалени по един или друг начин: държавата намали заплатите, намали пенсията, намали се работническата заплата въ голем размах, намалиха се и доходите на свободните професии. Един лъкар ми казваше онзи ден: „За 20, за 15, за 10 л. аз трябва да отивам да правя визита въ село, когато по-рано получавях 50, 60, 100 л. за визита“. Следователно, обедняването и намаляването ресурсите на всички е един факт, който никой не може да отрече. И аз мога да посоча, напр., мои колеги професори и други чиновници и пенсионери, които правиха къщи, като съмтаха да ги изплащат от увеличението през 1929 г. заплати, а сега, въ същност, не могат да ги плащат, защото онова, съ което трябва да плащат тия къщи, държавата им го отне, като им остави само това, което е необходимо, за да живеят. И аз мисля, г-да, че при това обедняване, онова, което ние ще определим на длъжниците да плащат, те ще го плащат, като ще отделят от своя заплата. Поне за 90% от длъжниците това е върно. Може би, само 10% от тях, които сж въ охолност, ще могат лесно да плащат, а по-големата част ще плащат, като не дождат, като лишават своите деца от това, което им е най-необходимо. А пък за развлъчения и удоволствия едва ли може да става дума въ този момент.

Затуй, като имам пред вид тези предпоставки въ този момент, аз съмтам, че трябва да се разшири законопроектът за всички длъжници. Може би не еднакви норми трябва да бъдат създадени за всички категории длъжници, но законът трябва да покаже грижа спрямо всички, защото държавата не може да бъде майка спрямо едни, а майка спрямо други. Същевременно законът трябва да държи сметка, щото онова, което ще определим да се плаща, трябва да отговаря на особеното състояние положение на нашите длъжници. Защото, г-да, въ правото има един принцип: законодателят не може да създава произволни отношения; той е повикан да играе много по-скромна роля — да дойде да регулира съществуващите отношения. Законодателят, който има амбицията да създава нови отношения по свой каприз, той веднага, на другия ден още, бива притиснат до стена, и неговите решения остават неприложени. Често пъти аз соча на моите студенти за примър Обществото на народите. Създадох го навремето, като една голяма

институция, която ще премахне войната, която ще разрешава всички международни спорове по мирен начин. Видяхме колко много то е изпреварило условията на живота, и колко много уставът му е неприложим и не може да спре конфликтите. И днес това Общество на народите едва ли не го отричат всички, даже и ония, които бяха най-големите негови крепители. Същото е, г-да, и съ законодателството. Законодателят въ държавата трябва да създава такива закони, които да отговарят на реалните отношения въ живота, и затуй неговата задача е да проучи внимателно тези отношения, да проучи внимателно възможностите и само съобразно съ тях да законодателствува. Заради туй никога един законодателят не може да си прави илюзията, че той е властен да урежда тъй, както си ще, отношенията между хората. Това теорията на правото го отрича и то е опровергнато от всички тези, които сж се мъчили да създават закони, както те желаят, по свой каприз, без да държат сметка за съществуващите отношения.

По-нататък, г-да, аз съмтам, че действието на закона трябва да се разшири за всички длъжници, включително и ония, чийто актив е по-малък от половината им пасив. Моите съображения, г-да, сж, че когато ние се стремим да облекчим длъжниците, трябва да имаме пред вид и друга цел: колкото е възможно, по-малко хора да изхвърлим на улицата. Това, което се каза от г. министър-председателя, че най-после, който ще мре, нека мре, аз мисля, че не може да бъде това социална задача на държавата, особено въ днешния момент. Напротив, държавата трябва да има амбицията, и оная даже, който ще падне, и него да вдигне. Разбира се, който вече е умрял, него не може да вдигне, но който дава признаци на живот, нека държавата се опита да го спаси.

Министър-председател Н. Мушанов: Аз казах, че който е умрял, не мога да го възкреса.

Г. П. Генов (р): Нака като лъкаря се опитаме даже да направим чудеса, защото дори когато пациентът вече умира, лъкарът пак се мъчи да намбри някое спасение за него, по чудо. Така че и на ония длъжници, на които активът е 40 или 45% от пасива, да се даде облекчение. Ако те могат да устоят — добре. Ако се види, че и при туй облекчение, което им се дава, не могат да се съживят, тогава те сами по себе си ще загинат, но нека законодателят не ги осжда, нека законодателят има милост към тях.

Министър-председател Н. Мушанов: Г. Генов! Въ най-благодатните години нямаше ли хора, които пропаднаха, поради стопанските условия и закони?

Г. П. Генов (р): Имаше, но, аз казвам, законодателят не трябва да ги осжда, нека животът ги осжди; нека се даде и на тях възможност да се ползват от облекченията, от които се ползват другите.

Министър-председател Н. Мушанов: Аз ви казвам, че и въ най-благодатните времена пропадат хора въ живота.

Д-р И. Бешков (з): За отделни личности — да; но тук има общо обедняване на цялото стопанство.

Министър-председател Н. Мушанов: Аз никога не съм казвал за цялото стопанство. Ако бях го казал, нямаше да правим закони.

Г. П. Генов (р): Ще ви кажа един примър. Един селянин има 50 декара земя; през 1929 г. тая земя струвала по 5.000 л. декарът — 250.000 л.; днес комисията ще я оцени по 500 или 1.000 л. декарът, общо 25 или 50 хиляди лева. Той, който е направил 100 или 150 хиляди лева дълг, може по силата на ограниченията въ законопроекта да не бъде облекчен, още повече, че не знаем, как ще решават комисията или съдилищата. Законодателят не трябва да създава такива ограничения, защото много бедни сяди или комисари могат да изключат маса хора и да им кажат: за вас нма облекчения. Така че, съмтам, ще бъде много по-правилно да дадем възможност и на онези, които нямат актив по-голям от половината на пасива, да се ползват от тези облекчения.

Спирам се, г. г. народни представители, на чл. 4. Аз съмтам, че мъчно може да става въпрос за състоятелни длъжници въ селата, и затова трябва да бж-

демъ по-ларжъ къмъ земеделѣското население — да не създаваме ограничения и да предоставяме на комисията да решаватъ, дали единъ земеделѣецъ е богатъ или не е. У насъ нѣма голѣми земеделѣски състояния. Вземете статистиката — нѣма да ви я чета — ще видите, че може би 80% отъ нашитѣ земеделѣски стопанства иматъ едва до 100 декара земя. Ние не можемъ да кажемъ, че у насъ сѣмъ богати хора тѣзи, които притежаватъ само 100 декари земя, особено сега, при туй обезценяване на земята, когато тя струва 500—600, най-много 1.000 л. декарътъ, и при туй обременяване на земята съ данъци и съ други тежести. Затуй не трѣбва да говоримъ за състоятелни длъжници въ селата, особено пъкъ при сегашното обедняване. И тукъ азъ искамъ да обърна вниманието ви върху единъ другъ, много интересенъ фактъ въ нашия стопански животъ, който фактъ, обаче, се изпуска изъ предъ видъ. Вие знаете ли, че въ България, която има 41 милиона декара работна земя, тая работна земя не представлява днесъ 40 милиарда лева богатство, когато София, при днешнитѣ пазарни цени, представлява едно богатство отъ 50 милиарда лева? Виждате ли парадокса? София сама струва повече, отколкото струва цѣла земеделѣска България, която храни цѣлата страна, храни и самата София. Има едно богатство, концентрирано другаде, не тамъ, където бѣше по-рано, когато общо нашето земеделѣско стопанство струваше 150—180 милиарда лева. Днесъ стойността на сѣщото това стопанство е слѣзла на 40 милиарда лева или дори още по-малко, а въ София става концентрация на богатства, стойността на които превъзхожда стойността на цѣла земеделѣска България. Това е единъ фактъ, който не може да се изпуска изъ предъ видъ отъ българския законодателъ. Но, понеже времето е напреднало, азъ трѣбва да бързамъ.

Сѣщо така азъ съмъ противъ изключването на длъжниците, чисто затруднено положение е резултатъ на извършено престѣпно деяние, непочтеностъ или разточителство. Ами тѣхнитѣ деца, ами тѣхнитѣ семейства? Бащата извършилъ убийство, отива въ затвора, вие ще изключите отъ облекченията по закона неговото семейство, ще го изхвърлите на улицата.

Министъръ-председателъ Н. Мушановъ: Ами децата на убития баща?

Г. П. Геновъ (рад): Или пъкъ бащата е разточителенъ. Може ли, посегне бащата билъ разточителенъ или непочтенъ, да оставите семейството му на улицата? Държавата има специална задача да се грижи особено за малкитѣ, за подрастващитѣ поколения, да не ги оставя на улицата; а тѣ ще останатъ на улицата, шомъ ликвидирате състоянието на бащата. Може би въ селата законътъ за челяднитѣ имоти да ги спаси, но въ градоветѣ или въ селата, когато селското семейство нѣма земя, такива деца ще бѣдатъ изхвърлени на улицата. Азъ смѣтамъ, че въ социалнитѣ задачи на държавата е да покровителствува тѣзи деца. Най-после, осѣдете бащата, оставете го да пропадне, убийте го даже, но държавата трѣбва да се погрижи за децата даже и тогава, когато тѣхниятъ баща не е оставилъ нищо. Защото, повтарямъ, това е социалната задача на държавата, споредъ моето разбиране.

Министъръ-председателъ Н. Мушановъ: Г. Геновъ, ами децата на убития?

Г. П. Геновъ (р): Най-после, правя една концесия. Нека децата на убития получатъ известно обезщетение.

Министъръ-председателъ Н. Мушановъ: Убитиятъ оставя деца. Какъ ще опростишъ задълженията на убиеца?

Г. П. Геновъ (р): Нека получатъ за убития си баща най-после едно обезщетение. Децата на непочтения или на разточителния не бива да бѣдатъ оставени на улицата, не бива по никакъвъ начинъ да бѣдатъ изключени отъ действието на закона.

По-нататъкъ, г. г. народни представители, изключватъ се отъ облекчения обявенитѣ въ несъстоятелностъ длъжници и тѣзи, които сѣмъ сключили предпазенъ или земеделѣски конкордатъ. И въ този случай, г-да, азъ съмъ на друго мнение. Ако, наистина, новиятъ законъ даде едно привилегировано положение на длъжниците, нека тѣ да иматъ право да се ползватъ отъ новитѣ облекчения — макаръ въпросътъ за тѣхнитѣ задължения да е решенъ вече — ако пожелаятъ да се възползватъ отъ новия законъ. Защото, когато се създава една по-късна привилегия на длъжниците, азъ смѣтамъ, че законодателътъ е разсѣждавалъ така: съ прежния законъ азъ не дадохъ

достатъчно облекчения, не можахъ да разреша въпроса; съ новия законъ, смѣтамъ, че азъ го разрешавамъ, понеже новиятъ законъ е по-благоприятенъ за длъжника или може да бѣде такъвъ. Въ такъвъ случай, нека се даде възможностъ на онѣзи, които иматъ предпазенъ или земеделѣски конкордатъ, да се възползватъ отъ новия законъ, особено ония, които навремето сѣмъ просрочили плащанията по стария законъ и сѣмъ изгубили правото да се ползватъ отъ него.

И. Куртевъ (нац. л. П): А тѣ сѣмъ 95%.

Г. П. Геновъ (р): Да, 95%. Но въ всѣки случай, тѣ не бива да бѣдатъ осѣждани на остракизмъ по закона, който създаваме.

Министъръ-председателъ Н. Мушановъ: Значи, да имъ се дадатъ нови срокове за издѣлжаване.

Г. П. Геновъ (р): Да имъ се облекчи положението. Сѣщо така да се постѣпи и съ длъжниците, които сѣмъ получили сѣдебно уреждане на дълговетѣ си, съгласно чл. 7 и последващитѣ отъ закона за облекчение на длъжниците отъ 16 априлъ 1932 г.

Смѣтамъ, г-да, че е справедливо законътъ да засегне и поръчителитѣ и солидарнитѣ длъжници, които по чл. 5 отъ законопроекта сѣмъ изключени отъ облекченията. Тукъ трѣбва да се потърси една по-подходяща формула. Най-после, могатъ да бѣдатъ изключени богатитѣ поръчителитѣ и богатитѣ солидарни длъжници. Но въ селата, където селянитѣ сѣмъ свързани толкова много, където Земеделѣската банка за една малка сума иска 3—4 души поръчителитѣ, опасно е, г-да, да се постановява това. „Ти си поръчителъ и не попадашъ въ категорията“, или „ти си богатъ, трѣбва да платишъ всичко“ — ще каже комисията. Тукъ трѣбва да се намѣри една друга формула. И затова азъ държа много, особено въ комисията, да се обърне внимание на този текстъ и да се потърси една формула, която е по-подходяща.

Но, г-да, азъ идвамъ на другъ единъ въпросъ. Въпросътъ е за базата, на която се разрешава самиятъ въпросъ за задълженията. Ревизия на тѣзи задължения не се прави; едно процентно намаление не се прави; едно процентно отлагане на задълженията сѣщо така не се прави. Законопроектътъ казва: *pacta sunt servanda* — всѣки единъ договоръ трѣбва да бѣде изпълненъ честно и добросъвестно отъ длъжника. Това е принципътъ въ правото, и при нормални условия никой не може да въстане противъ този принципъ, защото върху него почива цѣлото право, цѣлата правна система. Онзи, който е поелъ добросъвестно едно задължение, трѣбва и добросъвестно да го изпълни. Обаче ние се намираме при изключителни условия и тукъ идва да се приложи друго едно правно правило — *rebus sic stantibus*, че когато условията се промѣнятъ, ще трѣбва непременно да се действува по другъ начинъ. И, г-да, нека ви припомнимъ едно решение на германския касационенъ съдъ по този въпросъ, взето презъ 1922/1923 г., когато тамъ имаше инфлация, главоломно паднаше марката, когато всѣки день, всѣки часъ даже се промѣняше отношението между парата и стоката. Тогава именно германскиятъ касационенъ съдъ реши, че въ такъвъ случай не е важна нумерическата стойностъ на парата, важно е количеството на стокитѣ, които ще купишъ съ тѣзи пари. Това е едно знаменито решение на *Reichsgericht'a*. Той самъ, безъ намѣсата на законодателя, приложи правилото *rebus sic stantibus*. Защото бѣше несправедливо да се плаща съ една обезценена пара, както бѣше несправедливо онова, което стана у насъ презъ 1919-1920-1921 г., когато, при инфлацията, въ София ипотеки на сума 40—50 хиляди лева златни се платиха съ едно пияно и останаха 3—4 етажни къщи, които сега струватъ по нѣколко милиона лева безъ пари на тѣхнитѣ собственици. Това бѣше несправедливо. Въ Германия се създаде единъ специаленъ законъ *Aufwertungsgesetz*, споредъ който се валоризираха съ 25 до 30% ипотеки — ония задължения, които бѣха се изплатили въ сѣщностъ, поради обезценението на марката. Така, че, г-да, трѣбва да имаме предъ видъ, че при голѣмо, катастрофално падане въ ценитѣ, или при покачване на ценитѣ, прилагането на правилото *Rebus sic stantibus* се налагатъ отъ самия животъ. И на много мѣста го прилагатъ самитѣ сѣдилища и не чакатъ дори парламентитѣ. Това казва правната наука, и това е думата на правото. Тѣй като всѣко едно задължение, както въ нашия случай, което, изплатено въ оня размѣръ, въ който е било сключено преди 5—6 години, дава възможностъ на кредитора да получи три пѣти повече ценнооти съ тѣзи пари, естествено, въ този случай ние имаме едно незаконно обогатяване на кредитора. И

от гледна точка на правото, мене никой не може да ме разубеди, че ако платимъ на кредиторитъ точно онова, което сж дали преди 5 години, тѣ нѣма да се обогатятъ незаконно. Обогатяваме ги. Това е единъ фактъ, който се признава навсѣкѣ, даже въ Франция, кждето има едно малко мръдване на ценитѣ на продуктитѣ. И тамъ Делези и директорътъ на „Републикъ“, Емилъ Ларошъ, както това отбеляза и г. проф. Стояновъ, поддържатъ, че тамъ трѣбва да се търси едно намаление на задълженията съ 25% до 30%. А у насъ, кждето падането на ценитѣ на земеделскитѣ продукти е толкозъ голѣмо, толкозъ катастрофално, много естествено е, че въпросътъ за *Rebus sic stantibus* се налага самъ по себе си.

И ако, г-да, ние бихме имали само частни кредитори, тоя въпросъ би могълъ да получи едно разрешение въ нашия животъ съ едно законодателно предложение. Но у насъ въпросътъ е извънредно комплициранъ. Комплициранъ е поради факта, че голѣмата частъ отъ задълженията у насъ не се дължатъ на кредитори, които ще се обогатятъ незаконно, а се дължатъ на кредитори, които сж въ едно по-особено положение, именно, както казахъ, на кредитори, които сж самитѣ дребни спестители, и спрямо сждбата на които ние не можемъ да бждемъ безразлични.

По сведенията, които дава Народната банка на 30 юний 1933 г., ние имаме въ Земледѣлската банка, въ кредитнитѣ кооперации и въ Спестовната пощенска каса влогове на сума 5 160 000 000 л.: въ Българската централна кооперативна банка — 764 000 000 л., въ популярнитѣ банки — 1 894 000 000 л., или всичко въ тия дѣлжавни и обществени банки имаме влогове на сума 7 818 000 000 л. Въ голѣмитѣ акционерни банки имаме 2 557 000 000 л., и въ малкитѣ — 960 000 000 л. Или всичко, влоговетѣ възлизатъ на 30 юний т. г. на 11 281 000 000 л.

И сега, вниманието на законодателя трѣбва да бжде привлѣчено отъ положението на тѣзи вложители, защото тѣ сж безспорно една голѣма частъ отъ българската нация, една голѣма частъ български граждани. Ние не можемъ да бждемъ по никой начинъ безчувствени къмъ тѣхната сждба. Напротивъ, държавата има всичкия интересъ, като прави облекчение на длъжницитѣ, да вземе грижата за защитата на тия влогове. И азъ бихъ казалъ, държавата, съ цѣлия си исполнителски ръстъ, нека се изправи и да гарантира тия влогове. Особено влоговетѣ въ държавнитѣ банки — тѣ сж на дребни спестители и тия дребни спестители трѣбва да получатъ една законна защита отъ държавата. Но, казватъ нѣкои: „Самата държава нѣма кредитъ“. Особено в. „Миръ“ много обича да поддържа тая теза. Но, г-да, държавата остава все пакъ най-солидната и най-силната социална креация, създадена отъ човѣшката култура. Надъ нея нѣма никой и подъ нея нѣма нищо по-силно. И затуй държавата, която е вѣчна, която не умира, както не умира една нация, може действително да направи твърде много за гарантирането на тия вложители. Даже една бедна държава, като българската, все пакъ е въ състояние да направи твърде много, защото, както казахъ, най-мощната креация, която разполага съ империумъ, съ правото да заповѣда, да налага, това е държавата. И затова азъ казвамъ, че въ този случай държавата може и трѣбва да гарантира тѣзи спестители. И въ такъвъ случай много естествено е, че самитѣ спестители могатъ да бждатъ спокойни, защото тѣхнитѣ влогове ще погинатъ тогава, когато погине българската държава. Има единъ принципъ въ държавното право, че държавата е вѣчна, че тя не умира, особено не умира държавата въ XX-ия вѣкъ, както никоя нация не умира. Тя може да живѣе мжчно, може да прекара кризи, но въ всѣки случай тя е най-здравата, най-живава организация, която е създавалъ животътъ. Нѣма нищо по-здраво, по-солидно, по-живава отъ държавата.

Министъръ-председател Н. Мушановъ: И човѣкъ живѣе, но е сиромашъ.

Г. П. Геновъ (р): Човѣкъ живѣе, но държавата живѣе надъ човѣка и надъ поколѣнията.

Министъръ-председател Н. Мушановъ: Но и тя може да бжде сиромашъ.

Г. П. Геновъ (р): Сиромашъ, но все пакъ е държава и разполага съ сила. — Така че, г-да, азъ казвамъ, че би било добре да се потърси една нова база за разрешение на този въпросъ. Напр., г. д-ръ Бешковъ предлага отлагане на една частъ отъ задълженията, като се раздѣлятъ тѣ на два транша. Азъ бихъ казалъ, напр., единиятъ до 10 години, а да бжде опредѣленъ минимумътъ на разсрочки и съ низки лихви отъ 5—6%, а другиятъ траншъ

Б да остане въ едно неопредѣлено положение, въ безлихвенъ мораториумъ за нѣколко години. По този начинъ ние бихме могли, отъ една страна, да гарантираме портфейла на банкитѣ и частнитѣ кредитори, ако щете, а, отъ друга страна, действително да облекчимъ населението.

Или пъкъ второ едно решение. У насъ, г-да, въпросътъ за лихويمството е много страшенъ. Азъ имамъ тукъ сведения, даже ипотечарни задължения сж били съ 30% лихва, а хирографарни задължения и съ по-висока лихва. И заради туй днесъ, когато имаме единъ законопроектъ, който предвижда намаление на лихвата на 6%, азъ питамъ: защо да се приложи този процентъ 6% отъ 1 януарий 1934 г., а да не се приложи съ задна дата, отъ когото започна, напр. кризата — отъ 1929 г. и да се направи едно намаление на лихвата съ задна дата? По този начинъ ще се получи едно облекчение на задълженията, и справедливо облекчение, защото онова, което е взето надъ 6% или надъ 8%, действително е незаконно.

И. Куртевъ (нац. л. П): За всички задължения.

Г. П. Геновъ (р): За всички. — По-нататъкъ, г-да, азъ смѣтамъ, сжщо така, че разсрочката трѣбва да бжде не до 10 години, а да бжде опредѣленъ минимумътъ на разсрочката и да отиде до 15 години даже. Сжщо така, г. г. народни представители, азъ смѣтамъ, че предвидениятъ въ законопроекта лихвенъ мораториумъ до 2 години не трѣбва да го даватъ комисии, а трѣбва да го даде законодателътъ по единъ опредѣленъ и ясенъ начинъ за всички. Две години ли ще бжде, три години ли, но да го даде законодателятъ. Бждете сигурни, г-да, че тогава всички ще се успокоятъ. Защото, ако въ тоя законопроектъ има нѣщо положително, то е мораториумътъ — той ще успокои населението. А онова, което е лошото въ закона, това сж комисии.

Д-ръ И. Бешковъ (з): Не само комисии.

Г. П. Геновъ (р): И затуй азъ се обявявамъ противъ системата на комисии. Комисии, г-да, ги оставете само за комплицирани случаи, но ги махнете за случаи, кждето въпросътъ може да се разреши отъ самия законодатель, особено пъкъ за селата. Недейте разкарва селското население въ градовѣтъ, не го влачете по тѣзи комисии, освободете го по възможностъ отъ тѣхъ. Много е изтерзанъ този народъ, пощадете го, не го заставяйте да харчи по тия комисии, не оставяйте да му се налага единъ новъ данѣкъ отъ 600—800 милиона лева, които той трѣбва да плати презъ идущата 1934 г. Законодателятъ би трѣбвало да потърси едно по-лесно разрешение на въпроса, да остави комисии за по-голѣмитѣ задължения, да ги прати въ сждилищата, а за малкитѣ задължения, особено за селскитѣ, да се погрижи чрезъ административни мѣрки или по другъ начинъ да разреши въпроса, безъ едно подобно усложнение, което ще бжде много тежко за нашето селско население, което ще трѣбва да ходи въ града, да плаща на вещи лица и т. н. И после, г-да, сигурни ли сте, че тия комисии нѣма да се поддаватъ на корупция? Знаете нашиятъ животъ колко е падналъ морално. Нека се пазимъ да не се корумпиратъ тия комисии, защото корумпирани на едно-две мѣста, помнете, ще компрометиратъ цѣлата система. Да не се каже само веднѣжъ, че ели-кой си комисия, право или криво, решавала съ подкупъ — ще се компрометира цѣлата система. Азъ съжалявамъ, г-да, че ще трѣбва да свърша, защото времето ми вече изтече.

Азъ ще се обявя сжщо така противъ това произволно право на комисии да решаватъ тѣ сами. Г-да! Правото на тия комисии е толкова широко, колкото на никой сждъ. Даже азъ бихъ казалъ, че това е правото на Пилатъ Понтийски — „имамъ право да те пушна, имамъ право да те разна“. Азъ мисля, че законодателятъ не може и не бива да имъ дава такива широки права. Даже въ Швейцария, кждето въ гражданския законъ се дадоха твърде голѣми права на сжда, кждето сждътъ все пакъ трѣбва да решава публично предъ цѣлия народъ, предъ цѣлото обществено мнение, се казва: не оставяйте такива широки права на сждията. Затуй смѣтамъ, че и комисии, които се създаватъ по този законъ, трѣбва да действуватъ при ясни норми на закона.

Поради напредналото време трѣбва да завърша, г-да. Бележитѣ, които направихъ, ги направихъ напълно добросѣдствено. Направихъ ги, г-да, съ целъ да обърна вниманието на почитаемото народно представителство върху известни дефекти на законопроекта, дефекти въ нѣкои отношения много сжществени. Защото, когато разрешаваме

една толкова деликатна проблема, каквато е проблемата за задълженията, трябва да бъдем крайно внимателни, да не би, вмѣсто да изпишемъ вежди, да извадимъ очи. И заради това азъ смѣтамъ, че тия бележки, направени тъй добросъвестно и съ искреното желание да се създаде нѣщо, колкото е възможно по-съвършено, колкото е възможно по-облекчително за задължилитѣ български граждани, ще намѣрятъ одобрително внимание и отъ страна на народното представителство, и отъ страна на почитаемото правителство и ще бъдатъ взети въ съображение, когато ще се редактира законътъ въ окончателна форма въ комисията.

Г-да! Азъ смѣтамъ, че като се обърне сериозно внимание на тия бележки, които и азъ и други преди мене направиха тукъ, отъ трибуната, безъ да се паргизанствува — азъ оставямъ настрана ония, които партизанствуватъ съ този законопроектъ, а говоря за ония, които добросъвестно искатъ да допринесатъ нѣщо за подобреніе му — казвамъ, като се обърне сериозно внимание на тия бележки, на тия подобрения, които се предлагатъ, ние считаме, че може не само да се обедини болшинството около законопроекта, но, г-да, ще може да се обедини и голѣма частъ отъ българския Парламентъ, а най-вече ще може да се обедини народътъ. Защо при разрешението на този въпросъ ние трябва да имаме предъ видъ едно: народътъ трябва да остане доволенъ. Днесъ нѣма нито единъ другъ въпросъ въ България, който да интересува цялата страна, като въпросътъ за задълженията. И кредитори, и длъжници само това ги интересува. Ако се разреши този въпросъ правилно, спокойствието ще дойде, а ако въпросътъ се разреши неправилно, бъдете сигурни, че, вмѣсто да подобримъ, ние ще влошимъ положението още повече. Никой не се интересува днесъ нито за международнитѣ отношения, нито за бюджета, нито отъ другъ нѣкой въпросъ, а се интересува само отъ въпроса за задълженията. И затова, повтарямъ, народното представителство трябва да обърне особено внимание на този въпросъ. Въпросътъ е голѣмъ, въпросътъ е важенъ, въпросътъ е същественъ. Само ако се вслушаме въ всички добросъвестни критики, направени отъ чисто сърдце и искрена душа, само тогава можемъ да създадемъ съвършенъ законъ, ще успокоимъ всички и ще минемъ голѣмия прагъ, който се изпръчва и предъ Парламента, и предъ правителството съ този законопроектъ. Ние сме повикани да държимъ екзаменъ, какъто рѣдко се държи, да държимъ зрѣлостенъ изпитъ, и то зрѣлостенъ изпитъ, на който никой нѣма да ни подсказва и да ни остави да преписваме, а трябва всички добросъвестно да изпълнимъ дълга си до край, като създадемъ единъ колкото се може по-съвършенъ законъ. (Ржкоплѣскания отъ нѣкои отъ мнозинството)

Министъръ-председателъ Н. Мушановъ: Моля да се прекратятъ дебатитѣ.

Д. Ачковъ (нез): Коста Лулчевъ ще говори.

Министъръ-председателъ Н. Мушановъ: Добре, нека вземе думата.

Председателствуващъ Н. Шоповъ: Има думата народниятъ представителъ г. Коста Лулчевъ.

К. Лулчевъ (с. д): Хайде утре да бъде.

Министъръ-председателъ Н. Мушановъ: Кога въ 11 ч. е имало толкова слушатели?

К. Лулчевъ (с. д): Кога се е разглеждалъ въ 11 ч. такъвъ законопроектъ?

Министъръ-председателъ Н. Мушановъ: (Къмъ говориститѣ) Кога въ ваше време въ 11 ч. презъ нощта сме заседавали съ 100 души народни представители?

А. Пиронковъ (д. сг): Въ наше време банкитѣ винаги бѣха пълни.

Министъръ-председателъ Н. Мушановъ: Както виждате, ние седимъ да слушаме.

К. Лулчевъ (с. д): (Отъ трибуната) Г. г. народни представители! Азъ чувствавамъ всичкото неудобство да се изкажа въ този късенъ часъ по единъ такъвъ важенъ и голѣмъ въпросъ. Не че народни представители не сѣ на мѣстата си въ този моментъ, . . .

И. Драгойски (д): А вашитѣ къде сѣ?

Министъръ-председателъ Н. Мушановъ: Моля ви се, г-да!

К. Лулчевъ (с. д): . . . но има мнозина, които не се интересуватъ и отсъствуватъ.

П. Деневъ (р): Само вашитѣ другари народни представители отсъствуватъ.

А. Капитановъ (з): (Къмъ К. Лулчевъ) Какъвъ упръкъ правите, когато вашата група я нѣма?

К. Лулчевъ (с. д): Ако започнемъ така, не зная кога ще свършимъ. Азъ искахъ да направя една декларация, че ще бъда много крагъкъ. (Нѣкои отъ мнозинството ржкоплѣскаха) Ако така започвате, обаче, не гарантирамъ за края.

Тъкмо поради тоя късенъ часъ азъ искахъ да кажа, че това което може и трябва да се каже по законопроекта, ще се мѣча да го кажа само съ нѣколко думи.

Д. Ачковъ (нез): Сѣдната гладенъ не раздава правосѣдие.

К. Лулчевъ (с. д): Вѣрно е, г. г. народни представители, че никой законопроектъ и никое мѣроприятие на никое управление не сѣ привличали толкова много общественото мнение, както този законопроектъ. Това показва, че наистина въпросътъ е много голѣмъ и че къмъ него трябва да се отнесемъ много сериозно. Но, като е голѣмъ и сериозенъ въпросътъ, той трябва да бъде разрешенъ и достатъчно смѣло, за да се получатъ резултати такива, каквито се очакватъ отъ нашата общественост.

Тукъ се изнесоха много статистически данни. Ние можемъ да бъдемъ само благодарни на всички онѣзи г. г. народни представители, които си направиха трудъ да ни изнесатъ такъвъ голѣмъ статистически материалъ, за да ни убедятъ въ важността на въпроса и за да ни внушатъ на насъ, народнитѣ представители, че трябва сериозно и смѣло да го разрешимъ. Но струва ми се, че и безъ тѣзи статистически данни, както народнитѣ представители, така и всички отъ вънъ, сѣ достатъчно много убедени, че не може повече да се продължава безъ единъ законъ, който да уреди тази материя въ нашата страна. И правъ е г. министъръ-председателътъ, като бърза тая вечеръ да свърши. Но нека ми позволи да кажа, че неговото бързане иде съ закъснение. Време бѣше за тоя законопроектъ много по-рано, време бѣше той да бъде внесенъ още миналата сесия, да не река още по-миналата сесия.

А. Капитановъ (з): На 21 юний! . . .

К. Лулчевъ (с. д): На 21 юний този въпросъ се разрешаваше на друго мѣсто; и твърде скръбно и трагично е, че той не може да бъде днесъ разрешенъ тъй, както тогава, на 21, се разрешаваше.

П. Деневъ (р): Тогава не е разрешаванъ.

К. Лулчевъ (с. д): Тогава лесно се разрешаваше.

Д. Ачковъ (нез): Съ демагогия.

К. Лулчевъ (с. д): Тогава той бѣше навсѣкжде: той бѣше центъръ и на агитации, той бѣше центъръ и на платформи. Той бѣше важниятъ, голѣмиятъ въпросъ, и въ всѣко село и при всѣко агитационно събрание той се разрешаваше тогава най-радикално. Тогава играеха сюнгеритѣ. Сега каточели тукъ за сюнгери не се приказва.

Министъръ-председателъ Н. Мушановъ: Въ манифестата ни никѣде не се говори за сюнгери. Азъ ще ви прочета манифеста.

А. Капитановъ (з): Да, не е казано никѣде.

А. Пиронковъ (д. сг): Цѣла България проглушихте съ тоя въпросъ. Ще ви покажемъ манифеста утре.

Министъръ-председателъ Н. Мушановъ: Азъ никакво задължение къмъ народа въ това отношение не съмъ поемалъ. Ще ви чета манифеста на Народния блокъ, за да видите какво казва.

А. Пиронковъ (д. сг): Утре ще ви го донесемъ.

Д. Ачковъ (нез): Върно е, въ манифеста нѣма такава нѣщо, но заповѣди по гарнизона има.

К. Лулчевъ (с. д): Не можете да чуete, г. министър-председателю, какво е приказвано на селскитѣ събрания.

П. Деневъ (р): Който съ сѹнгерѣ е бърсалъ влоговетѣ, да си обърше срама отъ лицето.

А. Циганчевъ (з): Никѣде нѣма казано за сѹнгерѣ. Само единъ Димитъръ Христовъ може да говори за сѹнгерѣ — първиятъ ораторъ на „Националното“ движение!

К. Лулчевъ (с. д): Както и да е, г. г. народни представители, всичкото това сочи за голѣмината на въпроса и всичкото това сочи за необходимостта отъ едни смѣли и радикални мѣрки за разрешаване тоя въпросъ.

Ние, социалистѣ, считаме, че въпросътъ за задълженията не е единъ изолиранъ въпросъ на нашето стопанство и че той е единъ отъ въпроситѣ, съставлящи голѣмия комплексъ въпроси, около стопанското заздравяване и около стопанския животъ у насъ. И никой не бива да си прави илюзии — нека още въ началото да го кажемъ — че разрешаването на тоя въпросъ по единъ или по другъ начинъ — тъй, както е въ проекта или тъй, както последниятъ може да бѣде измѣненъ въ комисията — ще значи премахване на стопанската криза.

К. п. Цвѣтковъ (д): Това никой отъ насъ не казва.

К. Лулчевъ (с. д): Тѣкмо това азъ искамъ тукъ да кажа, за да не си правимъ илюзии, а да се отнесемъ сериозно къмъ въпроса. Въпросътъ действително е една частина отъ голѣмитѣ въпроси, които ни занимаватъ — за състоянието на стопанството и за грижитѣ, които трѣбва да положимъ за подобрението, за запазването и за заздравяването на нашето стопанство.

Азъ искамъ да премина направо къмъ законопроекта и да свърша много бърже съ моята декларация.

Законопроектътъ на правителството — такъвъ, какъвто е, тъй, както ни се представя — поставя предъ насъ два въпроса: първиятъ въпросъ сѣ мѣрkitѣ, които той препорѣчва, мѣрkitѣ, които той ни дава, за да се облекчи положението на длѣжника и да се заздравѣ кредитътъ; вториятъ въпросъ, който, мисля, не е по-малкъ и по-безинтересенъ отъ първия, е въпросътъ за перспективитѣ, които тия мѣрки, които тоя законопроектъ ще открие предъ насъ и предъ нашето стопанство.

Ще успѣе ли тоя законопроектъ, такъвъ, какъвто е, да разкрие една възможностъ за спокойствие въ нашия стопански животъ, ще успѣе ли той да създаде едно заздравено и спокойно стопанство, или ще отегчи още повече положението?

Какво ни дава, впрочемъ, законопроектътъ? Безъ да се спирамъ на подробноститѣ му, трѣбва да отбележа, че ядката на тоя законопроектъ се съдърѣва въ нѣколко члена; всичкото останало е процедура и формалности — процедура мѣчна, формалности отегчаващи положението на тия, които искаме да облекчимъ; страшни формалности, формалности, които ще накаратъ мнозина отъ тия, които иматъ нужда отъ облекчения, да се откажатъ отъ тѣхъ. Защо, г. г. народни представители, ще убиемъ една хубава идея съ едни излишни формалности, за да оставимъ у ония долу, за които ние се грижимъ, впечатление, че народното представителство не може да бръкне въ раната и да каже ясно, открито, какво трѣбва и какво е необходимо? Кой ще изпълни тѣзи формалности? И клетви ще се полагатъ, и срокове ще се спазватъ, и ипотеки ще се записватъ, и при нотариуси ще се ходи, и хиллади и хиляди формалности ще се извършватъ, които ще отнематъ и времето, и срѣдствата на тия, които ние ще облекчаваме! И дори, ако допустимъ, че това, което нѣколко члена даватъ въ законопроекта, е едно облекчение, формалноститѣ ще убиятъ и ще удушатъ това облекчение. Нѣма нужда отъ тѣзи формалности, нѣма нужда отъ дълги процедури и отъ безконечни закони. Въпросътъ е важенъ, въпросътъ е голѣмъ, въпросътъ е общественъ. Голѣмитѣ и важни въпроси се разрешаватъ съ два, съ три члена. Такава реформа дайте, такава разрешение на въпроситѣ дайте — ясно, открито, кратко, та утре, когато тоя ясенъ и кратъкъ законопроектъ стане законъ, стане достояние на всички, да може всѣки единъ, който е заинтересованъ по тоя законъ, да бѣде въведенъ въ него и да го разбере съ единъ погледъ. Това е единъ голѣмъ дефектъ въ този законопроектъ.

Азъ зная възражението, което ще ми се направи: материята е сложна, въпроситѣ сѣ много, начинитѣ за разрешаването имъ сѣ тежки, трѣбва да се намѣрятъ форми, трѣбва да се запазятъ формитѣ. Г. г. народни представители! Добре е да пазимъ формитѣ, но надъ формата стои друго. Мене ми се струва, че съ тѣзи форми ние можемъ да докараме работата дотамъ, че тоя голѣмъ и тежъкъ общественъ въпросъ да вземе да се разрешава безъ законъ, хората да си го разрешаватъ сами за себе си.

К. п. Цвѣтковъ (д): То е най-хубавото.

К. Лулчевъ (с. д): То е, може би, най-хубаво, но то е и най-страшното.

Обаче законопроектътъ такъвъ, какъвто е, какви облекчения дава? Първото облекчение е разрешаване на задълженията за единъ периодъ до 10 години.

Г. г. народни представители! По тоя пунктъ много се говори. Почти всички отъ преждеговорившитѣ, обаче, не одобриха тая разсрочка, която се дава съ законопроекта. При сегашното състояние на нашето стопанство, при сегашнитѣ му доходи, при сегашната стопанска мощъ на нашия стопанинъ, 10-годишната разсрочка на задълженията, вмѣсто да облекчи, ще омѣчни още повече нашия стопанинъ. Освенъ това тази 10-годишна разсрочка е максималната разсрочка, която може да се даде. Комисиятѣ сѣ, които ще опредѣлятъ въ всѣки отдѣленъ случай каква разсрочка да се даде. Така че въ случай X разсрочката може да бѣде 10 години, но въ случай Y тя може да не бѣде 10 месеца.

Г. г. народни представители! Какво е ръководило създателя на законопроекта, когато е опредѣлялъ тая разсрочка? Желанието да се облекчи стопанинѣтъ? Съ тази разсрочка, обаче, така, както тя се дава съ законопроекта „до 10 години“, той нѣма да бѣде облекченъ. И затова азъ мисля, че тая разсрочка не може да остане 10 години или до 10 години. Сегашното състояние на нашето стопанство, ако искате задълженията да бѣдатъ изплатени, налага непременно разсрочката на задълженията да бѣде много по-голѣма. А ако искате задълженията да не бѣдатъ изплатени, оставете сегашната редакция — „до 10 години“.

Второто облекчение, предвидено въ законопроекта, е намаляване лихвата за старитѣ задължения. Да, г. г. народни представители! Създателятъ на законопроекта се е погрижилъ, за да могатъ да бѣдатъ изплатени тия задължения, да се намали лихвата за старитѣ задължения на 6%. Но когато законната лихва днесъ, за текущитѣ задължения, е 8%, какво намаляние на лихвата правите, като предвиждате да се плаща лихва 6% за старитѣ задължения? Когато положението на нашия стопанинъ-длѣжникъ е такова, че той не може да плаща въобще дълга си, облекчаваме ли го като намаляваме лихвата на 6%? Сериозно ли искаме да облекчимъ нашия стопанинъ? Сериозно ли искаме да му дадемъ възможностъ да посрѣща задълженията си? Сериозно ли се отнасяме къмъ него, като му намаляваме лихвата на 6%? Ако това не е подигравка, не знамъ какво е!

Министър-председателъ Н. Мушановъ: Все такива подигравки да виждаме.

К. Лулчевъ (с. д): Да, г. министре, подигравка е, защото, повтарямъ да кажа, щомъ днесъ законната лихва е 8%, съ какво облекчавате длѣжника за старитѣ му задължения, като опредѣляте лихвата за тѣхъ на 6%?

А. Капитановъ (з): А на старитѣ задължения колко бѣше лихвата?

Министър-председателъ Н. Мушановъ: Гой да попита кооперациитѣ; тѣ ще му кажатъ.

К. Лулчевъ (с. д): Азъ нѣма да прескоча и тоя въпросъ. — Когато създаваме тукъ законопроектъ за облекчаване, азъ нѣма да питамъ тогава или онотова. Ние питаме васъ, които законодателствувате: какъвъ е мотивътъ ви да опредѣлите лихвата въ тоя размѣръ? Съобразявате ли вие този процентъ съ състоянието на стопанството, за да си позволите тоя разсрочъ, да обложите българското стопанство — земеделско, занаятчийско, търговско съ единъ процентъ отъ 6% за старитѣ дългове?

Г. г. народни представители! Азъ не считамъ, че има облекчение. Ако ние ще искаме да дадемъ облекчение, облекчението въ този пунктъ, що се отнася до лихвата, ще трѣбва да бѣде малко по-радикално. За всички стари

задължения, за които се отнася тоя законопроект, ние ще тръбна обезпачено да оставим единъ безлихвентъ периодъ отъ нѣколко години, което значи единъ безлихвентъ мораториумъ, за да може стопанството да се приготви да посрещне първитъ си вноски по изплащане на задълженията. Другото, 6% лихва, значи отегчаване, въ смѣхъ, на длъжниците.

Третото облекчение, което законопроектътъ дава, това е отсрочката въ изплащането на първитъ вноски. Тая отсрочка споредъ законопроекта може да бѣде до 2 години. Азъ бихъ рекълъ, ако има нѣщо смѣхъ въ всичкитъ облекчения, които законопроектътъ дава, това е, може би, най-смѣхъното — отсрочката въ изплащането, което значи действително една грижа за стопанството, което значи действително да подготвимъ нашето стопанство, за да посрещне първитъ си задължения. Но, ако отсрочката за изплащането на първитъ вноски е така необходима, така наложително условие за изпълнение на задълженията, защо е потребавало въ законопроекта да се пише, че тая разсрочка може да бѣде „до 2 години“, което също така значи, че въ единъ случай тая разсрочка може да бѣде 6 месеца, а не знамъ дали нѣкъде нѣма да се случи, по усмотрение, тая отсрочка да бѣде само 2 месеца? Защо законодателътъ, защо авторътъ на законопроекта не намѣри въ себе си сили да постави една генерална отсрочка — 2 години? Нека да е 2 години, но 2 години да бѣде за всички задължения. Ако не се установи една генерална отсрочка за първитъ изплащания на всички задължения, тоя пунктъ, това облекчение въ законопроекта резултатъ нѣма да даде, облекчение нѣма да даде, подобрене на стопанството нѣма да даде.

Иде четвъртото облекчение — за да свърша съ всичкитъ — пропорционално намаление на прѣкомѣрно събранитъ лихви, пропорционално намаление съобразно съ известни условия. По този въпросъ наистинъ: нѣма какво да се каже. Всички ония, които искаха едно процентно намаление на задълженията, виждатъ, че го има. Но това е процентно намаление на прѣкомѣрно събранитъ лихви. Азъ бихъ задалъ само единъ въпросъ: има ли прѣкомѣрно събрани лихви? Ако, г. г. народни представители, има прѣкомѣрно събрани лихви...

Министъръ-председателъ Н. Мушановъ: Не „събрани“, бе, г. Лулчевъ! „За събиране“.

К. Лулчевъ (с. д.): Разбира се, както е писано.

А. Капитановъ (з.): „Прѣкомѣрни“ и „незаконни“ лихви не е едно и също.

К. Лулчевъ (с. д.): Ако има прѣкомѣрно събрани лихви — ще направимъ този етимологически разборъ, кое е прѣкомѣрно, кое е законно и противозаконно — трѣбва не законъ за облекчения въ този му видъ, а има законъ за лихвоимство.

А. Капитановъ (з.): Той е за занкциитъ само.

А. Циганчевъ (з.): Прѣкомѣрнитъ лихви сѣ законни.

К. Лулчевъ (с. д.): А-а, прѣкомѣрнитъ лихви сѣ законни! Ако приемете тази база, тогава разбирамъ законопроекта, тогава и вие го разбирате.

А. Циганчевъ (з.): Въ комисията ще дадемъ по-хубава редакция.

К. Лулчевъ (с. д.): Г. г. народни представители! Имайте предъ видъ размѣра на лихвитъ у насъ въ миналото и съобразете, че комисиятъ, които ще решаватъ въпроса, ще иматъ да се справятъ съ много трудности, за да решатъ, кое е прѣкомѣрното, кое е извънмѣрното, кое е противозаконното.

Това сѣ, г. г. народни представители, облекченията, които законопроектътъ дава. Кому дава той тия облекчения? Дава ги на три стопански категории: на земеделска-стопанинъ длъжникъ, на занаятчията-стопанинъ длъжникъ и на търговеца-стопанинъ длъжникъ. За законопроекта не смѣхъватъ на тая земя други стопански категории. За него не смѣхъва работникъ-стопанинъ длъжникъ — той вѣроятно е турецъ въ категорията на кредиторитъ!

Министъръ-председателъ Н. Мушановъ: Не съмъ го слагалъ тамъ. Тамъ той ще бѣде оцетенъ.

К. Лулчевъ (с. д.): За законопроекта не смѣхъва и дребниятъ служащъ длъжникъ, не смѣхъватъ и маса други професии — да не ги изброявамъ.

Е добре, г. г. народни представители, ако авторътъ на законопроекта е намѣрилъ у себе си сили да разграничи стопанскитъ съсловия и да каже: „Вие, две или три съсловия, имате право на облекчения, но вие, други три или петъ съсловия, нѣмате право на облекчения“, той е погледналъ извънредно много леко на своята работа.

Министъръ-председателъ Н. Мушановъ: Искамъ да зная, кои сѣ тѣзи други 5 стопански съсловия.

К. Лулчевъ (с. д.): Ще Ви ги кажа.

Г. г. народни представители! Изнесоха се тукъ много данни, за да се докаже, че нѣма изолирано стопанско съсловие у насъ. Особено въ нашата страна всички съсловия сѣ свързани, и то по такъвъ начинъ, че не тоя законъ, а много още други закони не биха могли да ги развържатъ. И, следователно, азъ искамъ и по тоя въпросъ веднага да заключа: не може да се получатъ облекчения, когато тѣ се даватъ за отдѣлна категория длъжници; тия облекчения, дори когато се даватъ тѣ, както сѣ дадени въ законопроекта, не могатъ да постигнатъ благоприятенъ резултатъ, да създадатъ благоприятни стопански условия. И затова азъ веднага добавямъ: ако ще има облекчения, ще ги има за всички длъжници на тая земя. Вънъ отъ обстоятелството, че единъ длъжникъ е длъжникъ тукъ, а на друго мѣсто е кредиторъ, и че кредиторътъ е кредиторъ тукъ, а на друго мѣсто е длъжникъ, ако ще има облекчения, тѣ трѣбва да засѣгатъ всички длъжници, за да се получатъ действително ефикасни облекчения.

Законопроектътъ не дава облекчения на поржчителя. Той дава право на кредитора да си събере вземането на право отъ поржчителя, дори когато длъжникътъ получи предвиденитъ облекчения. Това е една несъобразностъ; това е една несъобразностъ особено за нашето селско стопанство. Тамъ кой е длъжникъ, кой е поржчителъ, мѣчно може да ги различите — тукъ длъжникъ, тамъ поржчителъ, на трето мѣсто поржчителъ, на четвърто мѣсто пакъ длъжникъ. Хората иматъ помежду си толкова много доверие — и сѣ го имали досега — за да могатъ съ лека ръка да се подкрепятъ единъ другъ и единъ на другъ, втори на трети сѣ ставали поржцителъ. И сега, когато длъжникътъ ще бѣде облекченъ, поржчителътъ нѣма да го облекчимъ! Азъ не съмъ чулъ мотивитъ за такова едно постановление въ законопроекта и ще бѣда действително любопитенъ, както ще бѣдатъ любопитни и всички г. г. народни представители, да чуятъ тия мотиви за такова едно разграничение на задълженията и на облекченията, които законопроектътъ дава.

Министъръ-председателъ Н. Мушановъ: Ще ги чуятъ, но особено чудно е, че адвокатитъ не ги разбиратъ.

А. Буковъ (з.): (Къмъ К. Лулчевъ) Нали кратъкъ ще бѣдешъ? Условието да се изпълни!

В. Коевски (нац. л. П.): Хайде, че огладнѣхме, бай Коста!

Н. Стамболиевъ (з.): Декларацията чети, бай Коста!

Председателствуващъ Н. Шоновъ: (Звъни) Моля ви се, г-да!

К. Лулчевъ (с. д.): Свършвамъ. Азъ не приказвамъ много. — Г. г. народни представители! За насъ всички трѣбва да е ясно, че бедствието е масово, че бедствието е обществено. Или ще лѣкуваме това обществено бедствие и ще вземемъ обществени мѣрки, или индивидуално ще лѣкуваме бедствието, което пакъ резултати нѣма да даде. И затова ние тукъ считаме, че е потребно облекченията да докоснатъ всички, че и мѣрките трѣбва да бѣдатъ обществени.

За да не се простирамъ и за да не ви отнемамъ повече времето, азъ искамъ веднага да кажа: всички мѣроприятия, всѣкакви закони, всички мѣрки за разрешаване въпроса за задълженията, ако не дадатъ едно процентно намаление на първоначалнитъ задължения, на главницата, резултатъ нѣма да дадатъ. Нищо повече ние въ този пунктъ не искаме, освенъ да се съобразимъ съ покупателната стойностъ на произведенията на нашето стопанство. Махнете всѣкакъвъ законъ; въпросътъ за задълженията може да бѣде разрешенъ безъ всѣкакъвъ законъ, ако вие имате въз-

можности и сили да премахнете тази разлика между стойността на стопанските произведения и стойността на монетата. Съобразете, уеднаквете или, с други думи, приключете ножицата и вие ще разрешите въпроса.

Г. г. народни представители, азъ зная, че едно такова искане за процентно намаление на задълженията отъ много страни се счита не само за невъзможно, не само за неприемливо, но се таксува и като демагогско. Не е демагогско, г. г. народни представители, едно предложение и едно желание — киквито вече много се изказаха тукъ — което претендира и което иска задълженията да бъдат намалени въ размѣра на намаление стойността на нашиятъ стопански произведения, преимуществено на нашиятъ земеделски произведения. Защото декларира се толкова пѣти тукъ, че базата на нашето стопанство днесъ, на нашия стопански животъ — това е земеделското стопанство, и, ако цената на земеделските произведения е спаднала на 50 или на 60 процента — изчислете го точно колко е, за да го поставите въ закона — въ тоя размѣръ вие трѣбва да имате намаление на първоначалнитъ задължения, толкова повече, че тѣзи първоначални задължения въ сегашнитъ имъ размѣри не сѣм ония, задължения, които сѣм направени въ момента, когато сѣм взети сумитъ. Вие всички знаете, че сегашнитъ задължения сѣм извънредно много повишени чрезъ капитализирането на лихвитъ. По този въпросъ толкозъ.

Потрѣбно е подиръ това едно разсрочване на така намаленитъ задължения за единъ периодъ между 15 и 20 години, за да може действително останалата частъ отъ тия задължения да бѣде платена. — Нѣма защо да се мотивирамъ, но потрѣбенъ е единъ безлихвенъ мораториумъ най-малко отъ две или 3 години, за да може всѣко стопанство да се подготви да посрѣща своитъ задължения.

Ето облекченията, които трѣбва да се дадатъ. И ако тия облекчения се дадатъ генерално на всички длѣжници, ако тия облекчения обгърнатъ всички длѣжници, нѣма да има нужда отъ единъ такъвъ законъ, какъвто е тоя отъ 85 параграфа, а ще имаме нужда отъ единъ много по-краткъ и по-ясенъ законъ.

Азъ зная възражението, което се прави: „Нѣма срѣдства; отъ где ще се взематъ срѣдства“. Вѣрно е, г. г. народни представители, срѣдства нѣма. Но азъ не съмъ отъ ония, които казватъ: нищо нѣма въ нашата земя; блага нѣма, пари нѣма. Даже единъ отъ нашиятъ колеги днесъ прекъсна речта на единъ отъ ораторитъ: „Кѣде сѣм паритъ? Нѣма ги паритъ“. Е, да, нѣма ги. Нѣма ги въ стопанството, нѣма ги въ обмѣната. Кѣде сѣм паритъ? Биха ли могли да се намѣрятъ тия пари?

К. п. Цвѣтковъ (д): Банката ги е пустнала. Все сѣм нѣкъде.

К. Лулчевъ (с. д): Много лесно тия пари биха могли да излѣзатъ въ стопанството, ако се каже, колко ще струватъ тия пари. Но ние това не казваме и затова паритъ сѣм държатъ скрити и този капиталъ, който представляватъ скрититъ пари, днесъ не дава никаква полза. Той стои скритъ въ банки, въ подземия, въ зимници, пазятъ ги джандари и войници, а ние се питаемъ: кѣде сѣм паритъ? Лесно може да се намѣрятъ пари, стига да поискате да ги намѣрите. Но не искате.

Г. г. народни представители! Трѣбва, обаче, за това обществено бедствие — задължеността — да се създаде единъ фондъ за подпомагане на пострадалитъ отъ него. И когато този фондъ за подпомагане на пострадалитъ отъ това обществено бедствие се създаде съ задачата за подпомагане бедстващитъ стопанства, срѣдства за него ще се намѣрятъ. Азъ мога веднага да декларирамъ, че за тоя фондъ обществени срѣдства могатъ да се намѣрятъ. Преди всичко всички банки, и обществени, и частни, ...

А. Капитановъ (з): Централа „Напредъ“ колко ще даде?

К. Лулчевъ (с. д): ... иматъ фондове за несъбираеми вземания. Една частъ отъ тия фондове, ако не изцѣло, трѣбва да отидатъ въ тоя общественъ фондъ, защото положително дни отъ днешнитъ не е имало въ нашата страна. Едно облагане на имотитъ и на капиталитъ е наложително. Нека да не възражаваме, че капиталитъ въ нашата страна нѣма, че ние нѣмаме английскитъ и американскитъ капитали въ България. Английскитъ и американски капиталитъ нѣмаме, но все пакъ имаме български капиталитъ. Едно облагане върху капиталитъ и имотитъ ще даде известни ресурси на тоя общественъ фондъ, за да се посрещнатъ загубитъ отъ облекченията на задълженията.

Г. г. народни представители! Азъ чувамъ едно възражение твърде сериозно: ако задълженията се намалятъ въ главницитъ си, ако се даде едно такова радикално облек-

чение, има една голѣма опасностъ — ще пострада кредитътъ, ще пострадатъ кредитнитъ институти. То е право — ще пострада кредитътъ, ще пострадатъ кредитнитъ институти, но азъ се питамъ: кой кредитъ ще пострада? Тоя, който сега го имаме? Какъвъ кредитъ имаме сега? Тоя кредитъ вече толкова много е пострадалъ, че го търсимъ и не можемъ да го намѣримъ. Ще пострадатъ кредитнитъ институти. Възможно е кредитнитъ институти да пострадатъ, но азъ съмъ длѣженъ и тукъ да се запитамъ: кое е кредитенъ институтъ? Значи ли кредитенъ институтъ фирмата на една банка — кооперативна, акционерна? Значи ли кредитенъ институтъ зданието на една банка? Кое е кредитенъ институтъ? Кредитенъ институтъ, това е сборътъ на стопанската мощъ на ония, които съставляватъ кредитния институтъ. 500 члена на една банка, безразлично каква, вложили стопанската си мощъ, и създаватъ кредита. Това е кредитенъ институтъ. И ако вие утре имате една възможностъ или дойдатъ едни обстоятелства да унищожатъ стопанската мощъ на тия 500 души членове, какво ще ви остане отъ кредитния институтъ? Може да ви остане фирмата на кредитния институтъ, но институтъ кредитенъ вие нѣмате, защото кредитенъ институтъ — това е стопанската мощъ на ония, върху плещитъ на които се крепи кредитътъ.

Тѣй е, г. г. народни представители! Искамъ да дойда на думата си: ако вие днесъ оставите тия основи на нашето кредитно стопанство — отлѣлнитъ стопанства, лични, индивидуални — да пропаднатъ и да загинатъ, никакви кредитни институти не могатъ да ги спасятъ.

Има и едно друго възражение, г. г. народни представители. Казватъ: ще се отрази зле върху влоговетъ, ще се отрази зле върху спестовността — спестовността и влоговетъ ще пострадатъ. И когато се говори за спестовностъ и за влогове, веднага се намира въ очитъ ни: какво ще станатъ слугинскитъ спестявания, какво ще станатъ народнитъ спестявания? Какво ще станатъ? Г. г. народни представители! Въпросътъ е за ония слугински спестявания, които надхвърлятъ нѣколко стотици. А слугини достатъчно много има въ нашата страна.

Министъръ-председателъ Н. Мушановъ: Хубаво щѣше да е, да ги имаше.

К. Лулчевъ (соц. д): Има ги. — И затова, г. г. народни представители, ние открито трѣбва да дадемъ: нѣма никой у насъ, който да иска кредитътъ да загине; нѣма никой у насъ, който да иска кредитнитъ институти да загинатъ, спестяванията да се унищожатъ. Но когато е въпросъ за запазване на цѣлия стопански животъ, на цѣлото национално стопанство, е добре — и кредити, и кредитни институти, и спестявания слугински и други, ще има да пострадатъ. А колкото се отнася до народнитъ и слугински спестявания, за тѣхъ има единъ предлѣзъ, до който предлѣзъ тия спестявания могатъ да бѣдатъ освободени, а по-нататкъ ония слугински спестявания, за които ми е думата, ще трѣбва да понесатъ жертвитъ, които трѣбва да се направятъ, за да се спаси Земеделската банка.

Както виждате, г. г. народни представители, безъ да изброявамъ всички ресурси, които могатъ да се намѣрятъ, при една грижа да се създаде единъ общественъ фондъ за подпомагане при социални бедствия, срѣдствата за този фондъ могатъ да се намѣрятъ. И ние считаме, че въпросътъ трѣбва да бѣде поставенъ на тази база. Ние не мислимъ, че съ създаването на Погасителната каса въпросътъ се разрешава. Г. г. народни представители! Погасителната каса действително е единъ институтъ, който може да подпомогне облекчаването на стопанството. Но тѣй, както тази Погасителна каса се създава у насъ съ този законъ, като единъ помощенъ институтъ за облекчаване на длѣжника, мене ми се струва, че тя може да бѣде обрната въ институтъ за запазване на кредитора. И ако първата половина отъ заглавието на законопроекта — „за облекчаване на длѣжницитъ“ — ние не ще можемъ да оправдаемъ съ гласуването му въ този видъ, втората половина — „заздравяване на кредиторитъ“ — чрезъ Погасителната каса ние ще можемъ да я оправдаемъ. Погасителната каса, тѣй както се създава, значи: длѣжникътъ да плаща, а кредиторътъ непременно да си получи вземането.

Министъръ-председателъ Н. Мушановъ: Следъ 15 години съ 5% лихва.

К. Лулчевъ (с. д): Г. г. народни представители! Тая Погасителна каса съ нейнитъ облигации може да стане предметъ на голѣми финансови сдѣлки, които не се знае отъ где ще почнатъ и кѣде ще свършатъ. И затова ние

считаме, че създаването на голѣмия общественъ фондъ трѣбва да бѣде поставено на началата, за които говорихъ.

Г. г. народни представители! Азъ обещахъ да бѣда кратъкъ и свършвамъ. (Ржкоплѣскания отъ мнозинството) Виждамъ нетърпението ви. За две минути ще свърша.

Г. г. народни представители! Азъ идвамъ на първата си мисль, за да я подчертая сега въ края на речта си: не бива въпросътъ за облекчение на длъжниците да се разрешава изолирано отъ стопанския животъ на страната. Той трѣбва да бѣде една частица отъ едни голѣми стопански мѣроприятия, отъ една система на мѣрки за стопанско заздравяване. Ако това не направимъ, бѣдете сигурни, че облекченията, които даваме чрезъ закона, нѣма да докаратъ резултати. И ние пледираме да се създадатъ редъ мѣроприятия, които да заздравятъ стопанството, да го направятъ рентабилно, да се създадатъ условия за пласиране на нашитъ земеделѣтски артикули, да се гарантира пазарътъ на тия земеделѣтски артикули, да се далатъ добри цени на тия земеделѣтски артикули, да се организира цѣлиятъ стопански животъ, за да излѣземъ изъ хаоса, въ който сме, при който хаосъ въ всѣки моментъ и винаги ще бѣдемъ сезирвани и изправяни предъ едни такива въпроси, какъвто е въпросътъ за задълженията.

Безъ едни дълбоки стопански преобразувания, безъ едни мѣрки за заздравяване на стопанството, дори и за законопроекта въ този видъ, въ който се представлява, нѣма да даде облекчение. Опасността е тамъ, че този

законопроектъ, такъвъ, какъвто е, вмѣсто облекчение, ще създаде отежение. Ние нѣмаме задачата да създадемъ отежение. Ние имаме задачата и дълга да подпомогнемъ на нашето стопанство. Дайте законопроекти и дайте мѣрки, които да заздравятъ и да подпомогнатъ нашето стопанство за да се открие перспектива за неговото преуспѣване и развитие.

Законопроекта, такъвъ, какъвто е, ние не одобряваме. (Нѣкои отъ лѣвицата ржкоплѣската)

Председателствувашъ Н. Шоповъ: Дебатитъ по законопроекта сж прекратени поради изчерпване листата на записалитъ се да говорятъ.

Министъръ-председателъ Н. Мушановъ: Предлагамъ да се вдигне заседанието, като следващото заседание бѣде утре съ сжщия дневенъ редъ — ще говорятъ г. г. министритъ.

Председателствувашъ Н. Шоповъ: Които сж съгласни съ това предложение на г. министъръ-председателя, моля, да вдигнатъ рѣка. Мнозинство. Събранието приема.

Вдигамъ заседанието.

(Вдигнато въ 23 ч. 47 м.)

Председателъ: А. МАЛИНОВЪ

Подпредседателъ: Н. ШОПОВЪ

Секретари: { П. ПОПИВАНОВЪ
ИВ. ВЕЛЧЕВЪ

Началникъ на Стенографското отдѣление: Д. АНТОНОВЪ